

A 2012. MÁJUS-JÚNIUSI ÉRETTSÉGI FELADATSOROK
MEGOLDÁSAINAK ITEMSZINTŰ RÖGZÍTÉSE,
A FELADATSOROK ÉS AZ EGYES FELADATOK
MÉRÉSMETODIKAI VIZSGÁLATA
A TÁMOP-3.1.8-09/1-2010-0004
AZONOSÍTÓ SZÁMÚ PROJEKT KERETÉBEN

TÖRTÉNELEM

KÖZÉP- ÉS EMELT SZINT

A produktum elkészítésében közreműködött:

Csapodi Zoltán
Tamásiné Makay Mariann

Készítette:
Expanzió Humán Tanácsadó Kft.

Budapest, 2013. szeptember

Tartalom

A 2012. MÁJUS-JÚNIUSI ÉRETTSÉGI FELADATSOROK MEGOLDÁSAINAK ITEMSZINTŰ RÖGZÍTÉSE, A FELADATSOROK ÉS AZ EGYES FELADATOK MÉRÉSMETODIKAI VIZSGÁLATA	1
KÖZÉPSZINT	5
1. Vizsgálat I.	6
1.1. A kutatás célja és hipotézisei	6
1.2. Az új típusú, kétszintű érettségi vizsga bevezetése, jellege	6
1.2.1. A vizsgafejlesztés céljai	6
1.2.2. A közép- és az emelt szintű történelem érettségi vizsga – hasonlóságok, eltérések	8
1.2.3. A középszintű történelem érettségi vizsga	9
1.2.4. A történelem érettségi vizsgával kapcsolatos korábbi vizsgálatok	10
1.3. A 2012. májusi történelem középszintű írásbeli érettségi vizsga feladatsora	13
1.3.1. Statisztikai mutatók	13
1.3.2. Fejlesztési javaslatok	13
1.3.3. Az írásbeli feladatsor elemzése	14
2. Vizsgálat II.	21
2.1. A 2012. májusi történelem középszintű írásbeli érettségi vizsga feladatsorának I. része – az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok	21
2.1.1. Előírt jellemzők	21
2.1.2. Fejlesztési javaslatok	21
2.1.3. A rövid választ igénylő feladatok általános elemzése	23
2.1.4. A rövid választ igénylő feladatok részletes elemzése	25
3. Vizsgálat III.	48
3.1. Szöveges (kifejtendő) feladatok	48
3.1.1. Előírt jellemzők	48
3.1.2. Fejlesztési javaslatok	48
3.1.3. A szöveges (kifejtendő) választ igénylő feladatok általános elemzése	53
3.1.4. A szöveges (kifejtendő) választ igénylő feladatok részletes elemzése	55
4. Összegzés, egyéb fejlesztési javaslatok	63
Felhasznált irodalom	64
EMELT SZINT	65
5. A kutatás céljai és hipotézisei	66
6. A történelem emelt szintű érettségi sajátosságai	67
6.1. Az írásbeli feladatlap formai jellemzői	67
6.2. Az írásbeli feladatlap tartalmi jellemzői	69
6.2.1. A tesztfeladatok jellemzői	70
6.2.2. Az esszéfeladatok jellemzői	71
6.3. A korábbi évek május-júniusi eredményeinek értékelése	74
7. A vizsgálat	76
7.1. Üresen hagyott feladatok az I. részben	78
7.2. Az összesített pontszámok eloszlása (megoldott dolgozatok, átlagos pontszám)	79
7.3. A részkérdések százalékos megoldottsága	81
7.4. A részkérdésenkénti (itemenkénti) pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja	85
7.5. A feladatonkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja	90
7.6. A feladatok magyarázó ereje (az adott feladat illeszkedése a teljes feladatsorhoz)	91
7.7. A teszt megbízhatósága (Cronbach-alfa)	93
7.8. A részkérdések nehézségének és a tanulók képességeinek megoszlása	94

8. Fejlesztési javaslatok	102
8.1. Az esszék javítási útmutatójának átalakítása	102
8.2. Az esszék számának és a kiválasztás rendszerének megváltoztatása	106
8.3. Egyéb, a vizsgaleírást és a feladatsort érintő javaslatok.....	110
8.3.1. A rövid esszék tartalmi jellemzőinek problematikája	110
8.3.2. Egyéb fejlesztési javaslatok	115
Felhasznált irodalom	117

KÖZÉPSZINT

1. Vizsgálat I.

1.1. A kutatás célja és hipotézisei

A kutatás során a 2012. május-júniusi vizsgaidőszakban történelem tárgyból magyar nyelven vizsgázók számára összeállított középszintű írásbeli feladatsor és az azt alkotó egyes feladatok részletes, itemszintű mérésmethodikai elemzését és értékelését végeztük el. A tanulmányban vizsgáljuk, hogy a feladatsor mérésmethodikai szempontból mennyire megfelelő és megbízható. A statisztikai adatok alapján elemezzük, hogy mennyire alkalmasak az egyes feladatok és feladattípusok a meghatározott ismeretek mérésére. Az elemzések eredményei alapján – a jelenlegi vizsgarendszer és tantárgyi vizsgakoncepció lényegi elemeinek fenntartása mellett – javaslatokat teszünk az értékelési rendszer módosítására, ezáltal a tantárgyi vizsgarendszer hatékonyabb és szakszerűbb működésére.

Három elemzést készítettünk a statisztikai adatok felhasználásával. Az elsőben a középszintű történelem írásbeli vizsga (illetve bizonyos szempontból a teljes történelem érettségi vizsga) egészét elemezzük és fogalmazunk meg rájuk vonatkozó javaslatokat; a másodikban a feladatsor első részét, az egyszerű, rövid választ igénylő feladatokat taglaljuk és teszünk rájuk vonatkozó javaslatokat, míg a harmadikban a feladatsor második részét, a szöveges (kifejtendő) feladatokat vesszük górcső alá és fogalmazunk meg ajánlásokat a módosításukra.

1.2. Az új típusú, kétszintű érettségi vizsga bevezetése, jellege

1.2.1. A vizsgafejlesztés céljai

A 2005-ben bevezetésre került új típusú, kétszintű érettségi vizsga hatalmas változást hozott nemcsak az értékelés, hanem a középiskolai történelemoktatás egészének terén. A korábbi, szinte kizárólagos ismeretközpontúság helyett a képességjellegű követelmények kerültek előtérbe, vagyis a történelem érettségi vizsga általános követelményeiben kiemelt célként fogalmazódott meg a kompetenciák – források használata és értékelése, a szaknyelv alkalmazása, a térbeli és időbeli tájékozódás, az eseményeket alakító tényezők feltárása, a történelmi események és jelenségek problémaközpontú bemutatása, fejlesztése.

A megvalósított output-szabályozás valóban ösztönözte a probléma-, forrás- és tevékenység-központú tanítási gyakorlat elterjedését: jelentős vissza-szabályzó szereppel bírt.

A korábban szinte teljességében politikatörténeti szemléletre épülő történelemtanítás elmozdult a társadalom-, a művelődés-, a technika-, a mentalitás- és az életmód történetének feldolgozása felé. Ezeket az új tudástartalmakat a követelményrendszer meg is jelenítette (Izd. *A tömegkultúra jelenségei* (pl. divat, szórakozás, sport, sajtó, film, reklám); A modern életforma jellegzetességei; A nők szerepének változása stb.). A vizsgafejlesztés során némileg látszódtott a történettudomány új eredményeinek a tananyagba való beépítésének szándéka is (Izd. *Eltérő tudományos elképzelések a magyar őstörténettel kapcsolatban*). Az új tudástartalmak természetesen a jelenkorra vonatkozó témakörök keretében fogalmazódtak meg legmarkánsabban (pl. A közép-európai régió jellemzői, távlatai, a posztszovjet rendszerek problémái; Fogyasztói társadalom; Ökológiai problémák, a fenntartható fejlődés; A globális világ kihívásai és ellentmondásai; A magyarországi romák helyzete, A diszkrimináció stb.).

A vizsgafejlesztés értékelési-mérési szempontból való legfontosabb célja az összemérhetőség megvalósítása volt; ezt célozta a történelem vizsga legnagyobb újdonságának számító írásbeli vizsgarész bevezetése. A vizsgaleírás részletesen szabályozta az írásbeli vizsga tartalmi szerkezetét, a feladatsor jellemzőit, az értékelés menetét és szempontjait. A feladatsorokhoz részletes javítási-értékelési útmutatók készültek, amelyek szerint – az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok esetében való többé-kevésbé rutinszerű javítás mellett – a szöveges (kifejtendő) feladatoknál újszerű javítási, értékelési szempontok érvényesültek. Az elvárt konkrét tartalmak mellett a pontozás kiterjedt az elvégzendő műveletre is (pl. megadott szempontok alapján információk gyűjtése, egyszerű következtetések megfogalmazása történelmi események okairól, következményeiről). A két értékelési szempont között természetesen szoros összefüggés van, hiszen a műveletek csak a konkrét tartalmakon keresztül értelmezhetők és értékelhetők.

Az írásbeli vizsgarész bevezetése nagy és többszörös kockázatot hordozott. Szakmai részről is felmerült a tömeges bukás és a drasztikus színvonalcsökkenés rémképe, illetve az a félelem, hogy éppen az összemérhetőségre való törekvés miatt az írásbeli vizsgán kizárólagosan a lexikai adatok számonkérése fog megvalósulni (ez utóbbit volt hivatott megakadályozni az eszefeladatok új, művelet-alapú értékelése).

A vizsgaleírás természetesen kitért a szóbeli vizsga szabályozására, ezen belül értékelésére is, melyet szintén a már bemutatott kompetenciák mentén írt elő. Mindezen reformok lehetővé tették – legalábbis a vizsgafejlesztők szándékai szerint –, hogy az érettségi vizsgán a korábban kizárólagosan alkalmazott ún. globális értékelési gyakorlatot fölváltsa a kompetenciák szerinti, analitikus értékelés.

A végül be nem teljesült félelmek, a kezdeti zavarodottság, aggodalmak és a részbeni elutasítottság megszűnésével egyre nőtt, majd végül megszilárdult az új típusú érettségi szakmai, pedagógiai, politikai és társadalmi elfogadottsága is.

1.2.2. A közép- és az emelt szintű történelem érettségi vizsga – hasonlóságok, eltérések

Az érettségi vizsgaszabályzat – a történelem érettségi vizsga általános követelményeiben – közép- és emelt szinten határozta meg a követelményeket.

Középszinten az érettnnek minősülő fiatalok a társadalomban és a közéletben önálló tájékozódáshoz, véleményformáláshoz, a természeti, gazdasági, társadalmi és kulturális jelenségek, folyamatok megértéséhez szükséges történelmi ismereteit és képességeit kell elvárni, az emelt szinten pedig – mindezekon túl – elsősorban a felsőoktatásban történelmet vagy hasonló irányú szakot tanuló diákok tudásának, képességeinek a mérése történik.

A középszintű vizsga a jelöltektől az egyszerűbb ismeretszerzési eljárásokat, kifejező-képességeket, a rendszerezés és alkalmazás alapvető formáit, valamint a történelmi ítéletalkotás készségének meglétét várja el.

Az emelt szintű vizsga elsősorban a felsőoktatásban történelmet tovább tanulni szándékozó vizsgázó képességeit és ismereteit vizsgálja. A jelöltektől a középszintű követelményeket meghaladó bonyolultabb ismeretszerzési eljárásokat, kifejezőképességeket, összetettebb rendszerezési alkalmazási, összehasonlítási és elemzési szempontokat, valamint magasabb fokú gondolkodási műveleteket, önállóbb ítéletalkotási készségeket vár el, továbbá a történelmi tények, adatok tágabb körét kéri számon.

Az új típusú érettségi vizsga a lexikális ismeretek jóval szűkebb körét követeli meg a tanulóktól. A középszintű érettségi vizsgán a számon kérhető évszámok, személyek, topográfiai adatok és fogalmak megegyeznek az alap- és középfokú történelem kerettantervek évszámokra, személyekre, topográfiai adataira és fogalmaira vonatkozó – az adott témakörhöz rendelhető – tantárgyi követelményeivel. Az emelt szintű érettségi vizsga egyszerű, rövid választ igénylő feladatainak megoldásához szükséges részletes követelményeket a történelem kerettanterveknek az évszámokra, személyekre, topográfiára és fogalmakra vonatkozó részei tartalmazzák, míg a szöveges (kifejtendő) feladatok és a szóbeli tételek megoldásához szükséges nevek, fogalmak stb. körét szintén a kerettantervek tartalmazzák és a vizsgakövetelmények az adott témaköröknél példák segítségével jelzik.

A közép- és emelt szint közötti különbség tehát az egyes történelmi témák megközelítési módjában, a történelmi források terjedelmében, sokféleségében, a feladatok eltérő nehézségi fokában és a szöveges (kifejtendő) feladatok mennyiségében lelhető fel. Az emelt szint követelményei között nem kerültek feltüntetésre a középszintű követelmények, de automatikusan beleértendők.

1.2.3. A középszintű történelem érettségi vizsga

A középszintű történelem érettségi vizsga két vizsgarészből áll; a 180 perc alatt teljesítendő írásbeli vizsgarészből és a 15 perces szóbeli vizsgarészből. A vizsgán maximum 150 pont szerezhető, ennek 60%-át az írásbeli, 40%-át a szóbeli adja. Az írásbeli és a szóbeli feladatsort kb. 60%-ban a magyar, kb. 40%-ban pedig az egyetemes történelemhez kapcsolódó feladatok alkotják. Az összes feladat kb. 50%-át a XIX. és a XX. század történelme adja.

Az írásbeli vizsga keretében a jelöltek egy központi feladatsort oldanak meg, amely 6-12 egyszerű, rövid választ igénylő feladatból és nyolc szöveges (kifejtendő) feladatból áll, ezen utóbbiakból meghatározott szempontok szerint hármat kell választania és megoldania a tanulónak, aki a rendelkezésére álló időt tetszése szerint oszthatja meg az egyes feladatok között és megoldásuk sorrendjét is meghatározhatja. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok többségükben zárt végű feladatok. A feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (pl. források használata, szaknyelv alkalmazása) és tartalmakra (pl. név, évszám, topográfia) irányulnak. A szöveges (kifejtendő) feladatokban néhány összefüggő mondatban vagy hosszabb szövegben kell kifejteni a válaszokat. A feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (pl. források használata, szaknyelv alkalmazása) és témakörökre (Az ókor és kultúrája, A középkor, A középkori magyar állam megteremtése és virágkora stb.) irányulnak. Minden esszéfeladatnál valamilyen tágran értelmezett forrás (szöveg, kép, adat, térkép stb.) segítségével kell a vizsgázóknak megválaszolni a feltett kérdést. A feladatsor kétféle típusú kifejtendő feladatot tartalmaz; problémamegoldó (rövid) feladatokat, melyeket néhány mondatban, 10-12 sorban (kb. 70-90 szóban) kell megoldani, és elemző (hosszú) feladatokat, melyeket 25-30 soros szerkesztett szövegben (kb. 150-160 szóban) kell megoldani. A feladatsor a vizsgaleírásban meghatározott történelmi korszakokra vonatkozóan öt problémamegoldó feladatot (melyek közül kettő egyetemes, három magyar történelemmel kapcsolatos) és három elemző feladatot (melyek mindegyike a magyar történelemmel kapcsolatos) tartalmaz. A vizsgázónak a nyolc feladatból hármat kell választania; egyet az egyetemes történelemre vonatkozó két problémamegoldó feladat közül; egyet a magyar történelemre vonatkozó rövid problémamegoldó feladatok közül; és egyet a magyar történelemre vonatkozó elemző feladatok közül. (A két választott magyar történelmi feladat nem vonatkozhat ugyanarra a történelmi korszakra.)

Az írásbeli feladatsor egészében az alábbi arányok érvényesülnek:

Politika-, esemény-, állam-, jog- és intézménytörténet	kb. 40%
Társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet	kb. 30%
Gazdaság-, technikátörténet és a környezeti kultúra története	kb. 20%
Eszme- és vallástörténet	kb. 10%.

Az írásbeli vizsgán maximum 90 pont szerezhető, 45 pont az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok megoldása során, 45 pont pedig szöveges (kifejtendő) feladatokban (a problémamegoldó feladatokban 2x12 pont, az elemző feladatban pedig 21 pont).

A vizsgázók segédeszközként a történelmi atlaszt és a Magyar helyesírási szótárt használhatják.

Az írásbeli és a szóbeli feladatsort kb. 60%-ban a magyar, kb. 40%-ban pedig az egyetemes történelemhez kapcsolódó feladatok alkotják. Az összes feladat kb. 50%-át a XIX. és a XX. század történelme adja.

A középszintű szóbeli vizsga tételsorának összeállításáról a vizsgabizottságot működtető intézmény, vagyis az adott középiskola gondoskodik. Minden vizsgaidőszakban a követelmények és a szóbeli témakörök alapján kijelölt kb. 20-25 résztéma (korszak, tematikus egység stb.) alapján kell megfogalmazni az egyes tételeket (feladatokat). A szóbeli vizsga témakörei a következőek: Gazdaság, gazdaságpolitika, anyagi kultúra; Népeség, település, életmód; Egyén, közösség, társadalom; Modern demokráciák működése; Politikai intézmények, eszmék, ideológiák; Nemzetközi konfliktusok és együttműködés. A vizsgáztató intézményeknek lehetőségük van a hat kötelező témakörön felül szabad témakör kijelölésére. Ennek követelményeit és tartalmát az egyes intézmények helyi tanterveik alapján határozzák meg (pl. helytörténeti téma; valamely nemzetiség múltját, jelenét taglaló téma stb.). A szóbeli vizsga során a történelmi jelenségek és események problémaközpontú bemutatása a feladat. A jelöltek számot adnak szóbeli kifejezőképességükről, a történelem különböző dimenzióiban (pl. gazdaság-, társadalom-, politika-, életmódtörténet) való tájékozódó képességükről, forráselemző képességükről, probléma látásukról.

A vizsgázók segédeszközként a szóbeli vizsgán a történelmi atlaszt használhatják.

1.2.4. A történelem érettségi vizsgával kapcsolatos korábbi vizsgálatok

Az 1996-ban megkezdődött vizsgafejlesztési folyamat során több alkalommal került sor próbamérésre, az elsőre 1998/99 fordulóján, a másodikra 2000-ben. Az ezek során nyert tapasztalatok és a közben zajló szakmai (és politikai) viták tanulságai alapján megtörtént a vizsgakövetelmények többszöri módosítása. Az átdolgozott és véglegesített általános és részletes követelmények 2003 májusában jelentek meg. (A későbbi módosítások csupán technikai kérdésekre terjedtek ki.)

1.2.4.1. A 2003. évi próbaérettségi vizsgálata

Ezzel egy időben, 2003 májusában került sor az első próbaérettségire, amely részben az új feladattípusok kipróbálását, illetve a pedagógustársadalom és a tanulóifjúság tájékoztatását szolgálta. A próbaérettség in az iskolák és a tanulók is önkéntesen vettek részt. A középszintű történelem vizsgán 623 diák vett részt; 299 gimnáziumi és 228 szakközépiskolai tanuló. A próbaérettségit követő vizsgálatot ettől némileg kevesebb számú minta

alapján végezték, ugyanis a hiányos adatszolgáltatás miatt adatok veszttek el. A vizsgálat során megállapították, hogy a vizsga írásbeli része összességében teljesíthető feladat elé állította a diákokat, a legtöbbjük közepesen jól teljesítette az írásbeli feladatokat. A teszt jellegű, rövid válaszokat igénylő feladatokban a résztvevők átlagteljesítménye sokkal jobb volt, mint az esszé jellegű, szöveges választ igénylő feladatokban. Így az írásbeli vizsga átlagosan jó eredménye inkább eredménye a tesztfeladatok jó teljesítésének, mint az esszé jellegűekének. A résztvevők közül senki nem teljesített 10% alatt (ez kizárná a vizsga további folytatásából), viszont magas azok aránya, akik az írásbeli vizsgarészen belül nem teljesítették az elégséges eredmény eléréséhez részarányosan szükséges szintet. Feltételezéseink szerint az esszefeladatokban elért gyengébb eredmény oka ezen feladatok összetettebb volta: a teszt jellegű feladatok általában rövid, egy-két szavas válaszokat igényelnek, minden feladat részfeladatai nehezedő tendenciát mutattak, az első részfeladatok egyszerű műveleteket (információgyűjtés, adatleolvasás) igényeltek, ezeket a résztvevők túlnyomó többsége sikerrel oldotta meg. Az esszefeladatok sikeres elvégzéséhez komplex műveletsorok együttes elvégzése lett volna szükséges: információgyűjtés és értelmezés, elemzés, háttérismeretek felhasználása és beépítése a válaszba, szövegalkotás. A vizsgálat kiterjedt a gimnáziumi és a szakközépiskolai tanulók eredményének az összevetésére is, az eredmények azt mutatták, hogy az előbbiek nagyobb eséllyel értek el jó eredményt, mint az utóbbiak és hogy az eltérés inkább a teszteredmények, semmint az esszéeredmények következménye. A vizsgálat a lányok és a fiúk teljesítménye között nem mutatott ki jelentős eltérést.

A 2003-as próbaérettségi javítási útmutatója ekkor még eltért a később megismerttől és megszokottól a szöveges (kifejtendő) feladatok esetében. Az útmutató ugyanis nemcsak egy táblázatba rendezett szempontsört, hanem egy egybefüggő szöveg formátumú optimális megoldást is tartalmazott – A kompetenciákhoz kapcsolódó lehetséges tartalmak (optimális megoldásnál) címmel, melyben a megoldásban elvárt kifejezések, kulcsszavak vastagított kiemeléssel szerepeltek. És bár a szaktanári vélemények jelentős része ezt hasznos segítségként üdvözölte, emellett igényelték a javítási útmutatók további pontosítását az objektivitás erősítése érdekében.

1.2.4.2. A 2004. évi próbaérettségi vizsgálata

A 2004-es próbaérettségin minden gimnázium és szakközépiskola tanulója kötelezően vett részt – azok a diákok tehát, akik egy évvel később már „élesben” vizsgáztak a bevezetésre került új típusú érettségin, és remélhetőleg már felkészítésük is az új követelmények szerint zajlott. A feladatsor összeállítói a megelőző évhez képest differenciáltabb feladatsort készítettek, a szöveges (kifejtendő) feladatok esetében pedig mind a megközelítés módjában, mind szerkezetében új típusú értékelési útmutató segítette a javítókat. Ekkor került tehát bevezetésre a már említett – műveleti és tartalmi pontokat egyaránt, és egymás függvényében, felsorakoztató – javítókulcs.

A vizsgálat során 1552 vizsgadolgotat dolgoztak fel és értékelték. Megállapították, hogy a tesztkérdésekre adott válaszok eredménye kétszer jobb, mint az esszé jellegű feladatok megoldása. A minta közel 8%-a egyáltalán nem foglalkozott az esszéfeladatokkal, közel 20% nem értette meg a feladatválasztás szempontjait. Kiszámították a tanulók 11. évfolyam első félévében kapott történelemosztályzatai és a próbaérettségi eredményei közötti korrelációs értéket (0,3502), ennek alapján az eredmények között csak gyenge statisztikai összefüggés volt kimutatható (a próbaérettségi eredménye jóval gyengébb volt). Tanulásképpen megállapították, hogy az új típusú (ábraelemzési, diagramelemzési) tesztfeladatok megoldása a vizsgázók többségének nem okozott gondot, de összetettebb történelmi szövegekkel nehezebben boldogulnak, fogalomismeretük és fogalomhasználatuk gyenge lábakon áll. Az esszéfeladatok esetében csupán a tanulók töredéke volt képes a források felhasználásával és elemzésével megírni a dolgozatát. Nagy részük nem tanulmányozta sem a feladatkiírásban megadott szempontokat sem a különböző forrásokat, hanem mindent leírtak, ami a témakör kapcsán az eszükbe jutott.

1.2.4.3. A 2005. évi érettségi vizsgálata

A 2005-ben debütáló új típusú történelem érettségien – az OKÉV adatai alapján – közép-szinten 83 500 tanuló vizsgázott. Az érettségit követő vizsgálat az egyes feladatok vonatkozásában egy kb. 1200 fős mintát vett alapul, míg az itemszintű vizsgálatot egy mindösszesen kb. 100 fős minta alapján végezték el.

A középszintű vizsga átlageredménye minden korábbi próbaérettségi eredményénél jobb lett, a korábbi érettségikhez képest számottevően csökkent az elégtelenre teljesítők aránya is. Az új típusú érettségi első évében nyilván szempont volt, hogy az írásbeli vizsgát minden átlagosan felkészült diák teljesíteni tudja. (Ezek után nem meglepő a szaktanárok azon véleménye, hogy a feladatsor túl könnyű volt, a jobb képességű diákok mérésére nem igazán alkalmas.) Mindazonáltal megállapításra került, hogy az írásbeli bevezetésétől kiszámíthatóbb lett a vizsga, és eredmények a régi típusú érettségihez képest jobban tükrözik a tanulók valós tudását, felkészültségét. A fiúk és lányok eredményeinek összehasonlítása során kiderült, hogy a lányok eredményei minimálisan jobbak, mint a fiúké, és ez összevetve a régi vizsgákkal – melyek során a lányok teljesítménye meghatározó módon jobb volt, mint a fiúké – bizonyítja, hogy az új vizsga elvárásaival mindkét nemnek egyformán kedvez. A gimnazisták és a szakközépiskolások eredményei közötti különbség a vártnál kisebbnek bizonyult.

1.3. A 2012. májusi történelem középszintű írásbeli érettségi vizsga feladatsora

1.3.1. Statisztikai mutatók

Az elemzést a 2012. május 9-én megoldott középszintű érettségi feladatlapok 984 elemből álló mintáján végeztük. Ekkora mintaméret alapján kimutathatóak a lényeges tendenciák és a fontosabb összefüggések, de nyilván nem lehet ugyanolyan pontos eredményeket kapni, mint a teljes adatbázis – ez esetben nem kivitelezhető – elemzésével.

A szabad forráskódú R programnyelv segítségével végzett elemzésünk 8 részből áll:

1. Üresen hagyott feladatok az I. részben
2. Az összesített pontszámok eloszlása
3. A részkérdések százalékos megoldottsága
4. A részkérdésenkénti (itemenkénti) pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja
5. A feladatonkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja
6. A feladatok magyarázó ereje
7. A teszt megbízhatósága (Cronbach-alfa)
8. A részkérdések nehézségének és a tanulók képességeinek megoszlása

A feladatlap I. része 12 egyszerű, rövid választ igénylő feladatból, II. része pedig 8 szöveges (kifejtendő) feladatból állt, a két rész rendre 51 és 48 itemet foglalt magába. Az első részre a teljes elemzést elvégeztük; a legfontosabb leíró statisztikákat és a modern tesztelmélet matematikai statisztikai eljárásait alkalmaztuk. A II. részben a Rasch-féle illesztést a feladatok jellegéből – kis minta, sokpontos itemek – adódóan mellőztük, hiszen itt nem várható megbízható eredmény.

1.3.2. Fejlesztési javaslatok

A) Több más tantárgyhoz hasonlóan módosuljanak az írásbeli és a szóbeli arányai az eddigi 60% – 40%-ról $\frac{2}{3}$ – $\frac{1}{3}$ arányra! Vagyis az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok és a szöveges (kifejtendő) feladatok megoldása során egyaránt 50-50, az írásbeli során tehát összességében 100 pontot lehessen maximálisan szerezni, a szóbeli vizsgán pedig szintén legfeljebb 50 pontot.

A vizsgafejlesztés közepette, 2001/2002-ben lezajlott szakmai vita nyomán az érettségi szabályozó tantárgyi dokumentumok (általános és részletes követelmények) módosultak, többek között az eredeti állásponthoz képest 50 pontról 60 pontra nőtt a szóbelin maximálisan elérhető pontszám. Az elmúlt évek tapasztalatai bizonyították, hogy a szóbeli

vizsga ekkora súlya torzítja az olyannyira áhított összemérhetőséget. A szóbeli vizsgák rendre jobban sikerülnek az írásbeli vizsgarésznél, a szóbelin a kompetencia alapon kialakított pontozási struktúra és pontozólap ellenére mégis érvényesül a megszüntetni kívánt globális értékelés, gyakorlatilag a kívánatos pontmennyiség kompetenciákra történő viszszaosztása valósul meg. A középszintű szóbeli be nem vallott, mégis mindenki által ismert szerepe az, hogy feljavítsa az esetleg rosszabbul sikerült írásbelit.

B) Kívánatos lenne, hogy középszinten is külön feladatlapon jelenjenek meg az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok és a szöveges (kifejtendő) feladatok! Az emelt szint-hez hasonlóan a teszthez ne lehessen a történelmi atlaszt használni! (Az elemzés során a későbbiekben megfogalmazott javaslatom szerint az egész írásbeli feladatsorhoz sem!) Az elmúlt években már látszódott a feladatkészítők szándéka, hogy elkerüljék azon feladatok, itemek szerepeltetését, melyeket a jelenleg forgalomban lévő atlaszok mindegyike által tartalmazott részletes kronológiai tábla segítségével lehet megoldani.

C) Számítson külön vizsgarészeknek az írásbeli feladatsor II. része, tehát a szöveges (kifejtendő) feladatok! Mindkettőben legyen egy minimális (mondjuk 15%-os) teljesítési küszöb, amelyhez a vizsga folytatása köthető! Ilyen módon elkerülhető lenne az a létező jelenség, miszerint a jelöltek nem elhanyagolható aránya a teszten elért biztos eredménye tudatában bele sem kezd az esszék megoldásába.

D) Szakmai fórumokon az új típusú érettségi bevezetésének első pillanatától és azóta is lépten-nyomon felmerül, hogy az írásbeli feladatainak legelején, a feladatkiírás részeként szereplő ún. tételmondatok feleslegesek. Én magam azonban a tételmondatok elhagyását nem javaslom, ugyanis a gyengébb képességű tanulóknak nagy segítséget nyújthat (és nyújt is) a feladatok megoldásában, bár az esszéknél valóban túlzottan megkönnyíti, gyakran értelmetlenné is teszi a térben-időben történő elhelyezést.

1.3.3. Az írásbeli feladatsor elemzése

A vizsgált minta alapján a teljes feladatlap átlagos megoldottsága 56,7%, ezen belül az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok megoldása során a jelöltek átlagosan 65,7% eredményt, a szöveges (kifejtendő) feladatok megoldása során pedig gyengébb, 47,7%-os eredményt értek el.

	átlagpont	%
I. rész	29,58	65,7
II. rész	21,48	47,7
Teljes feladatlap	51,06	56,7

A feladatlap I. részében a leggyengébben teljesítő tanuló is elért 9 pontot (az ő eredménye a II. rész során 0 pont), vagyis azt a 10%-os minimum teljesítményt, amely a vizsga folytatásához szükséges, mindenki produkálta. Az I. rész során a diákok háromnegye-

de 55% felett teljesített, a diákok fele 55–75% közötti teljesítményt ért el, maximum pontszámot viszont a minta egyetlen résztvevője sem szerzett. A II. részben a tanulók negyede nem érte el a 30%-os eredményt, a tanulók fele 30%–67% között teljesített, viszont ebben a részben született maximális pontszámú megoldás. (Az első, illetve a harmadik kvartilis megmutatja, hogy mi az a pontérték, amely alatt, illetve felett a diákok negyedének pontszáma található. A medián, vagyis második kvartilis az a pontérték, amely alatt és felett a diákok fele-fele teljesített.)

A részenkénti pontszámok alapstatisztikái						
rész	minimum	első kvartilis	medián	átlag	harmadik kvartilis	maximum
I.	9	25,00	29,50	29,58	34,00	44,5
II.	0	13,00	21,00	21,48	30,12	45

A változó ingadozásának mértékét az ún. interkvartilis féltérjellel szokták jellemezni, ez az I. rész esetében 4,5 pont, a II. rész esetében pedig 8,56 pont. A minta ingadozása a szöveges (kifejtendő) feladatok esetében tehát jóval nagyobb.

Átlagpontszámok iskolatípus szerint a feladatlap I. részében												
A feladat sorszáma	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Gimnázium	2,62	4,11	2,73	2,48	2,25	2,50	3,41	4,12	2,17	2,15	0,80	2,70
Szakközépiskola	1,96	3,70	2,07	2,02	1,85	2,20	2,90	3,75	1,82	1,87	0,54	2,54
Összesen	2,28	3,90	2,39	2,24	2,05	2,34	3,15	3,93	1,99	2,01	0,67	2,62

Átlagpontszámok iskolatípus szerint a feladatlap II. részében									
A feladat sorszáma	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	
Gimnázium	7,27	7,60	7,00	12,6 9	6,38	13,0 4	7,36	10,3 6	
Szakközépiskola	4,46	4,89	4,65	9,63	3,74	7,44	4,08	6,15	
Összesen	5,88	6,15	5,73	11,1 1	5,16	10,1 2	5,67	8,28	

Az adatokból leszűrhető, hogy a szakközépiskolás vizsgázók rendre gyengébb eredményt értek el gimnáziumi társaiknál, utóbbiak teljesítményének átlagosan 74%-át érték el az írásbeli vizsga egészében, 85%-át tudták produkálni a feladatsor I. részében, illetve 63%-át a II. részben. Megállapítható tehát, hogy a szakközépiskolások gyengébb eredménye különösen a szöveges (kifejtendő) feladatok megoldása során mutatkozik.

Átlagpontszámok nem szerint a feladatlap I. részében												
A feladat sorszáma	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.

Fiú	2,4 4	4,0 6	2,5 9	2,4 1	2,0 9	2,5 4	3,2 5	3,9 6	2,0 3	2,0 5	0,7 1	2,6 8
Lány	2,1 4	3,7 6	2,2 1	2,0 9	2,0 1	2,1 6	3,0 6	3,9 1	1,9 6	1,9 7	0,6 3	2,5 6
Összesen	2,2 8	3,9 0	2,3 9	2,2 4	2,0 5	2,3 4	3,1 5	3,9 3	1,9 9	2,0 1	0,6 7	2,6 2

Átlagpontszámok nem szerint a feladatlap II. részében									
A feladat sorszáma	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	
Fiú	6,01	5,97	5,67	10,4 2	4,98	10,5 1	5,68	8,4	
Lány	5,76	6,30	5,77	11,7 2	5,30	9,74	5,66	8,1	
Összesen	5,88	6,15	5,73	11,1 1	5,16	10,1 2	5,67	8,3	

A teljes feladatlap megoldása során a fiúk kissé jobb eredményt értek el, köszönhetően az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok részükről 68%-os teljesítményének, szemben a lányok 63%-os teljesítményével. A szöveges (kifejtendő) feladatok megoldása a lányoknak némileg jobban sikerült, de ez a feladatsor I. részében nyújtott kissé rosszabb eredményüket nem tudta kompenzálni.

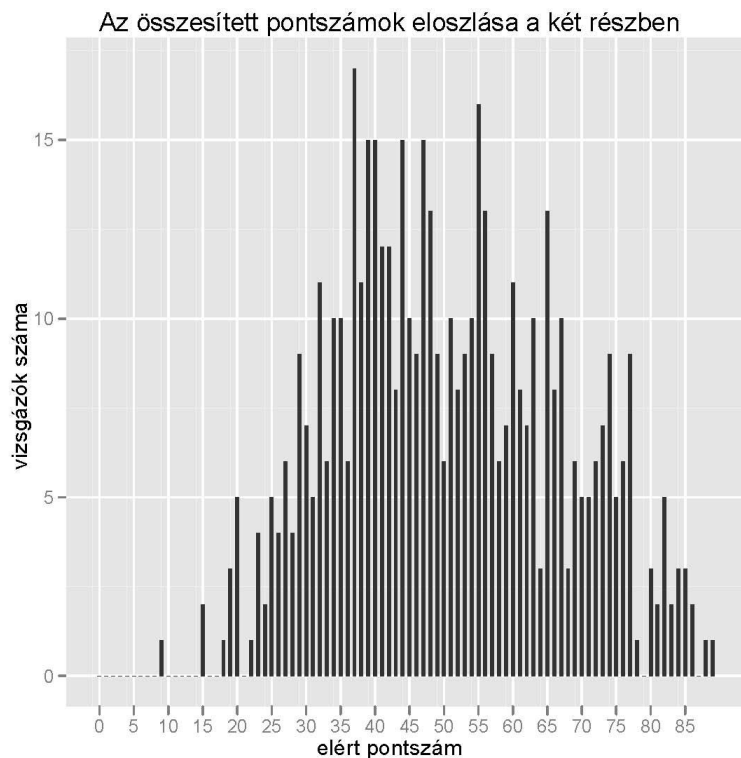
Ha az összesített pontszámok eloszlását nézzük külön-külön a feladatsor két részében, akkor látható, hogy a tesztekben, vagyis az I. részben elért eredmény jól közelít a normál eloszláshoz, beleszámítva azt, hogy 30% alatt alig néhányan teljesítettek. Az esszéfeladatok során, vagyis a II. részben azonban gyakorlatilag alig fedezhető fel a normál eloszlás; rendkívül nagy arányban szereztek 0 pontot.

Ha a teljes feladatsor megoldása során szerzett összesített pontszámok eloszlását vizsgáljuk, akkor viszont megállapítható, hogy a feladatlap alapvetően jól mért, hiszen az eloszlási adatok nagyjából megközelítik a normál eloszlási görbét.

Ha a feladatlap két részében elért pontszámok közötti összefüggéseket vizsgáljuk, a következőt állapíthatjuk meg. A vizsgázók I. részben elért pontszámának korrelációja a II. részben elért pontszámmal 0,669; ez közepesen magas érték, érzékelhető

korrelációnak számít. Vagyis kimondható, hogy a feladatsor megoldása során, aki jó teljesítményt nyújtott a tesztekben, az közepesen nagy valószínűséggel jól teljesített az eszszékben is; aki pedig gyenge eredményt ért el az egyik részben, az közepesen nagy valószínűséggel így szerepelt a másikban is.

Az alábbi táblázat a II. részben választott feladat szerinti bontásban mutatja a két részben elért pontszámok korrelációját, ill. az egyes részekben elért átlagpontszámokat.

választott feladat	két rész pontszámának	korrelációja	átlag I.	átlag II.	létszám
13. feladat		0,656	30,0	22,1	611
14. feladat		0,524	29,0	20,6	369
15. feladat		0,563	29,4	20,7	478
16. feladat		0,508	29,6	22,1	352
17. feladat		0,560	30,1	21,7	326
18. feladat		0,673	30,2	22,9	330
19. feladat		0,636	29,5	23,6	173
20. feladat		0,499	28,9	19,3	301

Eligazodásképpen egy táblázatban mutatjuk meg a korrelációs együttható értékének és a változók közötti kapcsolatnak az összefüggését.

Korrelációs együttható értéke	Változók közötti kapcsolat
0,9 – 1	rendkívül szoros
0,75 – 0,9	szoros
0,5 – 0,75	érzékelhető
0,25 – 0,5	laza

0,0 – 0,25

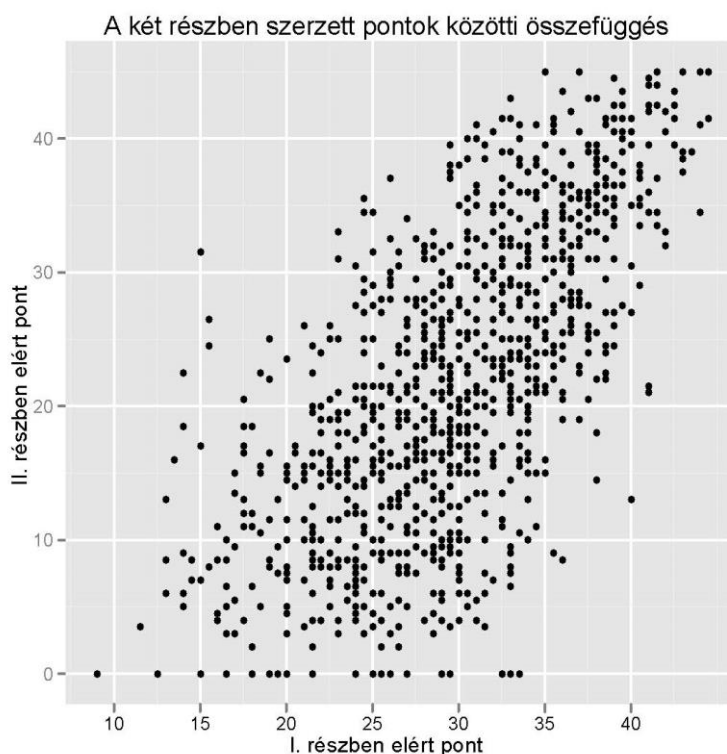
nincs kapcsolat

A következő ábrán látható, hogy mely pontpárok fordulnak elő az I. és a II. részben szerzett összpontszám kombinációiként. Az ábra ugyan nem mutatja a multiplicitásokat, de a tipikus pontpárok jó néhány esetben megjelentek. Látható, hogy míg a magas pontszámok együttesen fordulnak elő (itt mutatkozik az előbb taglalt korreláció), addig a II. részben elért alacsony pontszám az I. rész eredményét kevésbé határozza meg (ez pedig rontja a korrelációs együtttható értékét). Magyarázza ezt az eltérést az, hogy a diákok nem elhanyagolható része pontosan tudja, hogy elegendő a kisebb energia-befektetéssel is megoldható tesztfeladatokban eredményt produkálnia, hozzá sem kell kezdenie az esszéfeladatok megoldásához, így is biztosíthatja magának az írásbelin elért nagyjából erős elégséges szintet. Mi más magyarázná is azt, hogy egy diák az egyszerű, rövid választ igénylő feladatokat közel 75%-os eredménnyel oldja meg, a szöveges (kifejtendő) feladatok megoldása során pedig egyetlenegy pontot sem szerez?!

A tanulók által a teszten elért összpontszám vagy százalékos eredmény csak az adott tesztre jellemző mérőszám, hiszen az elért eredmény függ a teszt nehézségétől, azaz ugyanezek a tanulók egy másik, hasonló képességeket mérő teszten egész más eredményt érhetnek el. Másrészt belátható, hogy az összpontszám nem egyenesen arányos a tanulók képességeivel: egy pontnyi különbség az alacsony pontszámot elérő tanulók között kisebb tudásbeli különbséget jelent, mint ugyanakkora eltérés az átlagos eredményt elérők között. Ugyanígy a

feladat nehézségének mérésére sem alkalmas a kérdésre adott helyes válaszok részaránya, hiszen ez függ a tesztet megíró tanulók felkészültségétől.

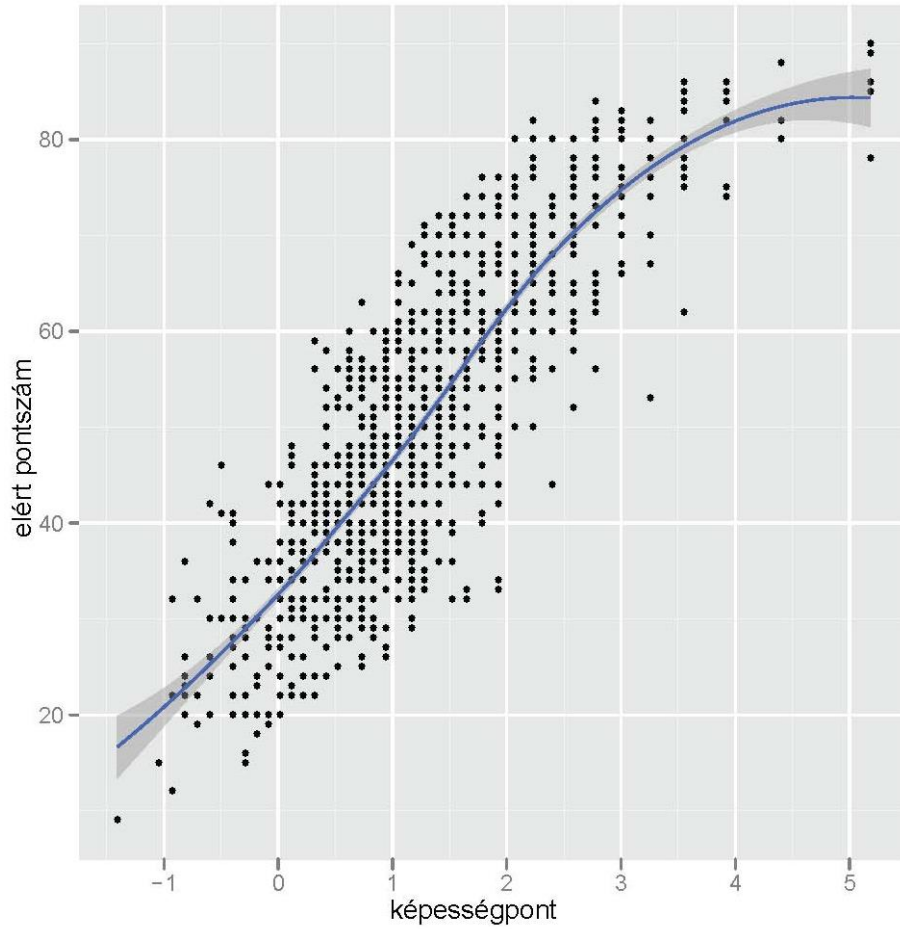
Ezért a tanulók képességének mérésére a pszichometriában különböző modelleket alkalmaznak. A dichotóm itemek esetére alkalmas a klasszikus Rasch-modell, általánosításai pedig a mi esetünkre is használhatóak, ahol az egyes itemek maximális pontszámai 1-től és egymástól is eltérőek lehetnek. A modellek közös tulajdonságai, hogy tesztfüggetlen módon becsülhető velük a tanulók képessége, azaz két ugyanolyan típusú, de

más kérdéseket tartalmazó teszt alapján számítva a tanulók képességeit, közel azonos eredményeket kapnánk. A kérdések nehézségének becslése mintafüggetlenné válik, azaz egy másik tanulói csoportra alkalmazva a kérdések nehézsége hasonlóan alakul. A modellek linearizálják a képességet és a kérdések nehézségét, azaz egy pontnyi képességkülönbség a skála minden pontján ugyanakkora mértékű tudásbeli különbséget jelez. A matematikai elemzéshez azért is hasznos az alkalmazott modell, mert azonos skálán méri a tanulók képességét és a feladatok nehézségét. A tanulók képességei a pontszám vagy százalékos mérőszám növekedésével nőnek (de a fentieknek megfelelően nem lineárisan, hanem az úgynevezett logisztikus görbének megfelelően), a kérdések nehézsége ezzel szemben csökken az őket megoldók részarányának növekedésével.

Ezek a modellek valószínűségi modellek, azaz a tanuló képességétől és a feladat paramétereitől függő 0 és 1 közötti érték adja a tanuló eredményességének valószínűségét az adott feladaton. Mi az elemzésben a lehető legegyszerűbb olyan modellt használjuk, amely a fenti tulajdonságokkal rendelkezik. Ez az úgynevezett PCM modell (partial credit model), amely minden tanulóhoz hozzárendel egy képességértéket, és ezzel párhuzamosan minden kérdés minden 0-tól különböző pontértékéhez hozzárendel egy paramétert: a nehézséget. Bár vannak ennél összetettebb modellek is, a viszonylag kicsi mintaelemszám és nagy paraméterszám várhatóan nem tette volna lehetővé még több paraméter megbízható becslését.

A következő ábrán a képességpontok függvényében ábrázoltuk a két részben elért összpontszámokat. Mivel a képességpontokat értelmes módon csak az I. rész alapján számolhattuk, ez egy pontfelhőt eredményez monoton növekvő függvény helyett. Az ábrán látható illesztett folytonos függvény egy súlyozott átlagolás eredménye.

Az ábra alapján megállapítható, hogy a tanulók nagyjából képeségszámjuk függvényében érték el a feladatsor megoldása során összpontszámaikat; a feladatsor tehát megbízhatóan mért.

2. Vizsgálat II.

2.1. A 2012. májusi történelem középszintű írásbeli érettségi vizsga feladatsorának I. része – az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok

2.1.1. Előírt jellemzők

A részletes érettségi vizsgakövetelményekben meghatározottak szerint az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok többségükben zárt végű feladatok. A feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (pl. források használata, szaknyelv alkalmazása) és tartalmakra (pl. név, évszám, topográfia) irányulnak. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatsor kb. 6–12 feladatból áll. Egy-egy feladat több részfeladatot is tartalmazhat. Az írásbeli vizsga eme részében 45 pont szerezhető.

2.1.2. Fejlesztési javaslatok

A) Bár, ahogy említettük, a jogi szabályozás szerint a feladatsor 6–12 feladatból kell, hogy álljon, azonban az új típusú vizsga 2005-ös bevezetése óta eltelt kilenc év során mindig 12 feladatból állt, igazodva a követelményrendszerben meghatározott témakörökhöz (korszakokhoz); kronologikusan sorakoztatva a feladatokat az ókortól napjainkig. Itt az ideje a jogi szabályzást a bevált gyakorlathoz igazítani; jelenjen meg mindez a Részletes követelményrendszerben!

B) Fontos lenne a mért kompetenciák körének szélesítése, de egyben az emelt szintű kompetenciák mérésének mellőzése középszinten.

A részletes elemzésből kiderül, no meg a tapasztalat is azt sugallja, hogy a kompetenciák meglehetősen szűk körét célozza a mérés a rövid választ igénylő feladatok során. Bár a részletes elemzés folyamán minden feladat esetében feltüntetésre került a célzott kompetencia, most is felsoroljuk az előfordulás gyakoriságának sorrendjében:

Fontosabb történelmi fogalmak meghatározás alapján történő felismerése; a fontos történelmi események történelmi személyekkel való összekapcsolása; fontos történelmi események helyekkel való összekapcsolása; megadott szempontok alapján információk gyűjtése szöveges forrásból, az információk összevetése saját korábbi ismeretekkel; kiemelkedő történelmi személyek életútjának ismerete; képi források megadott szempontok szerinti értelmezése; képi források leírása; történelmi tényezők közül az okok és a következmények összekapcsolása; történelmi térképek felhasználása ismeretszerzéshez; az egy témához vagy korhoz kapcsolható fogalmak kiválasztása, rendszerezése; képi forrá-

sok nagy történelmi korszakok szerinti csoportosítása; nagy történelmi korok és kisebb korszakok legfontosabb jellemzőinek ismerete; fontos történelmi események sorrendbe állítása; különböző típusú forrásokból származó információk összevetése; szövegértés kulcskompetencia.

A feladatkészítők részéről – az elmúlt néhány évet figyelve – látszik a törekvés, hogy bővítsék a mért kompetenciák körét, ezáltal színesebbé és egyben megbízhatóbbá tegyék a feladatsort, de a tökéletes eredmény még messze van. Megfigyelhető az az üdvözlendő jelenség is, hogy a pusztán szövegértéssel megoldható feladatok aránya jelentősen csökkent. Minden törekvés és jó szándék ellenére azonban még mindig előfordul középszinten egy-egy emelt szintű kompetenciát elváró feladat(rész), így volt ez a vizsgált feladatsorban is (feltételezések megfogalmazása a földrajzi környezetnek az egyes történelmi kultúrák kialakulásában játszott szerepéről; karikatúrák vagy szimbolikus ábrázolások alapján a szerző álláspontjának bemutatása).

C) Szakmailag megalapozott lenne a nyílt végű feladatok arányának növelése a rövid választ igénylő feladatsoron belül. A részletes elemzésből egyértelműen kiderül, hogy a nyílt végű feladatok megbízhatóbbak; jobban illeszkednek az írásbeli által mérni kívánt mögöttes képességskálára, a rájuk kapott pontszám pontosabban előrejelzi az egész feladatsorra kapott pontszámot.

D) Felülvizsgálandó a zárt végű feladatok esetében a disztraktorok megfelelő arányú alkalmazása.

A zárt végű feladatok (pl. feleletválasztás, hozzárendelés, sorrendbe helyezés, igaz-hamis) a részletek pontos ismeretének, összefüggések, logikai kapcsolatok látásának mérésére alkalmas. Hátránya, hogy összeállítása meglehetősen körülményes, nagy odafigyelést, pontosságot kíván, a több helyes válaszlehetőséget elkerülendő. (Emlékezzünk arra, mikor a 2005-ös középszintű érettségi igaz-hamis feladatában, némi reklamáció következtében, elfogadható lett egy feladatrész esetében mind az igaz, mind a hamis válasz megjelölése – így mindenki, aki megpróbálkozott a feladatmegoldással, pontot szerzett!) Hátránya, ha sok elem összeillesztésével kell dolgozni, bonyolulttá válhat a feladat. (Az elmúlt évek egyes feladataiban „eltévedtek” a diákok, mikor sorszámokkal jelölt elemekhez kisbetűkkel és nagybetűkkel jelölt más elemeket kellett hozzárendelni.) Egyes zárt végű feladattípusok esetében igen nagy a tippelés esélye. Az egyes itemek között nehézségi különbség is lehet, ugyanis a feladatmegoldás során egyre kevesebb válaszlehetőség marad, a végén kizárásos alapon történhet a hozzárendelés. Ezt elkerülendő, ebben a feladattípusban fölösleges elemeket (disztraktorok) kell szerepeltetni, amire a vizsgázó figyelmét a feladatkiírásban fel kell hívni. Szerencsére ez már évek óta így is történik. Szakirodalmi hivatkozásokban három elemhez egy-kettő, öt elemhez kettő-három disztraktor társítása az elvárt.

E) Elvárható a 0,5 és az 1 pontos itemek tudatosabb, szakmailag alátámasztott alkalmazása.

Megint csak látható a feladatkészítők azon törekvése, hogy az egyes válaszelemek nehézsége alapján különböztessenek meg 0,5 és az 1 pontos itemeket, de sajnos eme törekvésükben nem mindig következetesek. Esetünkben példaként említhetjük a 10. és 12. feladat kételemű választásait: ezek joggal 0,5 pontos itemek. Azonban a 2. feladat mérésmethodikailag alig különbözik a 11. feladattól: előbbi esetében egy állítást öt világvalláshoz vagy egyikhez sem kell rendelni 0,5-0,5 pontért, utóbbi esetében egy leíráshoz kell rendelni a 7 intézménynév egyikét 1-1 pontért. Persze az elemzésből leszűrhető, hogy a feladat több iteme nagyon is könnyű volt és torzította a mérést. Ha 1 pontosak az itemek, még inkább torzította volna...

2.1.3. A rövid választ igénylő feladatok általános elemzése

Elsőként hadd szóljunk általában a rövid választ igénylő feladatokat tartalmazó I. részről. A Cronbach-alfa egy olyan, összegző skálákra kiszámítható megbízhatósági mutató, amely a skála belső konzisztenciáját fejezi ki egy 0 és 1 közötti számmal. Értéke 0,70 – 0,85 között elfogadható: alatta nem elég konzisztens a skála, fölötte viszont már redundáns. Érdeemes azonban megjegyezni, hogy az itemek számának növelése önmagában is növeli a Cronbach-alfa értékét, ahogy ez itt is látható az I. rész eredményeinél. Az adatok szerint tehát a feladatsor első részének konzisztenciája kiváló, magas megbízhatóságú.

I. rész

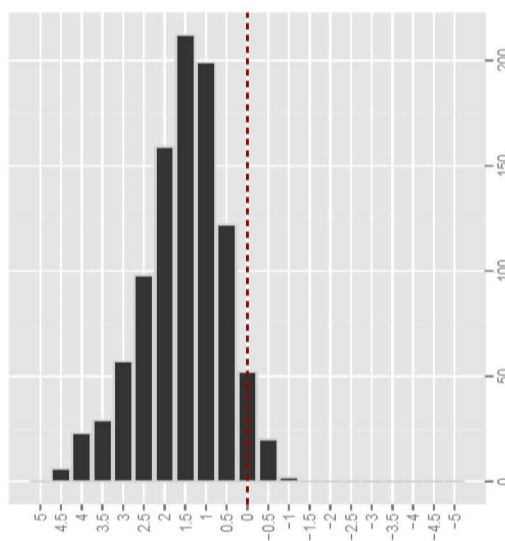
Cronbach-alfa részkérdésenként 0,859

Cronbach-alfa feladatonként 0,812

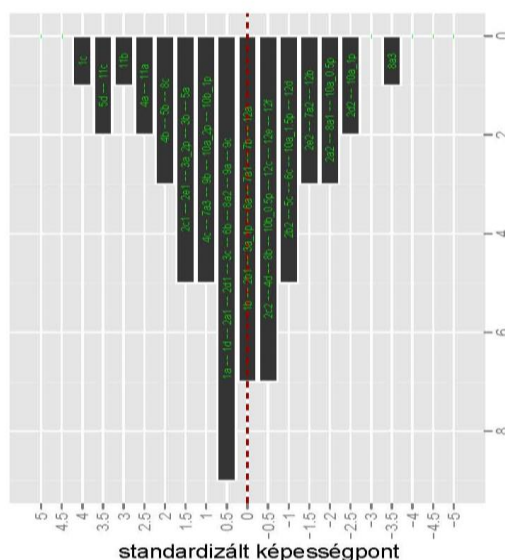
Ha azt vizsgáljuk, hogy a tesztfeladatok vajon megfelelő nehézségűek voltak-e a diákok számára, akkor a következő ábrán látható személy-item mátrix ezt megmutatja. Az ábra tetején a személy-, alján az itemtérkép látható, vagyis Person-Item Map a részkérdések nehézségének és a vizsgázók képességeinek eloszlását mutatja. (A képességszintek átlaga nulla, a negatív számok átlag alatti képességet jelölnek.)

A mátrix alsó és felső oldalát összevetve tudjuk megállapítani, hogy a feladatlap nehézsége megfelelt-e az érettségizők képességszintjének. Mindez iránymutatást adhat a vizsga- és a feladatfejlesztéshez: melyik – túl könnyűnek vagy éppen túl nehéznek bizonyult – item hagyható el, milyen nehézségű feladatokat kellene még tartalmaznia a feladatsornak, hogy a megoldáshoz szükséges képességszint-intervallum egybeessen a tanulók problémamegoldó képességének fejlettségi szintjével.

A grafikon alapján megállapítható, hogy a feladatsor I. része itemeinek nehézsége csak részben felelt meg a mintában szereplő – és valószínűsíthetően az összes érettségiző – diákok képességeinek; a feladatok jelentős része túl könnyűnek bizonyult számukra.

adott képességszintet elért vizsgázók száma

adott nehézségű feladatok (darabszám a nehézségi osztályban)

2.1.4. A rövid választ igénylő feladatok részletes elemzése

A következő táblázat foglalja össze a rövid választ igénylő feladatsor különböző típusainak megjelenését a 2012. májusi vizsgán.

Rövid választ igénylő feladatsor			
Feladattípus	Zárt végű	Nyílt végű	
		Egyszavas választ igénylő	Egymondatos választ igénylő
Feladatrész sorszáma	1d, 2a1, 2a2, 2b1, 2b2, 2c1, 2c2, 2d1, 2d2, 2e1, 2e2, 3c, 4a, 4b, 4c, 4d, 5a, 5b, 5c, 5d, 6a, 6b, 6c, 8a1, 8a2, 8a3, 9a, 9b, 9c, 10a, 10b, 11a, 11b, 11c, 12a, 12b, 12c, 12d, 12e, 12f	1a, 1b, 1c, 7a1, 7a2, 7a3, 7b, 8b	3a1, 3a2, 3b, 8c
pontszám	33 pont	8 pont	4 pont
%-os arány	73%	18%	9%

Az 1. feladat az ókori Róma történetével volt kapcsolatos. A tanulóknak négy primer szöveges forrásrészlet és ismereteik segítségével kellett – az ún. tételmondatban és a feladatkiírásban is megjelölt – köztársaság kori Rómára vonatkozó kérdésekre válaszolniuk. A feladat négy, egy itemes, 1-1 pontos részfeladatot tartalmazott; az első három nyílt végű, a negyedik zárt végű feladat volt. Az első két részfeladat egy történelmi személy, illetve egy fogalom azonosítása volt a források alapján. A 3. részfeladat több különböző – a kérdésben megadott – információ alapján várta el egy reformintézkedés megnevezését. A 4. részfeladatban egy mondat befejezéseként négy felkínált lehetőség közül a helyeset kellett kiválasztani.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: fontosabb történelmi fogalmak meghatározás alapján történő felismerése, történelmi tényezők közül az okok és a következmények összekapcsolása, a fontos történelmi események történelmi személyekkel való összekapcsolása, kiemelkedő történelmi személyek életútjának ismerete.

A feladat esetében kiugróan magas a nem válaszolók aránya, az összes feladatrészre vonatkoztatva, de különösen a 3. részfeladatra nézvést, ez utóbbinál közel 34%-os. A 4. zárt végű részfeladat esetében 1% nem adott választ, pedig a tippelés esélye 25% lett volna.

A feladat megoldottsága 57%, ez jócskán elmarad a rövid választ igénylő feladatsor átlagánál (65,7%). A részkérdések átlagos megoldottsága az első két részfeladat esetében meghaladja a rövid választ igénylő feladatsor átlagát, a 4. hozza azt, a 3. viszont jelentősen alulmúlja (12%). A feladatot legtöbben (44%) 3 pontos eredménnyel tudták megoldani, a válaszolók kevesebb, mint 10%-a oldotta meg a teljes feladatot hibátlanul.

feladatrész	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont

1a	27,6	72,4	-0,40	0,40
1b	22,9	77,1	-0,48	0,48
1c	87,8	12,2	-0,42	0,42
1d	33,2	66,8	-0,44	0,44

Miután a 2. és 3. feladtrész megoldásával sokan meg sem próbálkoztak, így a pontbiszeriális korrelációkat vizsgáltuk az üresen hagyott feladatok figyelembe vétele mellett is.

	adott pontszámot elérők %-os aránya			adott pontszám pontbiszeriális korrelációja		
	üres	0 pontos	1 pontos	üres	0 pontos	1 pontos
1b	7.0	15.9	77.1	-0.29	-0.35	0.48
1c	33.9	53.9	12.2	-0.22	-0.07	0.42

feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont	4 pont
1. százalékos megoszlás	10,98	12,20	23,48	44,11	9,25
1. pontbiszeriális korreláció	-0,40	-0,26	-0,13	0,26	0,46

A feladat magyarázó ereje a legmagasabb a rövid választ igénylő feladatsor feladatai közül, ez azt mutatja, hogy a feladat remekül illeszkedett a teljes feladatsorhoz; a feladatra kapott pontszám nagyon megbízhatóan jelezte előre a teljes feladatlpra kapott pontszámot.

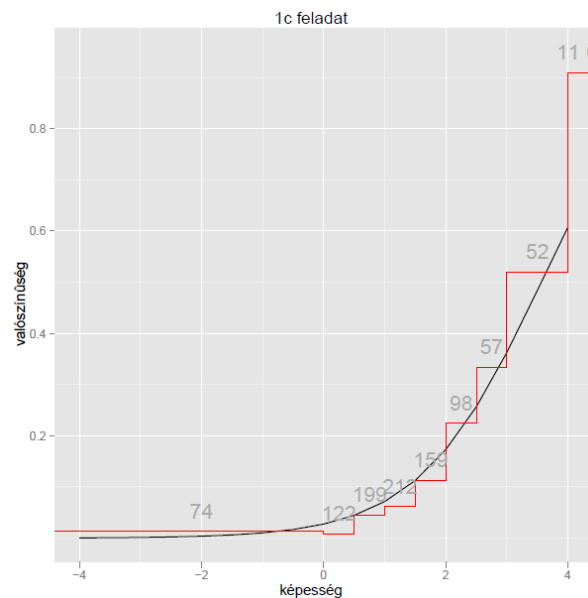
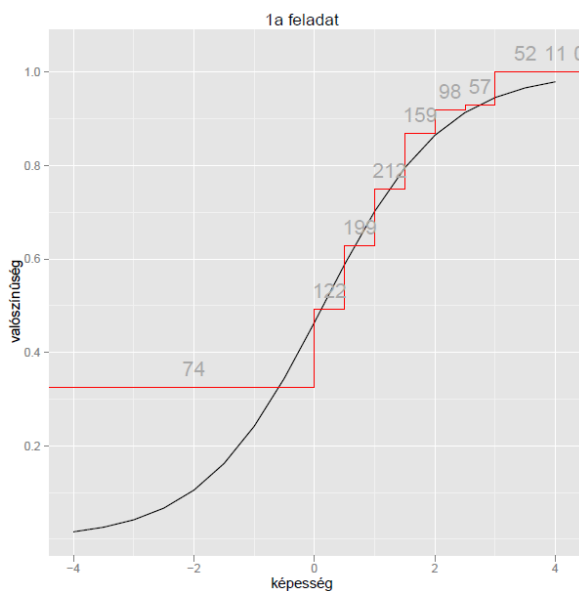
feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
1.	0,325	0,465

Ha részfeladatokra bontjuk le, akkor a második item bír a legnagyobb magyarázó erővel; a forrás alapján történő fogalom-meghatározás – ez esetben – jó és megbízható feladatnak bizonyult.

részfeladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
1a	0,149	0,197
1b	0,244	0,294
1c	0,112	0,144

1d	0,175	0,228

A feladatban az első item átlagos nehézségű feladatnak bizonyult, ezt mutatja az az ábra, amelyen a maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét láthatjuk a képesség függvényében. A vízszintes vonalak azt jelentik, hogy az adott tartományba eső képességgel rendelkező vizsgázók milyen arányban oldották meg a feladatot helyesen. Ezen túl szürke számokkal jelöltük a különböző képességtartományokba eső vizsgázók számát. Az ábra arról tanúskodik, hogy a feladat kevésbé húzta szét a mezőnyt, a leggyengébb tanulók is több mint 30% eséllyel oldották meg, a jók közötti különbséget pedig teljesen elmosta; a két legfelső tartományba eső képességgel rendelkező diákok mindegyike megoldotta. Miközben a feladat 3. itemének sikeres megoldására a tanulók szinte felének alig volt reális esélye (mint említettük, sokan közülük ezt maguk is belátva meg sem próbálkoztak vele), addig a legjobbak – a mezőnytől jócskán elszakadva – 90%-nál is nagyobb eséllyel teljesítették a feladatot. Mindent összevetve ez a részfeladat bizonyult az egész feladatsor legnehezebb itemének.

A 2. feladat a világvallásokhoz kapcsolódott. A táblázatban megnevezett vallásokhoz kellett a rájuk vonatkozó állítást és a hozzájuk kapcsolódó képet odarendelni. Az állítások és a képek között is szerepelt egy disztraktor (a többszörös választás technikát alkalmazó tesztek feladataiban a helyes válasz mellett felsorolt, ahhoz formailag és tartalmilag hasonló válaszlehetőség), melyre a feladatkiírás felhívta a figyelmet. A helyes megoldásra elemenként 0,5-0,5 pont járt.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: képi források megadott szempontok szerinti értelmezése, megadott szempontok alapján információk gyűjtése szöveges forrásból, az információk összevetése saját korábbi ismeretekkel.

Az egyes részfeladatok megoldásával gyakorlatilag mindenki próbálkozott, elhanyagolható az üresen hagyott itemek aránya (a legmagasabb esetben is csak 0,5 %). A feladat megoldottsága igen magas, 78%-os. Ezen belül azonban a képeket a tanulók másfélszer sikeresebben rendelték a vallásokhoz, mint a leírásokat (92% és 63%). Ezt persze magyarázza a korosztály vizuális preferenciája, másrészt a vallási szimbólumok (pl. kereszt, ülő Buddha, Dávid-csillag) széleskörű ismertsége.

A részkérdésenkénti (itemenkénti) pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja a feladat esetében a következőképpen alakult:

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	0,5 pont	0 pont	0,5 pont
2a1	27,3	72,7	-0,40	0,40
2a2	3,5	96,5	-0,18	0,18
2b1	24,1	75,9	-0,40	0,40
2b2	10,6	89,4	-0,30	0,30
2c1	54,9	45,1	-0,46	0,46
2c2	12,4	87,6	-0,32	0,32
2d1	27,6	72,4	-0,33	0,33
2d2	2,7	97,3	-0,14	0,14
2e1	48,1	51,9	-0,46	0,46
2e2	7,7	92,3	-0,24	0,24

Látható, hogy az a2 és a d2 itemek pontbiszeriális korrelációja a rossz válasz esetén nagyobb, mint -0,2, jó válasz esetén pedig kisebb, mint 0,2; tehát a gyengébb képességű tanulók nagyobb arányban oldották meg a részfeladatokat, mint képességeik alapján várható lenne. A feladatrészek tehát rosszul illeszkednek a teljes feladatsor által mérni kívánt mögöttes képességskálára.

A feladatot a tanulók közel 30%-a hibátlanul oldotta meg, sőt közel 90%-uk 50%-nál jobb eredménnyel.

feladat	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	3 pont	3,5 pont	4 pont	4,5 pont	5 pont
2. százalékos megoszlás	0,20	0,20	0,71	1,12	4,07	6,00	11,18	15,04	25,41	6,50	29,57
2. pontbiszeriális korreláció	-0,04	-0,09	-0,09	-0,14	-0,24	-0,22	-0,26	-0,17	-0,01	0,03	0,58

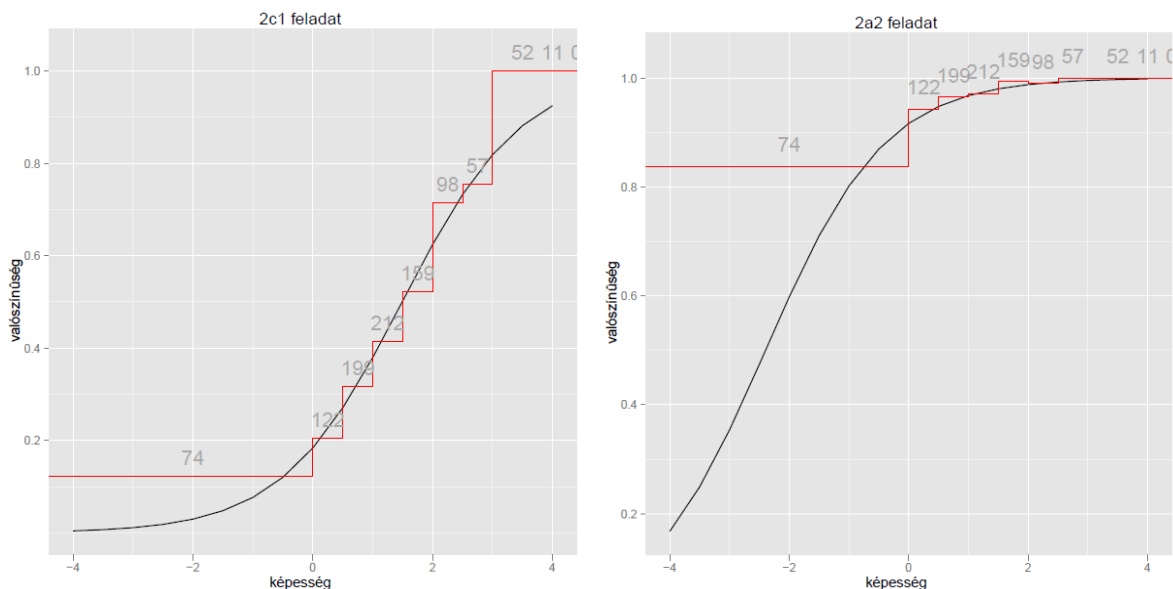
A feladat magyarázó ereje közepesnek ítélnélhető.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
2.	0,260	0,380

Azonban ha megvizsgáljuk a feladatrészenkénti magyarázóerő alakulását, azt látjuk, hogy a képeknek a világvallásokhoz rendelését célzó feladatrészek rosszul illeszkedtek a teljes feladatsorhoz; a részfeladatokra kapott pontszámok alig jelezték előre a teljes feladatlpra kapott pontszámot, egyesek közülük (pl. a megfeszített Krisztus kép a kereszténységhez rendelése: 2d2) gyakorlatilag nem bizonyultak feladatnak.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
2a1	0,126	0,148
2a2	0,030	0,034
2b1	0,124	0,145
2b2	0,075	0,088
2c1	0,142	0,168
2c2	0,080	0,094
2d1	0,075	0,094
2d2	0,014	0,017
2e1	0,151	0,177
2e2	0,048	0,057

Ha a maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét vizsgáljuk a képesség függvényében, akkor láthatjuk, hogy a legnehezebb feladatrésznek az iszlám valláshoz tartozó állítás beazonosítása volt, amely a tanulók legjobbjainak nem okozott gondot, de a mezőnyt igencsak széthúzta. Miközben az ülő Buddha azonosítását a leggyengébbek is jóval 80%-nál magasabb eséllyel megtették.

A 3. feladat során három szöveges forrás (két történelmi munka részlete, illetve egy ismeretterjesztő szöveg) alapján kellett a tanulóknak a középkori magyar városfejlődéssel kapcsolatos feladatokat megoldaniuk. Az első feladatrész kétitemes volt, a továbbiak egy, az első két feladatrész nyílt végű feladat, ráadásul adott esetben egymondatos választ várt el, míg az utolsó feladatrész három választásos zártvégű feladat volt. Az itemekre 1-1 pont járt.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: feltételezések megfogalmazása a földrajzi környezetnek az egyes történelmi kultúrák kialakulásában játszott szerepéről (megjegyzendő, hogy ez emelt szintű kompetencia), fontos történelmi események helyekkel való összekapcsolása.

A második feladatrészt tekintve jelentős (10% feletti) volt a nem válaszolók aránya. Ebben a feladatrészben gyengébb eredmény is született (47%), míg a feladatsor átlagos eredményét nagyjából hozó első és harmadik feladatrészben.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya					adott pontszám pontbiszeriális korrelációja				
	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont
3a	15,7		42,8		41,6	-0,33		-0,14		0,39
3b	52,7		47,3			-0,49		0,49		
3c	33,8		66,2			-0,40		0,40		

A pontbiszeriális korrelációkat az üresen hagyott feladat figyelembe vétele mellett is vizsgáltuk a 3b feladatrésznél.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0	1	0	1

	üres	pontos	pontos	üres	pontos	pontos
3b	10,6	42,2	47,3	-0,26	-0,33	0,49

A feladatonként számolt pontbiszeriális korrelációk, valamint az elért pontszámok eloszlása a következőképpen alakult.

feladat	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	3 pont	3,5 pont	4 pont
3. százalékos megoszlás	5,39		18,39		28,25		27,44		20,53
3. pontbiszeriális korreláció	-0,27		-0,38		-0,15		0,15		0,51

A feladat az egyik legmagasabb magyarázóerővel bír a feladatsor feladatai közül.

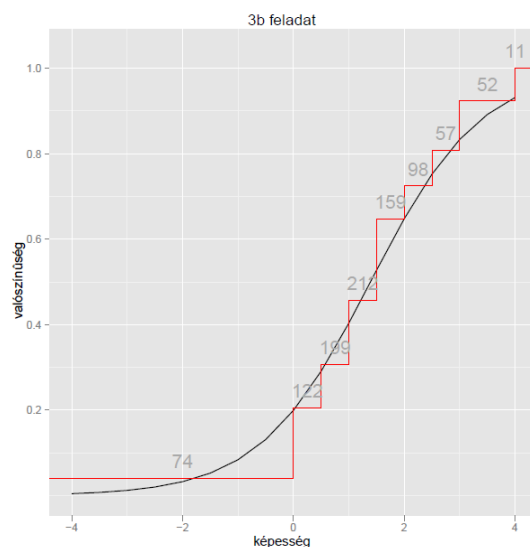
feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
3.	0,309	0,453

Különösen a második feladatrész jelzi előre megbízhatóan a teljes feladatsor eredményét.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
3a	0,140	0,218
3b	0,194	0,251
3c	0,125	0,174

A feladat mindhárom része az átlagnál nehezebbnek bizonyult – ezt példázza a második feladatrészben a maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét mutató ábra.

A 4. feladatban a tanulóknak el kellett dönteniük, hogy a forrásként megadott térkép-vázlaton szereplő földrajzi felfedezők közül melyikre igazak az állítások. A feladatkiírás felhívta a figyelmet arra, hogy egy állítás több felfedezőre is igaz lehet. A javítási-értékelési útmutatóban a javító tanároknak szóló instrukcióként pedig szerepelt, hogy pont csak akkor adható, ha az adott sorban a megfelelő számú X szerepel, a megadott hely(ek)en. Ez okozta azt, hogy az első két feladatrésznél (ezekben kellett 2-2 felfedezőt megje-

lőlni az 1-1 pontért) átlagosan csupán fele olyan jó eredmény született, mint a harmadik, negyedik feladatrészeknél, ahol csak egy felfedezőt (vagy az „egyik sem” kategóriát) kellett megjelölni (rendre: 31%, 43%, 61%, 87%). Tanulság tehát, hogy sem mérésmetodikai-
lag, sem pedagógiailag nem szerencsés, hogy a tanuló egy helyesen elvégzett műveletért nem kap pontot. A feladatban 56%-os eredmény született, ez jócskán alulmúlja a rövid választ igénylő feladatsor átlagát.

A feladat a következő kompetenciát mérte: történelmi térképek felhasználása ismeret-szerzéshez.

A feladatrészenként, illetve a feladatra vonatkozó pontbiszeriális korrelációk, valamint az elért pontszámok eloszlása a következőképpen alakult.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
4a	68,1	31,9	-0,43	0,43
4b	56,3	43,7	-0,39	0,39
4c	38,9	61,1	-0,37	0,37
4d	12,3	87,7	-0,26	0,26

feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont	4 pont
4. százalékos megoszlás	4,37	23,88	30,28	25,91	15,55
4. pontbiszeriális korreláció	-0,24	-0,36	-0,11	0,22	0,43

A feladat magyarázó ereje közepes.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
4.	0,244	0,382

Az egyes részfeladatok magyarázó ereje szintén átlagosnak minősül a rövid választ igénylő feladatsor fényében, a negyedik feladatrész kivételével. Ez utóbbit a leggyengébb tanulók is 60%-os valószínűséggel oldották meg, illetve a tanulók 60%-a 90%-os vagy azt meghaladó valószínűséggel. Ez a feladatrész Magellán Föld-körüli útjára vonatkozott, gyakorlatilag ez volt az egyetlen item a feladatban, amelyet a forrásként mellékelte térkép-vázlat segítségével lehetett megoldani, akár más forrás (pl. atlasz) alkalmazása, akár saját előzetes ismeretek birtoklása nélkül.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
4a	0,135	0,184
4b	0,116	0,165
4c	0,104	0,152
4d	0,059	0,084

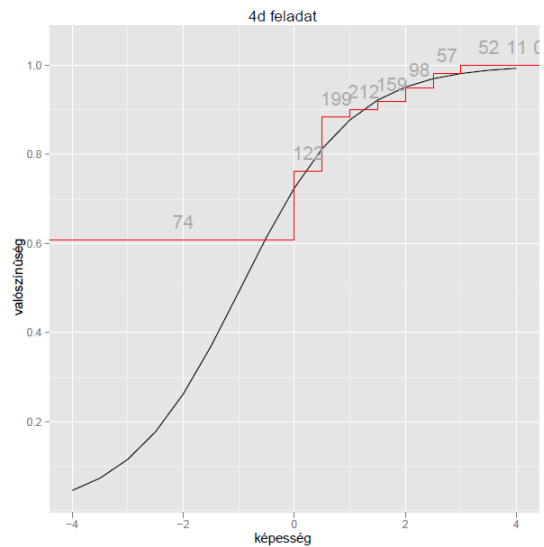
A feladat az átlagosnál nehezebbnek bizonyult tehát a negyedik feladatrész kivételével, bár az is csak kissé volt könnyebb, mint az átlag.

Az 5. feladat Mária Terézia reformjaival volt kapcsolatos. Két táblázat mutatta be, hogy egy egésztelkes jobbágy milyen földeket használt és milyen fontosabb adókkal, járadékokkal tartozott földesurának az úrbéri rendelet értelmében. A táblázatok kipontozott helyeire kellett beírni a megfelelő föld, illetve adó/járadék elnevezését, választva a megadott lehetőségek közül. A négy beírandó elem mellett a feladat három disztraktort is tartalmazott.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: fontosabb történelmi fogalmak meghatározás alapján történő felismerése, az egy témához vagy korhoz kapcsolható fogalmak kiválasztása, rendszerezése.

A feladatban elért átlagos eredmény 51%, ez jóval elmarad a rövid választ igénylő feladatsor átlagától. A feladatrészek tekintetében igen nagy a szórás; a harmadik feladatrészben hatszor (!) jobb eredmény született, mint a negyedikben (91%, 15%).

A feladatrészenként és a feladatonként számolt pontbiszeriális korrelációkat, valamint az elért pontszámok eloszlását mutatják a következő táblázatok. Ezek szerint a tanulók nagy többsége a feladatmegoldás során szerzett egy-két pontot, de az 50%-os eredmény-nél jobbat a diákok alig több mint egynegyede ért el.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszériális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
5a	44,6	55,4	-0,20	0,20
5b	56,6	43,4	-0,34	0,34
5c	8,9	91,1	-0,28	0,28
5d	85,1	14,9	-0,35	0,35

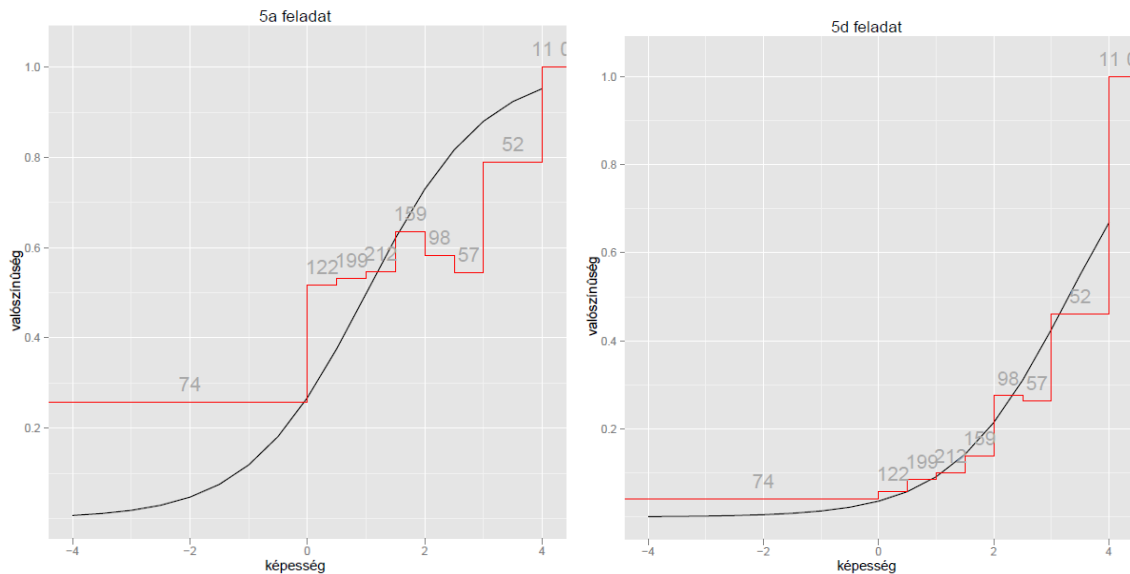
feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont	4 pont
5. százalékos megoszlás	3,76	23,37	44,00	22,05	6,81
5. pontbiszériális korreláció	-0,23	-0,27	-0,05	0,21	0,37

A feladatnak rendkívül alacsony a magyarázó ereje, különösen igaz ez az első részfeladatra.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
5.	0,149	0,255

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
5a	0,016	0,041
5b	0,074	0,117
5c	0,076	0,100
5d	0,069	0,098

A negyedik feladatrész esetében még a logisztikus görbe sem rajzolódik ki. Aktuálisan ez azt jelenti, hogy a tanulók legügyesebbjei mindannyian helyesen oldották meg a feladatrészt, miközben a második legjobb képességű csoport tagjai már kevesebb, mint 50% eséllyel veselkedhettek neki a feladatrésznek.

A feladatrészben a jobbágyteher azonosítása volt a feladat, definíció („maximális mértéke az összes termény tíz százaléka”) alapján. A feladat „becsapós”, hiszen a kilenced helyes válasz helyett a diákok javarésze nyilván a disztraktorként szerepeltetett tizedet rendelte megoldásként. (Mondhatnánk azt is, a becsapás túl jól sikerült, gyakorlatilag a feladatrészt és a feladatot is mérésre képtelenné tette.)

Az ipari forradalmakkal kapcsolatos 6. feladat két táblázatban szereplő nagyhatalmak gazdasági termelésére vonatkozó adatsorok alapján kellett három zárt végű feladatot megoldania a tanulóknak; négy lehetőség közül a megfelelő korszakot kiválasztani, majd a körülírt gazdasági ágazatot, illetve országot megnevezni (nyilván a táblázatban szereplők közül).

A feladat a következő kompetenciákat mérte: nagy történelmi korok és kisebb korszakok legfontosabb jellemzőinek ismerete, megadott szempontok alapján információk gyűjtése forrásokból, az információk saját korábbi ismeretekkel való összevetése.

A feladatban (78%) és egyben az összes feladatrészben (rendre: 76%, 69%, 89%) született eredmény meghaladja a tesztsor átlagos eredményét. Az itemek átlagos nehézségűnek bizonyultak, talán csak a harmadik feladatrész bizonyult kissé könnyebbnek.

A feladatrészenként és a feladatonként számolt pontbizeriális korrelációkat, valamint az elért pontszámok eloszlását mutató adatok szerint a tanulók többsége (53%) a feladatot maximális eredménnyel oldotta meg.

feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont
6. százalékos megoszlás	3,15	12,50	31,20	53,15
6. pontbiszeriális korreláció	-0,26	-0,36	-0,21	0,52

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
6a	23,6	76,4	-0,38	0,38
6b	31,1	68,9	-0,45	0,45
6c	11,0	89,0	-0,30	0,30

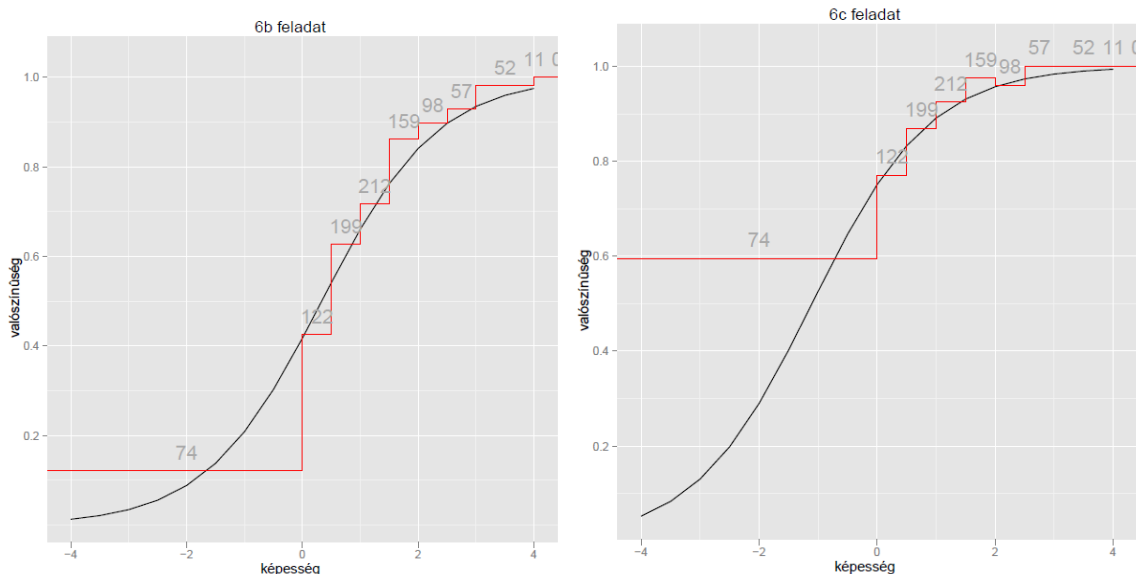
A feladat magyarázó ereje igen magas, gyakorlatilag egyedülként a zárt végű feladatok közül.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
6.	0,294	0,394

Különösen a második feladatrésze kapott pontszám jelzi jól előre az írásbeli érettségi pontszámát, s egyben jól méri a vizsgált képességeket.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
6a	0,128	0,171
6b	0,192	0,245
6c	0,090	0,118

Ugyanezt igazolják a maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét a képesség függvényében ábrázoló logisztikus görbék. A leggyengébb képességű tanulók a 6c itemet közel hatszor (!) nagyobb valószínűséggel oldották meg, mint a 6b itemet, de a 6c item a jó képességű tanulók körében sem mér megbízhatóan.

A 7. feladat az 1848/49-es forradalom és szabadságharc eseményeire vonatkozott. Két primer és egy szekunder forrás alapján kellett a tanulóknak megnevezni annak a településnek a nevét, ahol a leírt események zajlottak, illetve a negyedik feladatrészben a tárgyalt események sorrendjét kellett megadniuk. Az első három feladatrész tehát nyitott, egyszavas választ igénylő, míg az utolsó zárt végű feladat volt.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: fontos történelmi események sorrendbe állítása, évszámokkal, nevekkel és helyekkel való összekapcsolása.

Az első feladatrészben magas a nem válaszolók aránya (több mint 5%).

A feladatban elért eredmény igen jó, 78%-os, ebből még kiemelkedik a második feladatrészben született közel 93%-os eredmény (a forradalom helyszínének beazonosítása), különösen, hogy a javítási-értékelési útmutatóban Pest mellett elfogadhatónak jelölték még a következőket: Pest-Buda, Buda-Pest, Budapest.

A feladatonként számolt pontbiszeriális korrelációk, valamint az elért pontszámok eloszlását mutató adatok azt mutatják, hogy a tanulók fele a feladatot hibátlanul abszolválta.

feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont	4 pont
7. százalékos megoszlás	2,03	6,50	15,35	26,73	49,39
7. t pontbiszeriális korreláció	-0,23	-0,28	-0,32	-0,10	0,52

A feladatrészenkénti és a 7a1 itemben elért pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja az üresen hagyott feladat figyelembe vételével a következőképpen alakult:

feladat	adott pontszámot	adott pontszám

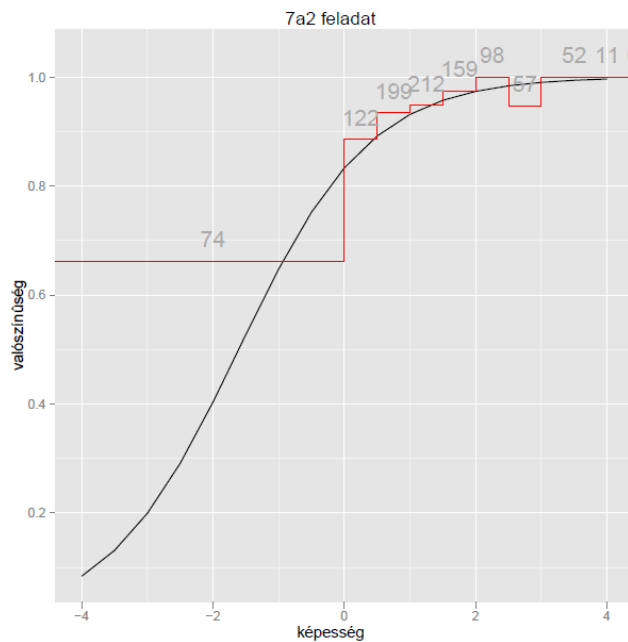
	elérők %-os aránya		pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
7a1	25,1	74,9	-0,47	0,47
7a2	7,1	92,9	-0,24	0,24
7a3	35,0	65,0	-0,41	0,41
7b	17,9	82,1	-0,38	0,38

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya			adott pontszám pontbiszeriális korrelációja		
	üres	0 pontos	1 pontos	üres	0 pontos	1 pontos
7a1	5,4	19,7	74,9	-0,24	-0,37	0,47

A feladat és egyben a feladatrészek is (a második kivételével) magas magyarázó erővel bírnak. A második feladatrész túl könnyűnek bizonyult; a leggyengébbek is több mint 65%-os eséllyel oldották meg, a többiek pedig szinte azonos eséllyel.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
7. feladat	0,295	0,423

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
7a1	0,218	0,269
7a2	0,058	0,077
7a3	0,144	0,195
7b	0,146	0,186

Az 1929–33-as nagy gazdasági világválsághoz kapcsolódó 8. feladat a) részében három zárt végű feladatot kellett a vizsgázóknak megoldaniuk; a hat felsorolt gazdasági és társadalmi jelenség közül egyet-egyét kellett képi forrásokhoz rendelniük. A b) részben egy karikatúra (pontosabban a karikatúra képaláírása) alapján kellett megnevezniük az 1934-ben hivatalban lévő amerikai elnököt. A c) részben a vizsgázóknak meg kellett fogalmazniuk a karikatúra mondanivalóját. A két utóbbi feladatrészt nyílt végű volt, a b) egy-szavas, a c) egymondatos választ igényelt.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: képi források leírása, képi források (*p.l. fényképek, karikatúrák, plakátok*) megadott szempont szerinti értelmezése, karikatúrák vagy szimbolikus ábrázolások alapján a szerző álláspontjának bemutatása (emelt szintű kompetencia!), kiemelkedő történelmi személyek életútjának ismerete.

A nyílt végű feladatrészek esetében jelentős a nem válaszolók aránya; a b) feladat-részben a vizsgázók 3%-a, a c) feladat-részben 10%-a meg sem próbálkozott a feladat-megoldással.

A zárt végű feladatrészek közül különösen az első (95%) és a harmadik itemet (99%) oldották meg sikeresen az érettségizők, a második itemnél nyilván a disztraktorként szereplő „bankok iránti bizalom erősödése” fogalmat rendelték az egy bank előtti tömeget ábrázoló fényképhez a „bankzárlat” helyett, bele sem gondolva abba, hogy az előbbi nem felel meg a feladatkiírásnak, ui. nem válságjelenség. A feladat-rész megoldottsága 68%. Az a) feladat-részben teljesített átlagos eredmény tehát 87,5%. Ettől mindkét nyílt végű feladat-részben, de különösen az utolsóban (43%), rosszabb eredmény született.

A feladat, illetve a részkérdésenkénti (itemenkénti) pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja a következőképpen alakult: látható, hogy a harmadik item túl könnyen teljesíthetőnek, a gyenge képességűek számára is „gyerekjátéknak” bizonyult.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
8a1	4,3	95,7	-0,22	0,22
8a2	32,3	67,7	-0,26	0,26
8a3	0,9	99,1	-0,12	0,12
8b	12,6	87,4	-0,30	0,30
8c	56,6	43,4	-0,43	0,43

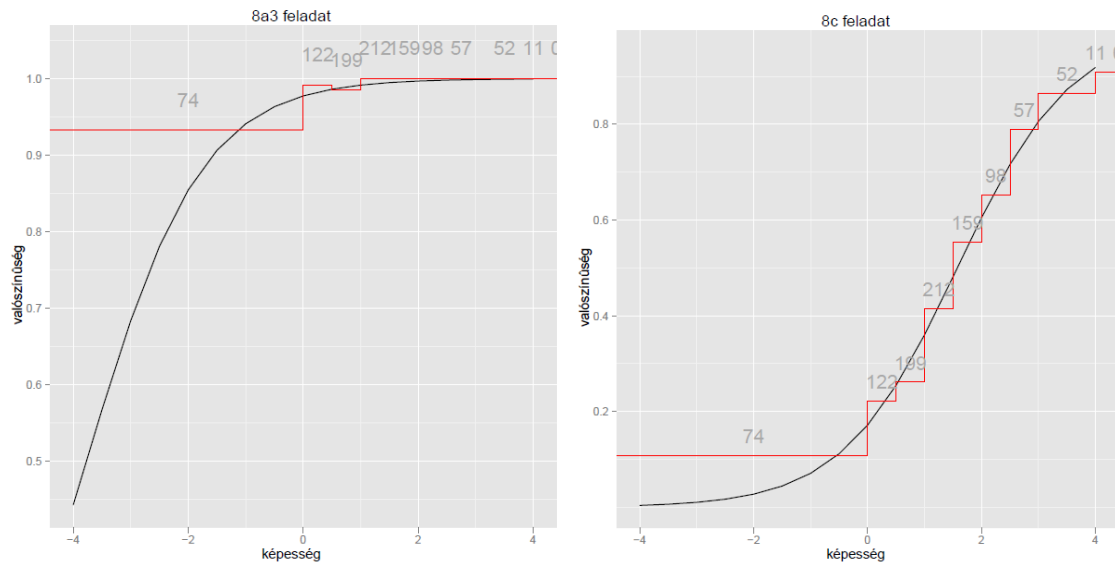
feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont	4 pont	5 pont
8. százalékos megoszlás		0,51	5,59	23,88	40,14	29,88
8. pontbiszeriális korreláció		-0,11	-0,25	-0,34	0,00	0,46

A feladat magyarázó ereje közepes szintű, a nyílt végű feladatokra kapott pontszámok jobban előrejelzik a teljes feladatsorra kapott pontszámot.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
8.	0,235	0,345

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
8a1	0,053	0,068
8a2	0,039	0,070
8a3	0,018	0,023
8b	0,089	0,119
8c	0,145	0,198

A maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét a képesség függvényében bemutató ábrák is azt mutatják, hogy a harmadik item gyakorlatilag nem mért, miközben a c) feladatrész, bár igen nehéznek bizonyult – de remekül mérte a vizsgázók képességeit.

A 9. feladat a trianoni béke társadalmi következményeihez kapcsolódott. Elemenként 1-1 pontért kellett a tanulóknak a három forráshoz rendelni a leginkább hozzájuk illőt a felsorolt hat állításból.

A feladat a következő kompetenciát mérte: különböző típusú forrásokból származó információk összevetése, képi források leírása.

A zárt végű feladat megoldásával természetesen minden tanuló megpróbálkozott, átlagosan 66,5%-os eredménnyel, ami alig haladja meg a teszt sor átlagát. A második itemet jobban, a harmadik itemet rosszabbul teljesítették a vizsgázók a feladat átlagánál.

A feladat, illetve a részkérdésenkénti (itemenkénti) pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja a következőképpen alakult:

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
9a	33,5	66,5	-0,46	0,46
9b	37,5	62,5	-0,27	0,27
9c	29,6	70,4	-0,22	0,22

feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont
9. százalékos megoszlás	7,93	23,78	29,27	39,02
9. pontbiszeriális korreláció	-0,21	-0,28	-0,09	0,45

A feladat magyarázó ereje alacsony, bár az első itemre kapott pontszám jól jelzi előre az írásbelire kapott pontszám alakulását, de a második, harmadik item nagyon rosszul.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
9. feladat	0,138	0,247

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
9a	0,198	0,252
9b	0,044	0,079
9c	0,030	0,058

A feladat mindhárom iteme kissé nehezebbnek bizonyult az átlagnál.

A 10. feladat Magyarország XX. századi történelmére vonatkozott. A zárt végű feladatban szöveges és képi viccekről, illetve plakátokról kellett megállapítaniuk a vizsgázóknak, hogy a Rákosi- vagy a Kádár-korszakra vonatkoznak-e.

A feladat a következő kompetenciákat mérte: képi források nagy történelmi korszakok szerinti csoportosítása.

A statisztikai feldolgozás során a feladatban két itemet különböztettünk meg: a Rákosi-korszakra vonatkozó források (B, C, E, F) $4 \times 0,5$ pont = 2 pontos itemét és a Kádár-korszakra vonatkozó források (A, D) $2 \times 0,5$ pont = 1 pontos itemét. Ennek alapján a feladatrészekben született eredmények: 66,4% és 67,7%, összességében 67%.

A részkérdésenkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja azt mutatja, hogy az első részfeladatban gyakorlatilag majd mindenki szerzett legalább 0,5 pontot és a tanulók többsége 50%-nál jobb eredménnyel oldotta meg a feladatot, miközben a második részfeladatban jelentős (11%) az arányuk azoknak, akik egyáltalán nem szereztek pontot, és a diákok kevesebb, mint a fele tudta csupán 50%-nál jobb eredménnyel megoldani a feladatot.

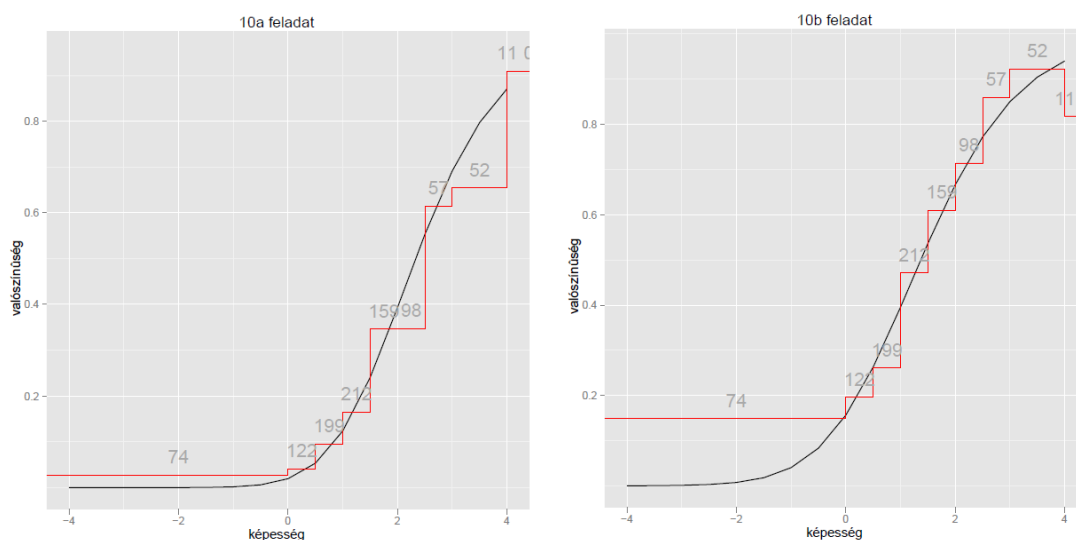
feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya					adott pontszám pontbiszeriális korrelációja				
	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont
10a	0,9	10,5	33,7	31,6	23,3	-0,13	-0,28	-0,29	0,10	0,44
10b	11,3	42,0	46,7			-0,30	-0,27	0,46		

feladat	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	3 pont
10. százalékos megoszlás	0,81	7,83	4,78	29,67	10,57	25,41	20,93
10. pontbiszeriális korreláció	-0,12	-0,27	-0,12	-0,28	-0,04	0,18	0,41

A feladat magyarázó ereje meglehetősen alacsony.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
10.	0,164	0,253

A feladat az átlagnál nehezebbnek bizonyult, ráadásul a legjobb diákok a második feladatrészben karakteresen rosszabb eredményt produkáltak, mint az alattuk lévő két képességcsoportba tartozó – a minta több mint 10%-át adó – tanulók.

A 11. feladat az Európai Unió intézményihez kapcsolódott. A hét felsorolt (tehát négy disztraktort tartalmazó) intézménynév közül – elemenként 1–1 pontért – kellett megállapítani, hogy melyekre vonatkoznak az EU egyes intézményeit körülíró meghatározások.

A feladat a következő kompetenciát mérte: fontosabb történelmi fogalmak meghatározás alapján történő felismerése.

A rövid választ igénylő feladatsor legrosszabb megoldottságú feladatában a diákok mindössze 22%-os eredményt értek el. Mind a három feladatrészben gyenge eredmény született (rendre 29%, 21%, 15%). Ha ennek a gyenge teljesítménynek az okait keressük, akkor részben a feladat tematikájában, részben a feladattípusban találhatjuk meg ezeket.

Magyarország 2004. május 1-jén lett az Európai Unió tagja. Már ezt megelőzően, de különösen ezt követően világossá vált, hogy a középiskolai oktatásban nagy hangsúlyt kell fektetni az Európai Unió történetének, intézményrendszere felépítésének, működésének, stratégiáinak stb. a bemutatására. Mindezt rengeteg képzés, pályázat, segédanyag stb. biztosította és biztosítja a mai napig. Több tantárgy kerettantervében és érettségi követelményrendszerében is megjelenik a téma, legyen szó történelemtől, földrajzról, társadalom-

ismeretről. Ehhez képest az a tapasztalat, hogy a történelem írásbeli érettségi feladatsor rendre az egyik legrosszabbul sikerülő tesztfeladata az Európai Unióra vonatkozó kérdés. Attól tartok, hogy nem csak a középiskolás diákok, hanem tanáraik, sőt a teljes magyar társadalom hézagos ismeretekkel rendelkezik a témát illetően.

A középszintű történelem érettségien számon kérhető anyag az Európai Unió legfontosabb intézményei. Az eredményekből látható, hogy a tanulók leginkább az Európai Parlamentet tudták beazonosítani, ennek nyilván az a magyarázata, hogy ez az Európai Unió egyetlen – az uniós polgárok által – közvetlenül megválasztott testülete. Legkevésbé az Európai Unió Tanácsát tudták beazonosítani, amit talán megmagyaráz, hogy ezt az intézményt Miniszterek Tanácsa néven is emlegetik (a végül elfogadásra nem került alkotmányban hivatalosan így szerepelt volna), illetve a diákok ezt az intézményt gyakran összekeverik az Európai Tanáccsal és az Európa Tanáccsal, különösen esélyes ez akkor, ha ez utóbbi disztraktorként is felbukkan... Megkockáztatom, ez a feladatrész akkor sem sikerült volna rosszabbul, sőt lehet inkább jobban, ha a feladat nem zárt, hanem nyílt végű, hiszen ez esetben a javítási-értékelési útmutatóban megjelenhettek volna egyéb használatos kifejezések is (Tanács, Miniszterek Tanácsa).

A feladattípus nem egyedülálló az írásbeli első részében, ebben a feladatsorban is több feladat (2., 5., részben a 6., 8.) hasonló jellegű. A problémát a disztraktorok magas számában látom. A szakirodalom is úgy tartja, hogy hozzárendeléses feladat esetén a 3 elemhez még 1-2 disztraktor járuljon, ez esetben azonban a disztraktorok száma meghaladta a valós megoldások számát.

A feladatban szerzett pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja is a feladat alulteljesítettségét mutatja. Látható, hogy a gyengébbeknek gyakorlatilag nem volt esélyük pontszerzésre a feladat során, és a csupán 1 pontot elérték is a jó képességű csoportokba tartozó tanulók.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	1 pont	0 pont	1 pont
11a	70,8	29,2	-0,38	0,38
11b	78,2	21,8	-0,26	0,26
11c	84,2	15,8	-0,22	0,22

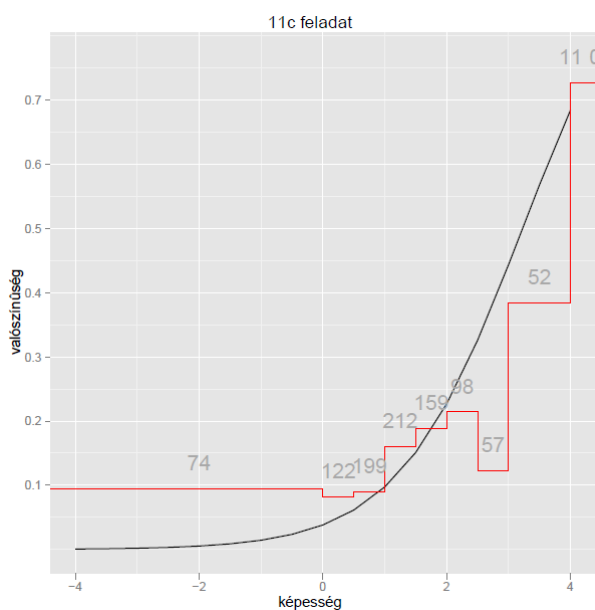
feladat	0 pont	1 pont	2 pont	3 pont
11. százalékos megoszlás	53,46	31,40	10,06	5,08
11.	-0,35	0,10	0,22	0,27

pontbiseriális korreláció

A feladat magyarázó ereje a legalacsonyabb a tesztsor feladatai közül.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
11a	0,085	0,126
11b	0,035	0,062
11c	0,021	0,040

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
11.	0,076	0,157

A 12. feladat az 1990 utáni Magyarországhoz, a helyi önkormányzatokhoz kapcsolódó hagyományos igaz-hamis feladat.

A feladat gyakorlatilag konkrét történelmi kompetenciát nem mér, alapvetően a szövegértésen alapul, ezt a kulcskompetenciát méri.

87%-os eredményével ez a feladat sikerült legjobban a rövid választ igénylő feladatsor kérdései közül. Minden részfeladat teljesítettsége 80% feletti, legjobban a második item sikerült (93%).

A feladatrészekben és a feladatban szerzett pontszámok megoszlása és pontbiseriális korrelációja azt bizonyítja, hogy 50% teljesítményt vagy az alatti eredményt csak a leggyengébbek produkáltak.

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiseriális korrelációja	
	0 pont	0,5 pont	0 pont	0,5 pont
12a	18,6	81,4	-0,26	0,26
12b	6,1	93,9	-0,22	0,22

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya		adott pontszám pontbiszeriális korrelációja	
	0 pont	0,5 pont	0 pont	0,5 pont
12c	15,3	84,7	-0,26	0,26
12d	10,4	89,6	-0,30	0,30
12e	14,4	85,6	-0,26	0,26
12f	12,0	88,0	-0,22	0,22

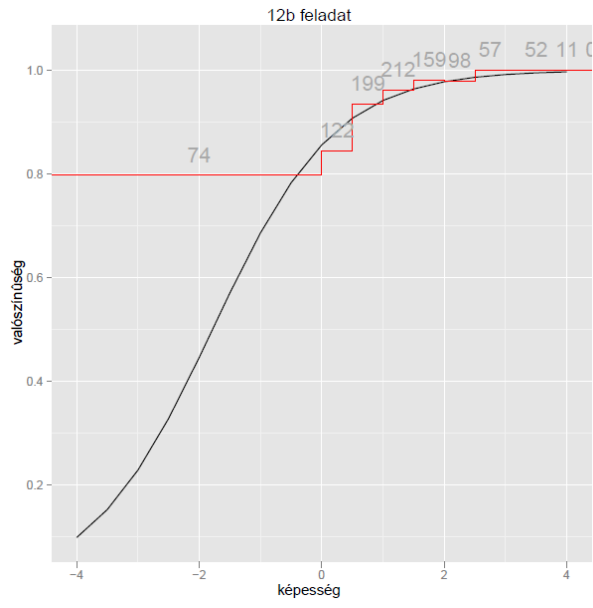
	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	3 pont
12. feladat százalékos megoszlás	0,20	0,51	1,02	5,28	11,59	29,98	51,42
12. feladat pontbiszeriális korreláció	-0,05	-0,12	-0,13	-0,24	-0,25	-0,15	0,46

A feladat magyarázó ereje is elég alacsony; az előbb már említett okoknál fogva a feladatra kapott pontszám kevéssé jelzi előre az írásbelin szerzett összpontszámot.

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
12a	0,048	0,062
12b	0,040	0,047
12c	0,051	0,064
12d	0,083	0,095
12e	0,057	0,070
12f	0,037	0,047

feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
12.	0,187	0,244

A második feladatrészben a maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét a képesség függvényében mutató ábrán látható, hogy az itemet a leggyengébbek is 80%-os valószínűséggel oldották meg, a felső képességtartományokban a feladatrész gyakorlatilag nem mért.

3. Vizsgálat III.

3.1. Szöveges (kifejtendő) feladatok

3.1.1. Előírt jellemzők

A vizsgaleírás szerint ezekben a feladatokban néhány összefüggő mondatban vagy hosszabb szövegben kell kifejteni a válaszokat. A feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (tájékozódás térben és időben, szaknyelv alkalmazása, források használata, eseményeket alakító tényezők feltárása) és témakörökre (Az ókor és kultúrája, A középkor, A középkori magyar állam megteremtése és virágkora stb.) irányulnak. Minden feladatnál valamilyen tágran értelmezett forrás (szöveg, kép, adat, térkép stb.) segítségével kell a vizsgázóknak megválaszolni a feltett kérdést.

A feladatsor kétféle típusú kifejtendő feladatot tartalmaz: problémamegoldó (rövid) feladatokat, melyeket néhány mondatban, 10-12 sorban (kb. 70-90 szóban) kell megoldani, illetve elemző (hosszú) feladatokat, melyek közül egyet 25-30 soros szerkesztett szövegben (kb. 150-160 szóban) kell megoldani. A feladatsor a vizsgaleírásban meghatározott történelmi korszakokra vonatkozóan öt problémamegoldó feladatot (melyek közül kettő egyetemes, három magyar történelemmel kapcsolatos) és három elemző feladatot (melyek mindegyike a magyar történelemmel kapcsolatos) tartalmaz.

A vizsgázónak a nyolc feladatból hármát kell választania: egyet az egyetemes történelemre vonatkozó két problémamegoldó feladat közül; egyet a magyar történelemre vonatkozó rövid problémamegoldó feladatok közül és egyet a magyar történelemre vonatkozó elemző feladatok közül. A két választott magyar történelmi feladat nem vonatkozhat ugyanarra a történelmi korszakra.

A szöveges feladatok az alábbi történelmi korszakokra vonatkoznak: egy ókori vagy középkori vagy kora újkori egyetemes történelmi anyag; egy egyetemes történelmi anyag (XIX-XX. század); egy középkori vagy kora újkori magyar történelmi anyag; egy XVIII-XIX. századi magyar történelmi anyag és egy XX. századi magyar történelmi vagy a mai magyar társadalomra vonatkozó anyag.

3.1.2. Fejlesztési javaslatok

A) Javasolom, hogy ne lehessen kronológiát használni az esszéfeladatok megoldása során sem; csupán a Középkorai történelem atlasz térképeiben, illetve a feladatokhoz forrásként járuló térképvázlatokon vagy nagy ritkán mellékelt kronológiai sorból lehessen, szűkebb keretek között, az időbeliségre vonatkozó adatokat leszűrni.

Minden feladatsorban található olyan, jellemzően hosszú esszéfeladat, amelynek jelentős része egyszerűen kimásolható az atlasz kronológiájából. A továbbiakban konkrét példán mutatom be, hogy szereshető meg a pontok egyharmada (!) ilyen módon. Mindez nyilván csorbítja az összemérhetőséget, akár különböző évfolyamok érettségizői esetében, akár a más feladatot választókkal való összehasonlításban.

B) Javaslom a feladatsorban megjelenő és a kötelezően választandó esszék számának csökkentését!

Erre nézvést indokaim a következők. Statisztikailag kimutatható, hogy kettő megírt kifejtendő feladat során hasonló eredmény születik, mint három esetében, különösen, ha a választás lehetőségét szűkítjük. Ezt indokolja az is, hogy rengeteg idő, pénz, emberi energia és nem utolsósorban papír pocsékolása történik a jelenlegi szisztéma következtében.

A következőkben táblázatos formában mutatok be négy javaslatot az új szisztémára:

1. szisztéma

3/1 (1 hosszú)

Magyar	középkor, kora újkor	hosszú
	XVIII-XIX. század	hosszú
	XX. század	hosszú

Hosszú (elemző) feladat: 50 pont

2. szisztéma

5/2 (1 hosszú +1 rövid)

Egyetemes	korábbi korok	rövid
	XX. század	rövid
Magyar	középkor, kora újkor	hosszú
	XVIII-XIX. század	hosszú
	XX. század	hosszú

Rövid (problémamegoldó) feladat: 18 pont

Hosszú (elemző) feladat: 32 pont

3. szisztéma

4/2 (1 hosszú +1 rövid)

Egyetemes	korábbi korok	rövid
	XX. század	rövid
Magyar	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	hosszú
	XIX-XX. század	hosszú

Rövid (problémamegoldó) feladat: 18 pont

Hosszú (elemző) feladat: 32 pont

4. szisztéma

6/3 (1 hosszú +2 rövid; a jelenlegi választási szabályok szerint)

Egyetemes	korábbi korok	rövid
	XX. század	rövid
Magyar	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	rövid
	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	hosszú
	XIX-XX. század	rövid
	XIX-XX. század	hosszú

Rövid (problémamegoldó) feladat: 12 pont

Hosszú (elemző) feladat: 26 pont

C) Javasolom a műveleti pontozás elhagyását, annak ellenére, hogy ezideig ezt az új típusú történelem érettségi vizsga egyik legnagyobb vívmányaként tartják számon.

Már említettük, hogy a 2003. évi próbaérettségi tapasztalatai nyomán folytatódó vizsgafejlesztés következő lépcsőfoka volt a 2004. évi próbaérettségin, a globális értékelés helyett bevezetett analitikus értékelés. Ennek lényege, hogy az új típusú érettségi már ezt megelőzően is felvállalt célját, vagyis a műveletekre épülő kompetencia központú szemléletmód bevezetését és elterjesztését az esszéfeladatok pontozásánál a gyakorlatban is elkezdtek alkalmazni. Bár a gyakorlati alkalmazásból az első pillanattól kezdve adódtak problémák, azt reméltük, hogy ezek a későbbiekben elkerülhetőek lesznek. Az akár közép-, akár emelt szinten javító tanárok az első években a részletes útmutató ellenére sem érezték meg a szisztémát. Emelt szinten mára ez a probléma gyakorlatilag megszűnt, középszinten azonban nyilván létezik még, bár ennek kiszűrésére a 2012. évi őszi vizsgaidőszaktól a feladathoz tartozó konkrét javítókulcsban megjelentek a nem adható pontszámok, és feltehetőleg ez a terv a jövőre nézve is érvényben marad.

A műveletek és a tartalmi elemek pontozása között természetesen szoros összefüggés van, hiszen a műveletek csak a konkrét tartalmakon keresztül értelmezhetők és értékelhetők.

Egy művelethez a problémamegoldó (rövid) feladatok esetében egy-két tartalom kapcsolódik, míg az elemző feladatokban – különösképpen az eseményeket alakító tényezők föltárásánál – több (kettő-három) tartalmi elem is rendelődik.

Ha a javítókulcsban egy művelethez csak egy tartalmi elem kapcsolódik, akkor a javításban a műveletek és a tartalmak pontszámának is meg kell egyeznie. (Például: rövid feladatok esetében a tájékozódás térben és időben, a szaknyelv alkalmazása és a források használata kompetencia, illetve hosszú feladatok esetében a tájékozódás térben és időben és a szaknyelv alkalmazása szempontokra csak 0 vagy 2 vagy 4 pont adható.)

Ha a javítókulcsban egy művelethez több tartalmi elem kapcsolódik, akkor a köztük lévő szoros összefüggés miatt bizonyos pontszámok nem adhatók (például: rövid feladatok-

nál az eseményeket alakító tényezők feltárása kompetenciára nem adható 1 és 4 pont, a hosszú feladatoknál a források használatára nem adható 1 és 5 pont, az eseményeket alakító tényezők feltárása kompetenciára nem adható 1 és 6 pont).

Általános szabályként az egyes műveletek és az egyes tartalmak pontozásakor az alábbiakat kell érvényesíteni. A műveletekre 2 pont akkor adható, ha a hozzá tartozó, a vizsgázó által elért tartalmi pontszám az elérhető maximális tartalmi pontszám több mint 50%-a; 1 pont akkor adható, ha a tartalmi pontszámokból a vizsgázó legalább 1 pontot elért; 0 pont akkor adható, ha a vizsgázó a tartalmi elemekre nem szerzett pontot, és a válasza súlyos tévedést tartalmaz.

Emelt szinten évek óta – bár korántsem az összes javító által – alkalmazott módszer, hogy a javító munkájának áttekinthetősége és ellenőrizhetősége végett egységes és jól azonosítható jelöléssel dolgoznak. (A helyes elemet jelölő „pipát” f_1 , f_2 , e_1 , e_2 stb. indexekkel látják el, így jelölve, hogy a forráshasználat első, második, illetve az eseményeket alakító tényezők feltárása első, második stb. tartalmi elemét fogadták el a tanuló fogalmazásának adott részében.) Kívánatos lenne ezt a gyakorlatot középszinten is meghonosítani. A térben és időben való tájékozódás elemeinek jelzése is történhet így (t és i betűkkel), bár itt a műveleti alapú pontozás a gyakorlatban úgy valósul meg, hogy ha sem a térbeliségre, sem az időbeliségre utaló helyes elem nem szerepel, akkor 0 pont, ha csak az egyik, akkor 2, ha mindkettő, akkor 4 pont jár erre a kompetenciaterületre. A szaknyelv alkalmazása területén informális megegyezés alapján a javítók többsége azt a módszert követi, hogy ha a vizsgázó alig vagy rosszul használja a szakszókincset, akkor 0 pontot, ha az elvárt elemek felét, akkor 2 pontot, ha majd' az összességét, akkor 4 pontot ad.

Javaslatom indoka a következő. A műveleti pontok alkalmazása nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, sőt inkább hátrányosan befolyásolja az összemérhetőséget. Ugyanis a rendkívül gyenge teljesítményt túlpontozza a közepesen gyengéhez képest! Míg jobb teljesítmény esetében a pontokat gyors ütemben el lehet „vesztetni”, addig egészen gyenge teljesítménnyel – köszönhetően részben a megértési pontoknak – 25%-os eredményt lehet produkálni.

De hogy hangsúlyozzuk azt is, ami az elmúlt két-három év erénye, azt a néhány apró változtatást (hiszen nagyobb változtatásra nincs jogszabályi lehetőség): sok év után megtörtént az esszé feladatok javításának standardizálása. A feladatokban rögzítésre került a források száma a tartalmi pontokhoz igazítva; a rövid (problémamegoldó) feladatban egy forrás jelenik meg (ritkán esetleg kettő, de biztos különböző típusúak és a feladat az öszszevetésük), míg a hosszú (elemző) feladatok esetében három forrás kaphat helyet. Előfordulhat, hogy ez utóbbi esetben kevesebb a forrás, de ez is csak akkor, ha egy forrás alapján kell több dolgot rögzíteni és megállapítani. Ez esetben a forrás szövegének tagolásával, soremeléssel ezt a feladat készítői jelzik. Szintén hosszú évek tévelygései lezárultával világosan értelmezhető a tartalmi pont kételeműsége (rögzít–megállapít).

D) Javaslom elhagyni a megértés szempont elbírálását is. A következőkben egy táblázat segítségével vethetjük össze az egyes feladatokban a megértés százalékos megoldottságát és a teljes feladat százalékos megoldottságát, melyből azt tapasztalhatjuk, hogy a két adat rendre igen közel esik egymáshoz, szinte fedik egymást. Ezen tapasztalat alapján kimondhatjuk, hogy a megértés szempont alapján történő pontozás egy redundáns eleme az értékelésnek.

E) Középszinten ne legyen problémamegoldó feladat (lsd. 1. koncepció), vagy ha marad, akkor igazi problémamegoldó feladat legyen a rövid esszé! Bár mindig érezhető volt az erre való törekvés, mégis a legtöbb esetben sajnós a problémamegoldó feladat nem eredeti funkcióját és hivatását töltötte, tölti be, hanem csak terjedelmében különbözik az elemző feladattól: nem egy leckét kérdez vissza a tanulótól, hanem csupán egy lecke egy-két bekezdését. Gyakorlatilag így volt ez a vizsgált írásbeli feladatlap szöveges (kifejtendő) feladatainak esetében is, ahol csupán részben a 17. rövid esszé mondható problémamegoldónak. Így az ilyen típusú feladatok működését is nehéz elemezni. Kizárólag tapasztalatainkra hagyatkozva úgy véljük, hogy a középszinten vizsgázó diákok a valóban egy történelmi problémát felvető feladatot vagy nem választják, vagy félreértik; és többségükben mechanikusan – a tételmondatban megjelenő korszakhoz kötődően – írják le azt, amit megtanultak. Jó példa erre a 2011. évi május-júniusi vizsgaidőszak írásbeli feladatsorának szintén 17. feladata, amelyben a vizsgázóknak a nemzeti eszme megjelenését kellett bemutatniuk az 1848-as forradalom követeléseiben. Ehelyett a diákok többsége szisztematikusan végigment a forrásként megadott 12 pont követelésein, így töredékét szerezve a maximális pontszámnak. Persze felmerülhet kérdésként, hogy az érettségit igazítsuk a valósághoz (tehát hagyjuk el a problémamegoldást középszinten), vagy a valóságot közelítsük az ideához (változtassunk a tanítási gyakorlaton, kerüljön nagyobb hangsúly a történetiség helyett a problémaközpontúságra). Egyfajta alternatívaként kínálkozhat – és ezt támasztják alá a külföldi példák, a külföldi gyakorlat – hogy a problémamegoldás éppen nem egy rövid feladat keretében, hanem egy hosszan kifejtendő kérdésben jelenik meg. Egy olyan hosszabb lélegzetvételi feladatban, amely megoldása gondolkodást, kreativitást igényel, amely méri a történelmi megismerési képességek alkalmazásának készségét, hiszen összetett forrásanyag elemzését várja el, és persze fontosnak tartja, így ellenőrzi is a háttérismeretek meglétét is.

F) A kifejtendő feladatokhoz járuló képi források igazi képi források legyenek, ne csak képek, melyek képaláírását vagy magán a képen található szöveg által hordozott információt kezeli a diák forrásként! A továbbiakban számos példát említünk a tárgyalt feladatsorból, ami alátámasztja ezt a javaslatot.

3.1.3. A szöveges (kifejtendő) választ igénylő feladatok általános elemzése

3.1.3.1. A feladatok választása

Az egyetemes feladatok esetében két feladat közül lehetett választani. A 13. feladat a középkori kereskedelemhez kapcsolódott; a levantei kereskedelem legfontosabb jellemzőit és jelentőségét kellett bemutatni a diákoknak, míg a 14. feladatban az ENSZ Biztonsági Tanácsának és Közgyűlésének működését, kitérve az ENSZ megalapításának elsődleges céljára. A diákok nagy többségben (62%) a középkori témát választották, kevesebben véselkedtek neki a XX. századi témának.

A három, a magyar történelemre vonatkozó problémamegoldó (rövid) feladat közül szintén egyet kellett választaniuk a jelölteknek. A 15. feladat keretében IV. Bélának a tatárjárást követő intézkedéseit kellett bemutatni, míg a reformkorra vonatkozó 17. feladatban a nemzeti eszme jelentkezését a magyar kulturális életben – kitérve a kérdés politikai jelentőségére és a nemzeti kultúra intézményi hátterére – a 19. feladat pedig a bethleni konszolidáció alapvető gazdasági lépéseit kérte számon. A tanulók fele a tatárjárásra vonatkozó feladat megoldásával próbálkozott, harmaduk választotta a reformkori témát, míg kevesebb, mint egyötödük fejtette ki a Horthy-korszak gazdasági konszolidációjának részleteit.

Egyenletesebb volt a választás az elemző (hosszú) feladatok esetében. A három feladat közül itt is egyet kellett kidolgozniuk az érettségizőknek. A 16. feladat során Magyarország, 1526-1541 között történt három részre szakadásának okait, folyamatát és következményeit kellett bemutatniuk, a 18. feladatban a kiegyezés megkötésének legfontosabb kül- és belpolitikai okait és körülményeit kellett ismertetniük, míg a 20. – a rendszerváltás utáni magyar társadalom történetéhez kapcsolódó – feladat keretében a nemzeti és etnikai kisebbségek demográfiai és jogi helyzetét kellett taglalniuk. Mindhárom feladat megoldásával a tanulók nagyjából egyharmada (36%, 33%, 31%) próbálkozott.

Ne felejtjük el, hogy a magyar történelemre vonatkozó feladatok esetében nem egy feladatot választanak a jelöltek, hanem tulajdonképpen bizonyos variációk, vagyis tulajdonképpen feladatpárok között döntenek, hiszen a két választott magyar történelmi feladat nem vonatkozhat ugyanarra a történelmi korszakra.

3.1.3.2. A feladatok megoldottsága

A szöveges (kifejtendő) feladatokat összességében 47,7%-os eredménnyel oldották meg a vizsgázók, ez jóval gyengébb teljesítmény, mint az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok esetében született 65,7%-os eredmény. A kifejtendő feladatok esetében a szórás meglehetősen kicsi; egymáshoz elég hasonló eredménnyel oldották meg átlagosan az egyes esszéfeladatokat a diákok, különösen, ha a mutatót a leggyengébben sikerült 20. feladat nélkül számoljuk, ha azzal együtt, akkor is csak 4,3 százalékpont.

Az egyetemes történelemre vonatkozó két feladatot oldották meg átlagosan a legjobb (50%) eredménnyel a vizsgázók, a magyar történelemre vonatkozó, problémamegoldó (rövid) feladatok esetében alig gyengébb (48%) a teljesítmény, míg az elemző (hosszú) feladatok megoldása során hasonló (47%) arányú volt a teljesítettség.

Feladat	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Százalékos megoldottság	49,1	51,2	47,7	53,0	43,2	48,2	52,6	39,6

3.1.3.3. Kompetenciánkénti megoldottság

A következő táblázat a szöveges (kifejtendő) feladatok megoldottságát mutatja kompetenciánként, átlagosan. A következőkben a feladatok részletes elemzése során ehhez viszonyítjuk a kompetenciánkénti eredményeket.

A szöveges (kifejtendő) feladatok megoldottsága kompetenciánként (átlag)

Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	50,0
Tájékozódás térben és időben	53,7
Szaknyelv alkalmazása	50,8
Források használata	45,4
Eseményeket alakító tényezők feltárása	39,4
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	60,0
Összesen	47,7

De még annak előtte két kompetenciáról: a megértés, illetve a megszerkesztettség, nyelvhelyesség kompetencia értékeléséről általánosságban.

Ha a megértés kompetenciájának értékelését elemezzük, érdemes összevetnünk az egyes feladatokban a megértés százalékos megoldottságát és a teljes feladat százalékos megoldottságát. Ugyanis azt tapasztalhatjuk, hogy a két adat rendre igen közel esik egymáshoz, szinte fedik egymást. Tárgyalt feladatsorunkban egyetlen feladat esetében lépi túl a különbség a 3 százalékpontot. Ezen tapasztalat alapján viszont megállapítható, hogy ez redundáns eleme az értékelésnek.

Feladat	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.
Megértés megoldottsága (%)	52,4	52,2	51,0	54,9	46,5	49,4	54,3	40,0
Teljes feladat megoldottsága (%)	49,1	51,2	47,7	53,0	43,2	48,2	52,6	39,6

Amint az az adatokból is látható, a javítók a megszerkesztettség, nyelvhelyesség kompetenciát értékelik a legmagasabbra (60%) az esszé feladatok tekintetében. Azonban érdemes megkülönböztetni mindezt a rövid (problémamegoldó) és a hosszú (elemző) feladatok vonatkozásában. A rövid feladatok esetében ez a kompetencia 65%-os, a hosszú feladatoknál pedig 53%-os eredményt mutat. Ez nem véletlen, hiszen a rövid feladatok terjedelme – a vizsgaleírás szerint – néhány mondat, 10-12 sor (kb. 70-90 szó), miközben a hosszú esszéké 25-30 soros szerkesztett szöveg (kb. 150-160 szó), nyilván ez utóbbiban több hiba is véthető, ráadásul a rövid feladatok esetében nincs lehetőség az árnyalt értékelésre, lévén 2 (vizsgapontra számítva 1) pont adható vagy vehető el.

3.1.4. A szöveges (kifejtendő) választ igénylő feladatok részletes elemzése

13. feladat: A levantei kereskedelem	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	52,4
Tájékozódás térben és időben	50,7
Szaknyelv alkalmazása	53,4
Források használata	38,6
Eseményeket alakító tényezők feltárása	43,3
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	68,5
Összesen	49,1

A 13. feladat megoldása során a tájékozódás térben és időben kompetenciára a diákok az (összes feladat tekintetében erre a kompetenciára kapott pontok százalékának átlagához képest) némileg kevesebbet szereztek. Mindez azért is meglepő, mert a javítási-értékelési útmutató az időben való elhelyezés kapcsán követelményként csak a középkort fogalmazta meg, ami a feladatkiírás tételmondatában szerepelt is, tehát tulajdonképpen „ajándékpontnak” tekinthető. Nyilván sokan a térbeliség kapcsán nem jelölték meg a Földközi-tenger medencéjét. Ebben a feladatban a szaknyelv használata kompetencia keretében viszont jobban teljesítettek, mint átlagos teljesítményük erre a készségre nézvést a teljes feladatsorban, valószínűleg azért, mert a javítókulcsban felsorolt s így elvárt kifejezések (kereskedelem, áru, luxuscikk, város) egyike sem volt a témára vonatkozó konkrét szakkifejezés – ilyet nem tartalmaz a kerettanterv, így számon sem kérhető. A források használata terén viszont elmaradtak a teljesítmények, jóval alatta vannak az átlagnak. A leggyakrabban használatos tankönyvekben nem megtalálható forrás alapján kellett a vizsgázóknak rögzíteni a velencei kereskedelem valamely sajátosságát, és egy megállapítást tenni Velence jelentőségével kapcsolatban. Rosszul boldogultak a forrással, a sok adat közül nehezen szűrték ki a lényegét, fogalmazták meg

általánosan az olvasottakat. Feltételezésem szerint nem a javítókulccsal volt a probléma, hanem az idézet nem hordozta azt a forrásértéket, amelyet a feladat készítői neki – a tanulók képességeihez mérten – szántak. Ehhez képest az eseményeket alakító tényezők feltárása kompetencia terén a vizsgázók felülmúlták saját átlagos teljesítményüket. Megjegyzem, hogy a levantei kereskedelem jellemző árucikkeinek felsorolása is forráselemzésnek minősült, hiszen az atlasz idevonatkozó térképéből az adatok kiolvashatóak; az atlasz használatának fontosságára pedig maga a feladatkiírás is felhívta a figyelmet. A levantei kereskedelem történetiségére és jelentőségére nézvést a tanulók már csak kis része volt képes érdemben utalni.

14. feladat: Az ENSZ	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	52,2
Tájékozódás térben és időben	55,3
Szaknyelv alkalmazása	54,6
Források használata	56,1
Eseményeket alakító tényezők feltárása	37,9
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	65,0
Összesen	51,2

A 14. feladat esetében a térben és időben történő tájékozódás során az átlagnál jobb teljesítményt nyújtottak az érettségizők. Ez annak is köszönhető, hogy az atlasz kronológiájában a szemfüles tanuló az 1945-ös dátumnál azt az információt is megtalálja, hogy San Franciscóban zajlott az a konferencia, ahol elfogadták az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) alapokmányát; a szemfüles tanuló tehát térben és időben mindössze a megengedett segédkönyv használata révén 4 (vizsgapontra átszámítva 2) ponthoz jutott. A szaknyelv használata során is az átlagosnál nagyobb kompetenciát mutattak a diákok; magyarázhatja ezt az, hogy a javítókulcsban megjelölt fogalmak közül van olyan, amelyik a forrásként szereplő ábrán is szerepel (tagállam), másrészt az ábrán és a feladatkiírásban az ENSZ két fontos szerve (Biztonsági Tanács, Közgyűlés) szintén megjelenik, azok szakszerű használata a javítók nagy részénél – megjegyzem joggal – ért egy-két pontot. A források használata terén a vizsgázók ebben a feladatban nyújtották az egyik legjobb teljesítményt. A forrásként mellékelt ábra az ENSZ Biztonsági Tanácsának összetételét és határozathozatali eljárását mutatta. Ringathatnánk magunkat abban a hiú reményben, hogy diákjaink remekül elemeznek képi forrásokat (a forráselemzés szempontjából legsikeresebb feladatban, a 19-ben szintén képi forrás szerepelt), mégsem valószínű, hogy ez magyarázza a kiugró teljesítményeket. Sokkal inkább az, hogy ezen képi forrásokon szereplő, egyébként igen szűkszavú szöveg „üzeni” a megoldást,

könnyebb belőle leszűrni az információt, mint kiolvasni egy hosszabb szöveges forrásszemelvényből. Esetünkben mind a rögzítéshez, mind a megállapításhoz elvárt elemek – a Biztonsági Tanács összetétele (öt állandó és tíz ideiglenes tag); egy határozat meghozatalához legalább kilenc igen szavazatra van szükség; a nagyhatalmak mindegyike vétójoggal rendelkezik a nem ügyrendi kérdésekben – szerepeltek (és csak ezek szerepeltek) a forrásként megadott ábrán. Hogy a feladatban mégis csupán átlagos eredmény született, az annak köszönhető, hogy az eseményeket alakító tényezők feltárása kompetenciája terén a második legrosszabb eredményt produkálták a feladatot választók: az ENSZ létrehozásának elsődleges célját, a Közgyűlés felépítésének, működésének fontosabb jellemzőit csak kevesen voltak képesek és csak alacsony szinten, források támogatása nélkül bemutatni.

15. feladat: IV. Béla intézkedései a tatárjárás után	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	51,0
Tájékozódás térben és időben	54,3
Szaknyelv alkalmazása	51,0
Források használata	34,2
Eseményeket alakító tényezők feltárása	42,0
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	65,7
Összesen	47,7

A 15. feladat során a térben és időben való tájékozódás kompetenciaterületén a tanulók némileg jobb eredményt értek el, mint az esszé feladatsor eme kompetenciájára vonatkozó átlaguk. Az időben történő elhelyezésben nagy segítségükre volt az atlasz kronológiája, illetve idevonatkozó térképe is. A térbeliség szempontjából a javítókulcs ugyan megengedő volt, több adat is elfogadható volt helyes válaszként, a tanulók nyilván ezen a téren vesztek fontos pontokat. A szaknyelv alkalmazása az átlagnak megfelelő volt; az általános fogalmakat és a téma szakkifejezéseit (tatárjárás, újjáépítés, uralkodó, báró, nemes) kb. 50%-os eredménnyel használták szakszerűen. A források használata terén viszont ebben a feladatban nyújtották a leggyengébb eredményt a diákok, gyengébbet, mint a legösszetettebb és ezáltal legnehezebbnek minősülő kompetenciaterületen, az eseményeket alakító tényezők feltárása során. Az okokat a következőkben látom: a forrás a tatárjárásnak, de még a tatárjárást követő újjáépítő tevékenységnek sem a legfontosabb momentumára vonatkozott. A középiskolai oktatás során IV. Béla újjáépítő tevékenysége kapcsán a legnagyobb hangsúly a kunok betelepítésére, a kővárak építésére kerül; ezek rendre meg is jelentek a diákok fogalmazásaiban és pontokat is értek – az eseményeket

alakító tényezők feltárása kompetenciája keretében. Mindezek eredményeképpen a feladatban pontosan olyan teljesítmény született, mint az esszék összességében.

16. feladat: Magyarország három részre szakadása	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	54,9
Tájékozódás térben és időben	67,8
Szaknyelv alkalmazása	52,6
Források használata	48,8
Eseményeket alakító tényezők feltárása	46,0
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	56,6
Összesen	53,0

Az összességében legjobban (53%) sikerült 16. feladatban a feladatot választók rendkívül jó eredményt értek el a tájékozódás térben és időben kompetencia területén is. Magyarán az kínálkozik, hogy a feladatkiírásban egyértelműen megjelentek a tárgyalt időszak időhatárai (1526–1541), másrészt ebben a feladatban az atlasz kronológiája hatalmas előnyhöz juttatta használói (s egyben az ezt a feladatot választó vizsgázókat is), ugyanis az 1526., az 1532. és az 1541. évhez is – adott esetben akár több – történelmi eseményt is rendelt. Tételezzük föl, hogy egy tanuló feladatmegoldása csak az atlasz kronológiájában megtalálható három bekezdés átmásolásából áll (vagyis: „1526-ban török győzelem a mohácsi csatában. Meghal II. Lajos király, utódjául Szapolyai Jánost és I. Ferdinándot választják. 1532-ben I. Nagy Szulejmán Bács elleni hadjáratát Kőszeg várának ellenállása hiúsítja meg. 1541-ben a törökök elfoglalják Budát, az ország három részre szakad. Erdély Izabella és János Zsigmond uralma alatt marad.”). A pontozás során tanulóink a feladat megértésére 2, a térben és időben való tájékozódásra 2, a szaknyelv használatára 2, a források használatára 3, az eseményeket alakító tényezők feltárására 3, a megszerkesztettségre 2 pontot kapva, összesen 14 pontot szerez, vagyis 7 vizsgapontot a 21-ből, tehát 33%-os eredményt produkál úgy, hogy a forrásokat akár el sem olvasta, a témán akár el sem gondolkodott, semmilyen tárgyi tudással nem rendelkezik, csak képes megfelelő helyen felcsapni a Középkorai történelem atlaszt!!! Saját tapasztalataim igazolják azt, hogy a tanulók egy része így dolgozott, ugyanis többen a kronológiából kimásolták az 1532-es dátumhoz járuló – de a témához egyébként egyáltalán nem tartozó – „Krakkóban megjelenik az első magyar nyelvű könyv” rövid mondatot is... Mindez nyilván csorbítja az összemérhetőséget – akár különböző évfolyamok érettségizői esetében, akár a más feladatot választókkal való összehasonlításban.

Ezen feladat esetében az érettségizők (a megszerkesztettség, nyelvhelyesség kompetencia kivételével) minden kompetenciaterületen jobb eredményt értek el, mint az arra a

kompetenciára vonatkozó átlag. Éppen a szaknyelv alkalmazása és a források használata terén jobb kisebb arányban az eredmény, ezekben nem vagy csak alig segített a már említett módon és okokból az atlasz. Mindazonáltal a már említett legjobb eredmény annak is köszönhető, hogy a feladat nagyjából egy lecke anyagát kérte vissza, jellemzően kronológiai sorrendben; a vizsgára tehát nagyjából lelkiismeretesen felkészült, közepesen jó képességű diákok szépen és sikeresen meg tudták oldani.

17. feladat: A nemzeti eszme és a reformkori kultúra	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	46,5
Tájékozódás térben és időben	34,4
Szaknyelv alkalmazása	43,5
Források használata	44,0
Eseményeket alakító tényezők feltárása	39,9
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	61,7
Összesen	43,2

A 17. feladat – a második leggyengébben (43,2%) sikerült esszé – során a diákok igen nagyfokú tájékozatlanságot árultak el a térbeliség és az időbeliség terén, habár a javítási-értékelési útmutató igen csak megengedő a tekintetben, hogy három évszámot is elfogad a reformkor kezdetének. Ráadásul – bár nem olyan egyértelműen – de az atlasz kronológiájában megjelennek a reformkor időhatárai, de az időben, a témában és a kronológia jelöléseiben való teljes tájékozatlanság esetén ezeket fel sem tudták használni [lsd.: 1832–36 Országgyűlés Pozsonyban. A reformkor kezdete (→1848)]. A téma térbeli vonatkozásai kapcsán sem voltak sikeresebbek a vizsgázók. A szaknyelv alkalmazása terén az esszéfeladatok legrosszabb eredményét produkálták ebben a feladatban, pedig az elvárt fogalmak (reformkor, kultúra, nemzet, politika, nacionalizmus) nem voltak különösebben bonyolultak. A források használata terén éppen csak az átlagtól kicsit rosszabbul teljesítettek. Képi források, konkrétan két színpadi mű egy-egy jelenetét ábrázoló metszet alapján a tanulóknak be kellett mutatniuk, elhagyható milyen módon jelent meg a nemzeti eszme a kultúrában. Az eseményeket alakító tényezők feltárását a diákok az átlag szintjén végezték el; többé-kevésbé voltak képesek rámutatni a téma intézményi és politikai hátterére.

18. feladat: A kiegyezés	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	49,4

Tájékozódás térben és időben	59,5
Szaknyelv alkalmazása	53,7
Források használata	43,9
Eseményeket alakító tényezők feltárása	39,4
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	53,9
Összesen	48,2

A 18. feladatban a diákok jó teljesítményt értek el a tájékozódás térben és időben kompetenciaterületen. A dátumok közül a javítókulcs csak a kiegyezés 1867-es évszámát várta el, amely ráadásul könnyen kiolvasható volt az atlasz kronológiájából, az Osztrák–Magyar Monarchia elnevezése pedig meglehetősen köztudott. A szaknyelv használata terén is az átlagnál jobb teljesítményt nyújtottak a tanulók. A feladathoz három – különböző típusú – forrás járult; egy szöveges (Deák Ferenc Húsvéti cikkének egy részlete), egy térképes (a königgrätzi csata vázlatja) és egy képi forrás (I. Ferenc József királlyá koronázását ábrázoló festmény). Ez akár szerencsés összeállítás is lehetett volna, de a problémát a következőkben látom. Csupán a csatavázlat alapján meglehetősen nehéz megállapítani azt, amit a megoldókulcs elvár, jelesül, hogy az osztrák csapatok 1866-ban Königgrätz mellett vereséget szenvedtek a poroszoktól. Inkább a térkép vázlat címe hívja elő az adatokat a tanuló emlékezetéből, illetőleg arra ösztönzi, hogy a kronológiában utánakeressen az eseménynek. Még inkább igaz ez a koronázást megjelenítő képre, melynek kapcsán mindössze annyi rögzítendő, hogy a kiegyezést követően a magyarok Ferenc Józsefet királlyá koronázták. Akár a kép ott se legyen, ezt le lehet szűrni a képaláírásból is. (Más kérdés, hogy a feladat készítői kényszerűségből kiegészítették a megoldókulcsot, és – helytelenül – megállapításként elfogadták pl. a megkoronázott uralkodói pár öltözképre való utalást is.) Mindezek mellett a források használata kompetencia terén az érettségizők kissé az átlag alatt teljesítettek. Az eseményeket alakító tényezők feltárása pontosan az átlagos teljesítmény szintjén történt, a vizsgázók többé-kevésbé képesek voltak bemutatni a kiegyezés körülményeit, ismertetni a megállapodás megkötésében szerepet játszó meghatározó tényezőket. A 16. feladathoz hasonlóan ez a feladat is nagyjából egy lecke anyagát kérte vissza, jellemzően kronológiai sorrendben, amit a felkészült tanulók sikeresen meg is oldottak.

19. feladat: A bethleni konszolidáció	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	54,3
Tájékozódás térben és időben	61,0
Szaknyelv alkalmazása	49,7

Források használata	57,2
Eseményeket alakító tényezők feltárása	40,9
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	63,6
Összesen	52,6

A 19. feladat az esszék közül a 2. legsikeresebben (52,6%) megoldott feladat: egy kivételével minden kompetencia terén az arra a kompetenciára vonatkozó átlag felett – hol kisebb, hol nagyobb mértékben – teljesítették az ezt a feladatot választó érettségizők, akik jóval kevesebben voltak, mint bármely más esszefeladat esetében. Nyilván a nagy többség a feladatot nehéznek ítélve, nem választotta, azok próbálkoztak vele, akik helyesen ítélték meg a témában való jártasságukat. A térben és időben való tájékozódás igen sikeres volt e feladat tekintetében; a javítási útmutató által elvárt dátumok kiolvashatóak voltak az atlasz kronológiájából, a térbeliség meghatározása pedig csupán arra terjedt ki, hogy Magyarországra vonatkozik a feladat; ez gyakorlatilag megint „ajándékpontnak” minősül.

A szaknyelv alkalmazása kapcsán született kicsit rosszabb eredmény az átlagnál, aminek az lehet a magyarázata, hogy a rövid esszéhez képest sok szakkifejezést sorolt fel a javítási-értékelési útmutató (konszolidáció, kölcsön, Nemzeti Bank, pengő, infláció, Népszövetség), a javító tanárok pedig ennek fényében porciózták az értékes pontokat. A források használata esetében ebben a feladatban született a legjobb eredmény: az átlagnál közel 12 százalékponttal jobb! Sajnos ezt nem tudhatjuk be a diákok remek teljesítményének, sokkal inkább a nem megfelelő forrásválasztásnak! A forrásként szolgáló korabeli plakát, amely hatalmas felirattal népszerűsítette a népszövetségi kölcsönt, szintén nem igazi képi forrásként szerepelt. A megoldókulcs mindössze azt várta el rögzítésként, hogy Magyarország népszövetségi kölcsönt vett fel. Hasonlóan a néhány, már tárgyalt képi forráshoz, ebben a feladatban sem a kép hordozta az információt, hanem csak a felirata. A feladat készítői potenciális/vagylagos megállapításként ugyan felsorakoztatták azt, hogy a plakát a jövőre vonatkozóan pozitív várakozást fejez ki, de ez csupán egy megoldási lehetőség. Az eseményeket alakító tényezők feltárása kompetenciaterületen született eredmény kicsivel az átlag feletti ebben a feladatban. A feladatot választó vizsgázók többé-kevésbé sikeresen bemutatták a gazdasági konszolidáció fontosabb lépéseit, megvilágították az intézkedések okait és azok jellemző hatásait.

20. feladat: Kisebbségek Magyarországon	
Kompetenciák	Eredmény (%)
Feladatmegértés	40,0
Tájékozódás térben és időben	46,5
Szaknyelv alkalmazása	47,8

Források használata	40,6
Eseményeket alakító tényezők feltárása	25,8
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	47,7
Összesen	39,6

A 20. feladat az esszé sor leggyengébb teljesítményű (39,6%) feladata, minden egyes kompetenciaterületen alulmúlja az átlagos eredményeket. Ez a tájékozódás térben és időben kompetencia területén meglepő, hiszen a feladatkiírásban tulajdonképpen a kompetenciára járó összes pont benne foglaltatott, ha csak ezt írták volna vissza a vizsgázók, maximum pontszámot kapnak erre a részre (rendszerváltozás utáni Magyarország). A szaknyelv alkalmazása is gyenge szintet ért el a feladat során, pedig az elvárt szakkifejezések mindegyikével (kisebbség/nemzetiség, népesség, népszámlálás, jog, önkormányzat) nap mint nap találkozhatunk a közmédiában, ráadásul az érettségi megírása előtt alig fél évvel zajlott le a 2011. évi népszámlálás, amelynek mindannyian részesei voltunk. A források használata kompetencia ez esetben a következőképpen alakult. A feladathoz három forrás járult: a magyarországi németek számának alakulását bemutató adatsor, amely tartalmazta az adat megállapításának módját is, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény két részlete. A megoldókulcs elvárta a táblázatban szereplő adatok valamely fontos jellemzőjének rögzítését, és annak magyarázatát, hogy az adatokban fellelhető ellentmondás mivel indokolható. Ez utóbbit a diákok legnagyobb része nem tudta megoldani, ehhez árnyaltabb elemzőkészségre lett volna szükségük. Rögzíteni kellett még ezen kívül a magyar állam viszonyulását a kisebbségek közösségi és egyéni jogaihoz, valamint alapvetően azt, ki/kik minősülnek kisebbségeknek Magyarországon. Az eseményeket alakító tényezők feltárása során rendkívül rossz eredmény született. A feladatot választók gyakorlatilag nem vagy csak alig tudták bemutatni a nemzeti kisebbségek helyzetét, és feltárni ennek fontos összetevőit.

4. Összegzés, egyéb fejlesztési javaslatok

Mint már említettük, a 2005-ben bevezetésre került kétszintű történelem érettségi vizsga több téren indukált jelentős változást. A történelemoktatásban új, modern tudástartalmak jelentek meg, előtérbe került a forrásközpontúság és a képességfejlesztés, vagyis a tevékenységközpontúság. Az értékelésben pedig – a központilag összeállított írásbeli feladatsor révén – jelentős lépés történt a standardizáció irányába. Ezek az eredmények tagadhatatlanok – még a vizsgarendszer látható problémáinak, aránytalanságának, egyenetlenségeinek elismerése mellett is.

Megfogalmazott javaslataink tehát elsősorban annak fényében születtek, hogy a jelenlegi vizsgarendszer és tantárgyi vizsgakoncepció lényegi elemeinek fenntartása mellett módosuljon az értékelési rendszer.

Mindazonáltal az említetteken túl is vannak még feladatok. Egyéb fejlesztési feladatként említhetők a következők:

A) A feladatok validitásának (megbízhatóságának) ellenőrzése érdekében ajánlott lenne a feladatok előzetes kipróbálása, bemérése.

B) Ezzel együtt automatikusan egy feladatbank kialakítása.

C) Sok szempontból kívánatos lenne feladatfejlesztők és -készítők képzése.

D) Halaszthatatlan feladat a vizsgamodell, a vizsgaleírás és a követelményrendszer harmonizációja az új Nemzeti Alaptantervvel és a bevezetésre került kerettantervekkel.

Felhasznált irodalom

TÓTHNÉ PARÁZSÓ LENKE: *A kutatómódszertan matematikai alapjai*

KISS-SZABÓ-ÚJHELYI-BERKICS: *Kutatómódszertan*

MOLNÁR GYÖNGYVÉR: *Az iskolai és az alkalmazható tudás kettőssége*

F. DÁRDAI ÁGNES – KAPOSÍ JÓZSEF: *Merre tovább történelem érettségi?*

KAPOSÍ JÓZSEF: *Változás az állandóságban – az új történelem érettségi*

Jelentés a 2003. évi történelem próbaérettségiről

Jelentés a 2004. évi történelem próbaérettségiről

A 2005. évi történelem érettségi részletes elemzése

Az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet

EMELT SZINT

5. A kutatás céljai és hipotézisei

A vizsgálatot a 2012. évi május-júniusi vizsgaidőszakban történelem tárgyból magyar nyelven vizsgázók számára összeállított feladatsor elemzésén keresztül végeztük el. Jelen három tanulmány a vizsgált emelt szintű feladatsor kapcsán megfogalmazható konkrét elemzéseket tartalmazza, és a korábbi vizsgaidőszakok feladatsoraival összevetett általánosítható tanulságokat is megfogalmazza. Az egységes vizsgaszerkezet és a jelentős részben azonos követelményrendszer miatt természetesen nem lehet teljesen eltekinteni a középszintű feladatsorokkal, illetve konkrétan a szintén itemszintűen feldolgozott 2012-es középszintű feladatsorral való összevetéstől. Így a kutatás eredményeképpen megfogalmazott javaslatok is részben érintik majd mindkét szintet.

Az emelt szintű feladatsor elemzését 599 elemű mintán végeztük el. Ekkora mintaméret alapján ki lehet mutatni a lényeges tendenciákat, fontosabb összefüggéseket, de nem lehet ugyanolyan pontos becsléseket kapni, mint a teljes adatbázis elemzésével. Ugyanígy ez a kutatás nem tér ki a szóbeli vizsgák eredményeinek feldolgozására.

A vizsgálatok elsősorban annak megállapítására irányultak, hogy a feladatsorok mérésmetodikai szempontból mennyire megfelelőek és megbízhatóak. Részletes elemzések készültek arra vonatkozóan, mennyire alkalmasak az egyes feladatok és feladattípusok a meghatározott ismeretek mérésére. Az elemzések során az egyes feladatlapok reliabilitása, mérésmetodikai vizsgálata történt meg különböző tesztelméleti módszerekkel, magában foglalva a pontszámeloszlások vizsgálatát, a százalékos megoldottság és a pontbiszeriális korreláció számítását és helyességének ellenőrzését, a feladatok magyarázó erejének elemzését, valamint valószínűségelméleti modell segítségével a feladatok paramétereinek, viselkedésének és a tanulói képességpontok eloszlásának a feltérképezését.

Az adatok felhasználásával három fejlesztési javaslatot készítettünk. Az első az esszéfeladatok javítási útmutatójának módosítását, a második az esszék számának és kiválasztási rendszerének módosítását, a harmadik pedig egyéb, a vizsgaleírást és a feladatsort érintő javaslatokat tartalmaz (pl. problémamegoldó esszék).

6. A történelem emelt szintű érettségi sajátosságai

A történelem emelt szintű érettségien összesen 150 pontot lehet szerezni (90 pontot az írásbelin, 60 pontot a szóbelin). Az írásbeli vizsga két részből áll. Az I. részben az ún. egyszerű, rövid választ igénylő feladatok megoldására összesen 44 pont jár és 90 perc áll rendelkezésre; a II. részben az ún. Szöveges (kifejtendő) feladatok megoldására összesen 46 pont járhat és 150 perc áll rendelkezésre. Segédeszközként a II. részhez lehet középiskolai történelmi atlaszt használni.¹

6.1. Az írásbeli feladatlap formai jellemzői

A vizsgaleírás szerint az egyszerű, rövid választ igénylő feladatsor kb. 8-14 feladatból áll. A tág feladatszám meghatározás ellenére az első vizsgaidőszak óta egységesen 12 feladatból áll az I. rész. Mivel a történelem érettségi vizsgakövetelmény² 12 nagy korszakra bontja az anyagot, így automatikusan adódott a mai napig érvényben levő gyakorlat, miszerint minden korszakhoz egy feladat készül.³

A vizsgaleírás szerint az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok többségükben zárt végű feladatok.⁴ A feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (pl. források használata, szaknyelv alkalmazása) és tartalmakra (pl. név, évszám,

¹ Az atlaszt az írásbelin a vizsgázó biztosítja, a szóbelin pedig a vizsgabizottságot működtető intézmény. Az írásbelihez az intézmény helyesírási szótárt is biztosít. Az emelt szintre nem érvényesek a középszinten az atlaszhasználattal kapcsolatos anomáliák. Az esszéket a legritkább esetben lehet atlaszból szerzett „tudással” megírni. Mindazonáltal, ha középszinten nem oldható meg a két írásbeli vizsgarész kettéválasztása, akkor atlaszhasználat teljes körű tiltásával is meg lehet oldani, hogy a vizsgázók az esszé feladatokhoz közvetlenül hozzáférve – többletforrásként – olyan térképet kapjanak, ami a megfelelő mértékig segíti az esszé megírását.

² Az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet tartalmazza a történelem tantárgy részletes vizsgakövetelményeit.

³ A 11. és 12. korszakhoz a többinél jóval nehezebb feladatot készíteni. Ennek több oka is van, pl. a kerettanterv gyakorlatilag alig egy-két évszámot, személyt, topográfiai adatot vagy fogalmat tartalmaz ezekhez a tematikákhoz, ehhez a két korszakhoz tartozik a legkevesebb megadott témakör, ezek a tartalmak a politikai-társadalmi-gazdasági folyamatok miatt részben folyamatosan változnak, néhány tematikának a tartalmával kapcsolatban nincs szakmai konszenzus stb. A 11. és 12. feladatokat így érthető módon gyakran éri kritika a szakmai közvélemény részéről.

⁴ A gyakorlat soha nem felelt meg a vizsgaleírás ezen pontjának. Három tetszőlegesen kiválasztott emelt szintű feladatsorban a zárt végű feladatok száma a következőképp alakult: 2005. május: 4db; 2009. május: 3db, 2012. május: 4db.

topográfia) irányulnak.⁵ A legtöbb feladat valamely forrás (szöveg, kép, diagram stb.) feldolgozását, értelmezését várja el a vizsgázóktól.

A II. részben található szöveges feladatok az alábbi történelmi korszakokra vonatkoznak:

1.	Egy XIX. század előtti egyetemes történelmi anyag (ókori, középkori vagy kora újkori)
2.	Egy egyetemes történelmi anyag (XIX-XX. század)
3.	Egy középkori vagy kora újkori magyar történelmi anyag
4.	Egy XVIII-XIX. századi magyar történelmi anyag
5.	Egy XX. századi magyar történelmi vagy a mai magyar társadalomra vonatkozó anyag

Az első években az első történelmi korszakon belül évenként változó módon került az esszék közé ókori, középkori, illetve kora újkori feladat, de ez a rendszer később megszűnt.⁶ A feladatlap a vizsgaleírásban meghatározott korszakokra vonatkozóan *öt problémamegoldó* feladatot (melyek közül kettő egyetemes, három magyar történelemmel kapcsolatos) és *öt elemző* feladatot (melyek közül kettő egyetemes, három magyar történelemmel kapcsolatos) tartalmaz. A vizsgázónak a *tíz* feladatból *négyet* kell választania, két problémamegoldó (rövid) és két elemző (hosszú) feladatot. A megoldott feladatok között legalább kettőnek a magyar, legalább egynek az egyetemes történelemre kell vonatkoznia. A négy választott feladatnak négy különböző korszakra kell vonatkoznia, tehát egy korszakból csak egy feladat választható. Ez a rendszer egyrészt garantálja, hogy a vizsgázónak az öt nagy korszakból legalább négyből számot kelljen adnia tudásáról, másrészt lehetőséget ad a választásra. Ez a választási lehetőség azonban számos kérdést vet fel: 1.) A többi vizsgarészben miért nincs választási lehetőség? 2) Garantálható ebben a rendszerben az egyenlő feltételek szerinti vizsgázás és az igazságosság? Hiszen nyilván nem lehet biztosítani a feladatok azonos nehézségi szintjét. 3) Kell-e tíz feladatot megadni négy feladat kiválasztásához? Vajon nem vesz ez el túl sok hasznos időt a feladatok kidolgozásától? 4) A szakmailag érthető feladatkínálat nem okoz

⁵ Ez a meghatározás csak részben fedi a gyakorlatot, hiszen az említetteken túl a feladatok a vizsgakövetelményekben levő témakörök tartalmára is vonatkoznak.

⁶ A kezdeti időszakban működő rendszer problémát jelentett a feladatkészítés és sorsolás folyamán, hisz nem lehetett garantálni, hogy a sorsolásra mindig azonos szerkezetű feladatsorok kerüljenek. A változtatással a diákok is arra kényesülnek, hogy minden témakört ugyanolyan mélységben elsajátítsanak, hisz elvileg bármelyik korszakból kerülhet a feladatsorba esszéfeladat.

túlzott terjedelmet?⁷ Továbbá az első években sok vizsgázónak problémát okozott a feladatok kiválasztása is.⁸

A vizsgaleírás így folytatódik: „Ezekben a feladatokban a vizsgázóknak néhány összefüggő mondatban vagy hosszabb szövegben kell kifejteniük a válaszokat. A feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (pl. források használata, szaknyelv alkalmazása) és témakörökre (Az ókor és kultúrája, A középkor, A középkori magyar állam megteremtése és virágkora stb.) irányulnak. A feladatokhoz nem feltétlenül kapcsolódik forrás (szöveg, kép, adat, térkép stb.).”⁹

A feladatlap kétféle típusú kifejtendő feladatot tartalmaz:

1. Problémamegoldó (rövid) feladatot, melyet kb. 90-110 szóban (kb. 12-14 soros) szerkesztett szövegben kell megoldani.
2. Elemző (hosszú) feladatot, melyet kb. 160-180 szóban (kb. 30-40 soros) szerkesztett szövegben kell megoldani.¹⁰

6.2. Az írásbeli feladatlap tartalmi jellemzői

Az írásbeli feladatsort kb. 60%-ban a magyar, kb. 40%-ban pedig az egyetemes történelemhez kapcsolódó feladatok alkotják. Az összes feladat kb. 50%-át a XIX. és a XX. század történelme adja. A feladatsor egészében a következő tartalmi arányok érvényesülnek:

Politika-, esemény-, állam, jog- és intézménytörténet	kb. 40%
Társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet	kb. 30%
Gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története	kb. 20%
Eszme- és vallástörténet	kb. 10%

⁷ A II. feladatrész általában 24 vagy 28 oldalas, miközben a diák által kiválasztott esszék forrásai 4-6 oldalt, a diák által megírt szöveg pedig további 4-6 oldalt vesz csak igénybe.

⁸ A 2004-es próbaírásbelin még a diákok kb. egyharmada rontotta el a feladatválasztást. A feladatlapba beépített, a választás helyességét ellenőrző táblázat minimálisra csökkentette a téves feladatválasztások számát.

⁹ A vizsgaleírásnak ez a kitétele mindenképp törlendő (illetve módosítandó), hiszen minden esszémegoldókulcs lényegi eleme a forráshasználat, s az eddigi gyakorlat is azt mutatja, hogy minden esszéhez tartozik legalább egy (emelt szinten kettő vagy épp egy kételemű módon) elemzendő forrás.

¹⁰ A vizsgaleírásnak ezen része a gyakorlatnak megfelelő sürgős módosításra szorul. A rövid esszék terjedelmi korlátait kb. 110-130 szóban és 13-16 sorban, a hosszú esszékét pedig kb. 240-320 szóban és 30-40 sorban kellene megadni. A gyakorlat szerint a rövid esszékhez 16, a hosszúakhoz 42 sornyi helyet hagyunk. A sokévi gyakorlat szerint ez elegendő a vizsgázók számára is. A javítási útmutató lehetőséget ad ennél hosszabb szövegek elfogadására is az alábbi korláttal: "Indokolt esetben a kipontozott helyen megkezdett gondolat a lap üres helyein befejezhető, és ez a válaszelem is értékelhető. Ez a rövid feladatoknál kb. 2-3 sort, hosszú feladatoknál kb. 4-5 sort jelent."

Ez a beosztás alapvetően jól vizsgázott az elmúlt években, a 60%-os jelenlét biztosítja a magyar történelem dominanciáját a vizsgán.¹¹ A XX. századi magyar történelem két részre bontása az érettségi vizsgakövetelményekben pedig garantálja, hogy elég magyar történelmi korszak álljon rendelkezésre a válogatáshoz.¹² A XIX–XX. századi történelem 50%-os jelenlétének előírása a történelem tanításában a jelenkor történelmi felé történő hangsúlyeltolódást próbálta „intézményesíteni”.¹³ A feladatsorok egészében itt is inkább a 40-60%-os arány érvényesül, a modern kori történelem javára.¹⁴ A táblázatban szereplő tartalmi arányok közül a társadalom- és gazdaságtörténet kicsit talán túlreprezentált, de az arányok összességében egy elfogadott szakmai konszenzust tükröznek.¹⁵

6.2.1. A tesztfeladatok jellemzői

Az elmúlt 18 vizsgaidőszak során kialakult gyakorlat szerint 4 jellemzőjében különbözik az emelt szintű feladatsor teszt része a középszintűtől:

- tematika szintjén: a történelem részletes érettségi vizsgakövetelmény 228 témakört tartalmaz, ebből középszinten csak 122 kérdezhető tehát emelt szinten kb. kétszer annyi témát ölelhetnek fel a kérdések. A gyakorlat szerint az emelt szintű feladatsor természetesen a középszintű tematika témaköreit is tartalmazza, de a kizárólag emelt szintű tematikák általában hangsúlyosan jelennek meg;
- kompetenciák szintjén: ugyanezen rendelet A) része tartalmazza az érettségien elvárható kompetencia-követelményeket. A témák öt nagy kompetencia-területre (források használata és értékelése, szaknyelv alkalmazása, tájékozódás térben és időben, eseményeket alakító tényezők feltárása, történelmi események és jelenségek

¹¹ A 60-40%-os arány nyilvánvaló módon csak az esszefeladatoknál mutatkozik meg (a tíz választható esszéből hat magyar történelmi tárgyú), a vizsgázónak azonban lehetősége van akár három magyar történelmi esszét is választania. A tesztfeladatoknál a jelenlegi rendszerben az 50-50% érvényesül, amit az egyes feladatok pontszámainak súlyozásával lehet(ne) a vizsgaleíráshoz igazítani.

¹² Az ókorban természetesen az egyetemes történelemnek nincs magyar „párja”, de a középkortól kezdve minden egyetemes történelmi korszakhoz (beleértve a jelenkort is) tartozik egy magyar, s a XX. század bontásával 6-6-os arány jön létre, amivel könnyen lehet érvényesíteni a vizsgaleírás előírásait.

¹³ A szakfelügyeleti rendszer hiánya, a berögződések és a politikai témáktól való – sok tanárban a mai napig jelen levő – félelem miatt korábban (sajnos részben jelenleg is) nagyon sok tanár nem jutott el a XX. század, illetve elsősorban annak második fele részletes tanulmányozásához. Az érettségi vizsgaelőírás így „felülről” próbált (jelentős részben eredményes) változtatást kikényszeríteni a tanítási gyakorlatban.

¹⁴ Az érettségi témakörök (és így a tesztfeladatok) között 5-7 arányban, az esszefeladatoknál pedig 4-6 arányban jelenik meg a XIX. század előtti és a XIX–XX. századi tematika. A szóbeli tételek között az 50-50%-os arány érvényesül.

¹⁵ 2008-ban már javaslat született a tartalmi arányoknál a tematika módosítására a %-ok változtatása nélkül (az állam-, jog- és intézménytörténet áthelyezése a társadalom stb-be, illetve a művelődéstörténet áthelyezése az eszme- és vallástörténetbe), de ezen a téren sem történt még változtatás.

problémaközpontú bemutatása) felosztva határozzák meg a közép- és emelt szintű követelményeket. Emelt szinten részben a középszinttel egyező témák szerepelnek magasabb szintű vagy összetettebb kompetenciák formájában¹⁶, részben pedig bizonyos témák (pl. Társadalmi viszonyok, kormányzati struktúrák vázlatos ábrázolása) csak emelt szinten jelennek meg;

- itemszám szintjén: fokozatosan alakult ki az a gyakorlat, ami szerint középszinten egy-egy item 1, emelt szinten pedig általában 0,5 pontot ér. Így középszinten a 12 feladatba feladatonként 2-5, emelt szinten pedig 4-10 item is kerül.¹⁷ A középszinttől az itemek értéke terén megmutatkozó elkülönülés az évek során alakult ki. A táblázatból látható, hogy már a kétszintű érettségi bevezetésekor is 0,5 pontot ért az itemek egy része, de az azóta eltelt időszakban – hullámzóan bár, de – egyértelműen dominánssá váltak a 0,5 pontos itemek, ami által nyilván nehezebb is lett a feladatsor, hiszen egy item kitöltésére átlagosan 15, de akár 20%-kal is kevesebb idő jut;
- feladatnehézség szintjén: talán ennek a kritériumnak a legnehezebb megfelelni, hiszen úgy kell a kérdéseket megfogalmazni, hogy azok a fenti három kritériumnak is megfeleljenek, s általánosságban mégis magasabb szintű tudást kérjenek számon. Ez nyilván nem valósulhat meg sohasem a feladatsor egészére vonatkoztatva teljesen, s már a szakértői észrevételekkor felmerül időnként 1-1 feladatra vonatkoztatva, hogy azok valójában inkább középszintre valók.¹⁸

6.2.2. Az esszéfeladatok jellemzői

A történelem érettségi – igazodva az érettségi reform bevezetésekor érvényben levő trendekhez – kompetencia területek szerinti átformálása egyszerre volt egy sokak által várt és másrészt sokak által kritizált fordulat a tantárgyi mérés területén. A változások talán egyik legmarkánsabb összetevője az ún. hosszú választ igénylő feladatok (hagyományos elnevezéssel: esszék) átalakítása volt, mind a feladat megoldásához segítségképpen és egyszerre elemzendő feladatképpen megadott források tekintetében, de talán még inkább a megoldókulcs szerkezetében végrehajtott változtatások miatt.

¹⁶ Pl. 3.7. téma kompetenciája középszinten: „Tudja a nagy történelmi korok és a kisebb korszakok sorrendjét megállapítani, jellemzőiket felsorolásból kiválasztani”; emelt szinten: „Legyen képes a különböző történelmi korszakokat több szempontból jellemezni”.

¹⁷ A tételkészítés során a bizottság általában 4-5 pontos (6-10 itemes) feladatokat készít, melyek közül a bizottsági munka során alakul ki, melyiknél kerül sor itemelhagyásra, s ezáltal az elérhető pontszám 3 vagy 2 pontra csökkentésére.

¹⁸ Fordítva, azaz, hogy középszintű sorba kerüljön emelt szintre való feladat (tematika, nehézségi szint, kompetencia-terület szerint) a feladatsorok sokszoros szakértői ellenőrzése miatt elvileg nem kerülhet sor, az elmúlt 18 vizsgaidőszakban mégis volt néhány ilyen eset (elsősorban a kompetencia-területek figyelmen kívül hagyása miatt).

A feladatok szerkezete

A feladat megfogalmazása a kezdetektől utalt a forrásokkal elvégzendő elemző feladatra („Mutassa be a források és ismeretei segítségével...”), de a különböző feladatkészítők különbözőként tekintettek a források szerepére. Így az egy-egy esszéhez megadott források mennyisége nagyon különböző volt. Rövid esszénél 2-7, hosszú esszénél 4-11(!) forrás volt megadva, ami persze nagyban segítette a vizsgázót, hisz a források gyakran szinte az egész tematikát felölelték. Ez egyrészt a bőség zavarát is kelthette a vizsgázóban, másrészt ellenben számos esszé komolysága is megkérdőjeleződött ezáltal, hisz elég volt a diáknak reprodukálnia a forrásokat, s akár magas pontszámot is várhatott az önálló gondolatokat és tudáselemeket nem tartalmazó esszéjéért. Az utóbbi években a tételkészítői bizottsági munka egységesítése kapcsán megfogalmazott elveknek megfelelően rögzült a források száma (középszinten rövid esszéhez egy, hosszúhoz három, emelt szinten rövid esszéhez kettő, hosszúhoz négy), igazodva a javítási útmutatóban az elérhető pontszám által meghatározott elemzések számához (tartalmi elemként T-vel jelölve). Így az esszéhez megadott források már csak a feladat egy résztémájára vonatkoznak, az esszé további elemzendő tartalmi elemeit a vizsgázónak saját tudásból kell felidéznie (ezek az „eseményeket alakító tényezők”).

A javítási útmutató szerkezete és a javítás

A szöveges jellegű feladatok értékelési kritériumai:

Problémamegoldó feladat		Elemző feladat	
A feladat megértése	kb. 20%	A feladat megértése	kb. 20%
Kompetenciák szerint pl.:		Kompetenciák szerint pl.:	
- források használata,		- források használata,	
- szaknyelv alkalmazása,		- szaknyelv alkalmazása,	
- tájékozódás térben és időben,	kb. 70%	- tájékozódás térben és időben,	kb. 60%
- eseményeket alakító tényezők feltárása,		- eseményeket alakító tényezők feltárása,	
- problémaközpontú feldolgozás.		- problémaközpontú feldolgozás.	
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	kb. 10%	Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	kb. 20%

A javítási útmutató hat kompetencia területre történő felosztása gyökeres szakítást jelentett a korábbi esszéértékeléssel: az évtizedekig érvényben levő felvételi dolgozatok javítási útmutatója csak az elvárt elemeket tartalmazta a megadott feladathoz, így a javítás egyenlő volt a vizsgázó által megírt esszé helyes tartalmi elemeinek kipipálgatásával és azok összeszámlálásával. A történelem vizsgák ezen jellegzetessége (illetve a teszt-feladatok kikerdező, adatokra összpontosító jellege) miatt is ragadhatott a tantárgyra

a „biflálandó” tantárgy jelzője, ahol a tudást a bemagolt évszámok és egyéb adatok mennyiségével mérik. Az érettségi reformmal bevezetett új típusú feladatsor nem véletlenül módosított már a feladattípusok elnevezésén is (teszt és esszé helyett rövid és hosszú választ igénylő feladatok), ezzel akarta kifejezni az érettségi vizsga is (remélve, hogy a kimeneti szabályozó majd visszafelé is hat az oktatásra), hogy a történelem is olyan tárgy, amely különböző kompetenciákat fejleszt, s a megszerzett ismeret és tudásanyag képesség-területenként mérhető is. Ennek a változtatási igénynek a jegyében az ún. esszéfeladatok pontozása jelentősen átalakult. Korábban csak a tényanyag ismeretét és a helyesírást lehetett pontozni (ún. globális értékelés), most a tudás egy sokkal összetettebb elemzésre tesz kísérletet egy-egy feladat. A kérdés az, hogy mennyire vált be az új rendszer, illetve felmerül-e annak kis- vagy nagyobb mértékű módosítása.

2005-ben a multiplikatív értekezleten egyfajta megállapodás született a multiplikátor kollégák között, hogy mind a javító munkájának egyértelműsítése, mind a végleges részpontok összeszámolásának megkönnyítése, mind pedig a vizsgázó által utólag könnyebben lekövethető pontozás érdekében egységes jelölést vezetünk be a különböző kompetenciaterületek pontozásakor a javításnál. Ez a két legfontosabb részpontszám, a forrás-használat (rövid esszénél középszinten F1, emelt szinten F1 és F2, hosszú esszénél középszinten F1, F2, és F3, emelt szinten F1, F2, F3, F4,), illetve az eseményeket alakító tényezők (rövid esszénél középszinten E1, E2, emelt szinten E1, E2 és E3, hosszú esszénél középszinten E1, E2, E3 és E4; emelt szinten E1, E2, E3, E4, és E5) pontozásánál volt kiemelkedően fontos, de a Tájékozódás térben és időben kompetenciához és a szaknyelv pontozásához is érdemes valamiféle egyértelmű jelzésrendszert használni annak érdekében, hogy a javító következetesen tudjon pontozni, s a diák számára is egyértelmű legyen, mi alapján kapta meg, illetve nem kapta meg a megadható pontokat. A tér és az idő elfogadott elemeinek jelzése könnyű, hisz egy-egy elemet kell a javítás során általában keresni. Itt nagyobb problémát okoz az, hogy ennél a kompetencia területnél (és részben a szaknyelvnél is) a javítási útmutató által megadott Műveleti és Tartalmi elem szétválasztása valójában nem lehetséges, tehát a gyakorlat szerint a minden esszénél 4 pontos tájékozódási kompetencia úgy oszlik meg, hogy kettő pont jár a térbeli és kettő az időbeli tájékozódásra. A szaknyelvnél már bonyolultabb javítás közben számon tartani, hogy a diák a megadott 3 és 10 db közötti elvárt szakszóból hányat használt, illetve hányat használt helyesen, de a gyakorlat és a pontozás logikájából az idők folyamán kialakult rendszer, miszerint bizonyos pontok nem adhatók, „ránézésre” is könnyíthetik a tanári pontozást, hisz amennyiben a diák alig használja a fogalmakat vagy rosszul használja azokat, akkor 0, ha kb. a felét, akkor 2, s ha a többségét, akkor maximális 4 pont jár.¹⁹ Ezek a megállapodá-

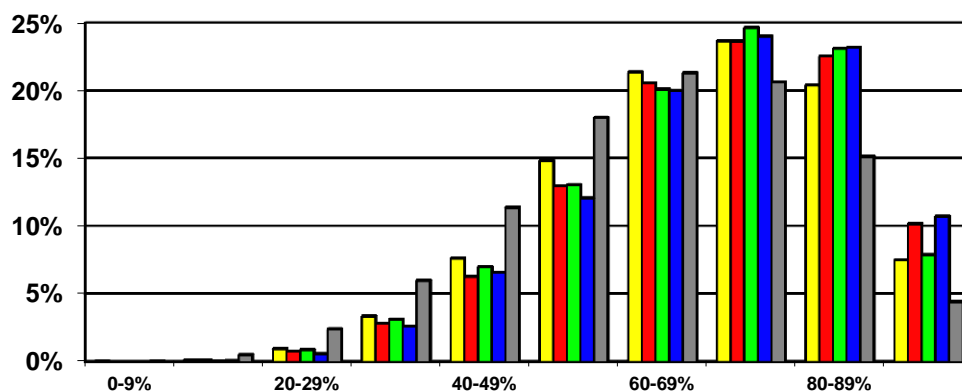
¹⁹ A szegedi régióban annyira komolyan veszik ezt a kompetencia területet is a pontozásnál, hogy minden esszéhez készítenek egy javítási táblázatot, ahol felsorolják az elvárt szakszavakat, s minden dolgozatnál pipával jelzik annak

sok nem váltak a javítási útmutató részévé, mégis számos javítási régióban ezen gyakorlat szerint folyik a munka.

Azoknak az esszéknek, ahol a kolléga nem használja ezeket a jelzéseket, – feltételezhető, hogy – valójában sok szempontból nem a javítási útmutatónak megfelelően történt a javítása. Nem lehet ugyanis fejben tartani a konkrét tartalmi elemek alapján pontozandó négy kompetenciaterület (Tájékozódás térben és időben, Szaknyelv alkalmazása, Források használata, eseményeket alakító tényezők) középszinten rövid esszénél 18, hosszú esszénél 26, emelt szinten rövid esszénél 22, hosszú esszénél 32 elérhető pontját, csak ha a javítás során a kolléga egyértelmű jelzésekkel segíti saját pontozását.²⁰

6.3. A korábbi évek május-júniusi eredményeinek értékelése

Az egyszerűség érdekében csak a 2008-2012 közötti eredményeket hasonlítjuk össze.²¹ Az első grafikon a vizsga egészében elért eredményeket mutatja:

1. ábra:

Az emelt szintű történelem érettségiben elért százalékos eredmény 2008–2012 között

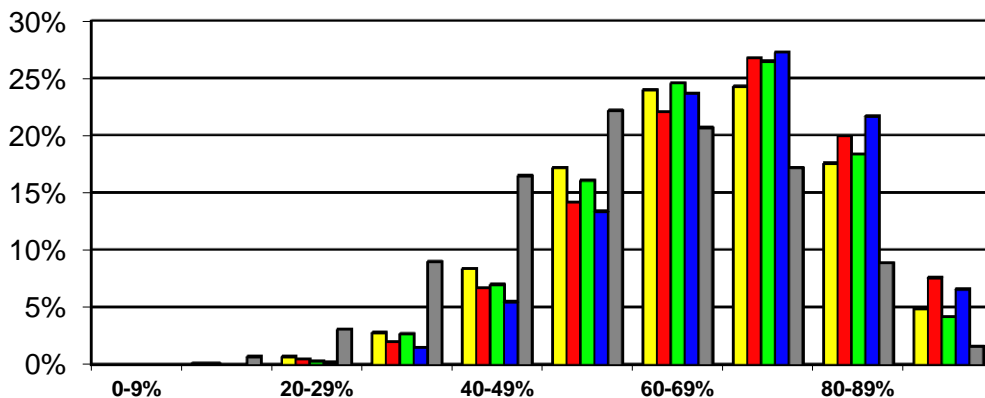
Jól látható, hogy a diákok többsége mindhárom évben 60% felett, azaz ötösrre vizsgázott. Az öt év közül 2012-ben érték el a legalacsonyabb eredményt a vizsgázók, bár a 80%

meglétét, illetve lehetőséget adnak egyéb szakszavak értékelésére is. Jómagam ezt a rendszert túlzásnak tartom, de nyilván jelzi, hogy egyes régiókban mennyire komolyan veszik a javítást.

²⁰ 2013-as felüljavítói tapasztalat szerint Pest megyében 61 átnézett dolgozat tükrében megállapítható az esszék javításának kapcsán, hogy 13 különböző javítótanár közül csak 2-nél volt egyértelműen kimutatható (és a vizsgázó számára a betekintéskor egyértelmű módon értelmezhető), hogy kompetenciaterületenként pontozva javítja a dolgozatot. Más megyékből származó információk szerint több régióban is az új típusú érettségihez igazodva, ténylegesen kompetenciaterületek szerint zajlik a javítás.

²¹ 2007 óta nem készült értékelő elemzés a történelem érettségi feladatlapjairól és a vizsgázói eredményekről, részben ezért is az utolsó évek adatainak összehasonlítására koncentrálunk. Az elemzéshez az Oktatási Hivatal honlapján található összesítő grafikonokat használtuk fel.

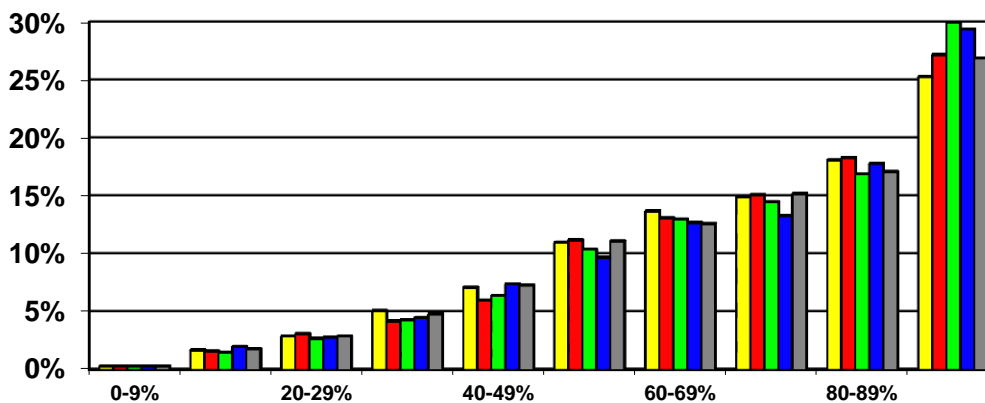
felett teljesítők aránya ekkor is elérte a 20%-ot, s minden évben gyakorlatilag elhanyagolható a vizsga összességében 20% alatt teljesítők, azaz a bukások száma. A következő grafikon az írásbelin elért eredményeket mutatja.

2. ábra:

Az emelt szintű történelem írásbelin elért százalékos eredmény 2008–2012 között

Az írásbelin is a 60% feletti teljesítmények dominálnak, s arányosnak tekinthető az is, hogy általában a diákok 5%-a ér el 90% feletti eredményt. A 2012-es évben 80% felett teljesítők aránya azonban alig több mint harmada az előző évben hasonló teljesítményt elérőknek. Az utolsó grafikon a szóbeli vizsgák eredményét mutatja.

3. ábra:

Az emelt szintű történelem szóbelin elért százalékos eredmény 2008–2012 között

Látható, hogy a szóbeliken elért eredmény kiegyensúlyozott (bár 2010-ben és 2011-ben kiemelkedő a 90% felett teljesítők aránya), ez érthető is, hisz a szóbeli tételek csak 30%-ban változnak minden évben, de a tételek szerkezete, a szempontrendszer, s a vizsga egyéb körülményei gyakorlatilag változatlanok. Ez egyben azt is jelzi, hogy a diákok tudása és szóbeli kompetenciái állandónak mondhatók.

7. A vizsgálat

Az ún. rövid választ igénylő feladatok 2012-ben 72 (81) itemet tartalmaztak.²² Ez a szám önmagában is elég magas, hiszen a vizsgázónak 90 perc alatt kellett percenként átlagosan egy kérdést megválaszolnia. Ez meglehetősen sok, még akkor is, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a középszinten érettségiző vizsgázóknak 60 perc alatt 63 itemnyi választ kellett adniuk. Emelt szinten ugyanis nehezebbek és összetettebbek a feladatok.

Az elvárt válaszok mennyiségét az alábbi táblázat összegzi:

Válaszok	Itemek	Összes itemszám
1-2 szavas válasz (kerettantervi adatok: évszámok, fogalmak, topográfia, személynevek lekérdezése források alapján)	1Aa, 1Ab, 1Ac, 1Bd, 1Be, 1Bf, 1Bg, 1Ch, 1Cj, 2a, 2c, 2e, 4aA, 4aB, 4aC, 4aD, 10c, 12a, 12b, 12c, 12d, 12e, 12f	24
Önálló megfogalmazású néhány szavas válasz	2b, 2d, 2f, 6a, 6b, 6c, 6d, 8a, 8b1, 8b2, 8c, 8d, 10b1, 10b2	14
Egész mondatos válasz	10a1, 10a2, 10d	3
Képi, térképes, táblázatos, szöveges információk azonosítása, értékelése, csoportosítása	3a1, 3a2, 3a3, 3a4, 3a5, 3b1, 3b2, 3b3, 4bA, 4bB, 4bC, 4bD, 5a, 5b, 5c, 5d, 5e, 5f, 5g, 5h, 7a, 7b, 7c, 7d, 7e, 7f, 7g, 7h, 9a, 9b, 9c, 9d, 9e, 9f, 11a, 11b, 11c, 11d, 11e, 11f	40

Tehát a 90 perc alatt 40-szer kellett összetett információgyűjtést-értékelést végezniük, 3 önálló megfogalmazású egész mondatos választ adniuk, 14-szer önálló megfogalmazású néhány szavas választ adni, s 24 alkalommal kellett (itt is általában forrás alapján) tudásanyagból konkrét történelmi adatot megadniuk. A kutatás arra is megpróbál választ adni, hogy a tesztornál 40 pont feletti eredményt elérő tanulók száma az itemek nagy száma vagy a kérdések nehézségi szintje miatt alacsony.

Összehasonlítóképpen megvizsgáltuk, hogy a korábbi években a májusi magyar nyelvű feladatsorokban hány itemre kellett válaszolniuk a vizsgázóknak:

	2005.05.11	2006.05.	2007.05.	2008.05.	2009.05.	2010.05.	2011.05.	2012.05.

²² A vizsgálat a 3. feladatot kétiteműnek tekintette, s az adatbevitelre is eszerint került sor, miközben a feladatban nyolc képi és szöveges forrásról kellett eldönteni, hogy a két csoport közül melyikbe sorolhatók, a 8. feladat b) része nem lett felbontva 2 itemre; illetve a 10. feladat a) és b) része nem lett felbontva két-két itemre, így valójában 81 feladatot végeztek el a diákok.

Itemek száma	58	76	61	72	69	71	81	81

A feladatsorok összpontszáma természetesen azonos volt. Mint látható, a korábbi években 5-23 kérdéssel kevesebb volt, azaz több 1 pontos kérdés szerepelt a feladatsorban. Megállapítható, hogy összefüggés mutatható ki a feladatsorok nehézsége és az itemszám között. A sorból egyedül a 2011-es eredmény „lóg ki”. A magas itemszám ellenére abban az évben az eddigi legmagasabb eredményt érték el a vizsgázók. Egyetlen magyarázatul a zártvégű feladatok magas számát hozhatjuk fel, 2011-ben a 12 feladatból 8 (azaz kivételesen tényleg a feladatok többsége) zárt végű volt, sőt ezek közül 3-ban csak kételemű választást kellett elvégezni, s ahol több elemből kellett választani, ott is alacsony (max 1.) volt a disztraktorok (azaz a nem besorolandó elemek) száma.

1. táblázat:
Emelt szinten megírt dolgozatok száma, százalékos eredménye és a feladatsorok I. részében szereplő itemek száma

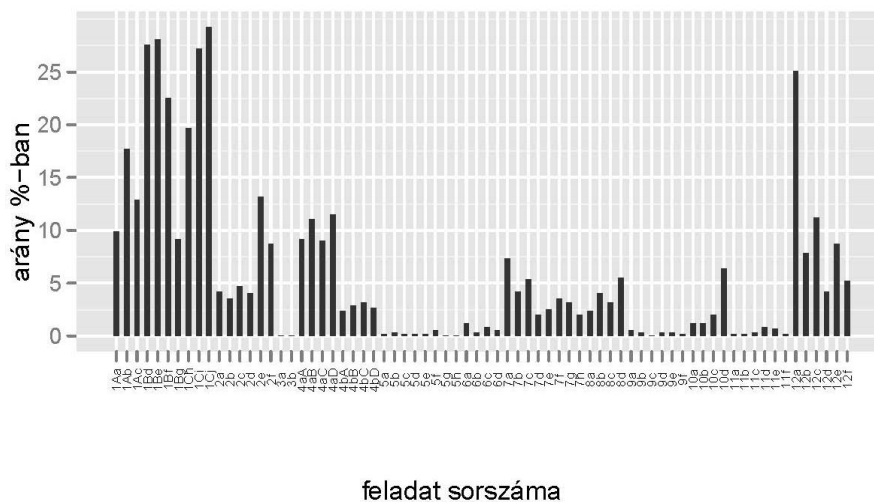
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
db	5466	10963	9032	5879	4786	5149	5987	6495
%	71,14	68,04	67,56	68,68	70,63	69,80	70,99	63,55
itemek száma	58	76	61	72	69	71	81	81

Amennyiben egyenletes lenne a feladatsorok nehézségi szintje, akkor az elért eredménynek valamilyen mértékben a vizsgázók számához kellene igazodnia (belátható, hogy legalább 5-10%-os vizsgázószám változáskor növekednie, illetve csökkennie kellene szignifikánsan a vizsgázók által elért eredménynek). Ilyen tendencia kismértékben ki is olvasható a táblázat adataiból (a legmagasabb vizsgaszámú évfolyam (2006) és a legalacsonyabb (2009) között felére csökkent a vizsgázók száma, miközben a vizsgaeredmények átlaga növekedett 2,5%-kal). Amennyiben az itemek száma önmagában egyértelmű összefüggésben állna a feladatsor nehézségével, akkor nem lenne ekkora különbség a 2011-es és 2012-es eredmények között.

Az esszéfeladatokat tartalmazó II. részben nem figyelhető meg ilyen ingadozás a különböző feladatsorok között, hisz a javítási útmutató szerkezete egységes, de érdemes előzetes hipotéziseket megfogalmazni az esszék tartalmi nehézségét illetően. A rövid feladatok közül a 13. (Skolasztika), a 15. (Afrika brit gyarmatosítása), a 17. (Szent István kori társadalmi átalakulás) és a 21. (Szociális piacgazdaság), a hosszúak közül pedig a 16. (Párizs környéki békék) feladat tekinthető az átlagosnál nehezebbnek.

7.1. Üresen hagyott feladatok az I. részben

A 2.1 ábra az I. részben üresen hagyott feladatok arányát mutatja, azaz azokét az itemekét, ahol a diák egyáltalán nem írt be válaszelemet.

4. ábra:

Az üresen hagyott feladatok arányai az első részben

Az alábbi feladatoknál elenyésző az üresen hagyott feladatrészek aránya: 3, 5, 9, 11. Ennek oka elsődlegesen ezen feladatok zártvégűségében keresendő. Mivel a történelem érettségien a helytelen válaszáért nem jár pontlevonás, a vizsgázó így nyilván abban az esetben is beír válaszelemet a megfelelő helyre, ha nem biztos a helyes válaszban. A 3a és 3b azért is alacsony, mert ott valójában nyolc itemet kellett két csoportra bontani, s ha legalább egy-egy elem beírásra került, akkor már nem tekinthető üresen hagyottnak a feladat (ld. 22. lábjegyzet). Tíz százalék fölötti az üresen hagyott feladatok aránya az 1. feladat részfeladatainak többségénél. Ez három feltételezhető okra vezethető vissza: egyrészt a források azonosításának nehézségére, másrészt a feladat függő item jellegére (amennyiben a vizsgázó nem ismerte fel, hogy az idézet melyik csatát írja le, akkor a hozzá kötődő egyik kérdésre sem tudott válaszolni), harmadrészt pedig – korábbi tapasztalatokból is leszűrhető volt, hogy – emelt szinten vizsgázók között is sokan vannak, akik nem tudják a kerettantervi elvárható adatokat (pl. évszámok). A 4. feladatnál az üresen hagyás mértéke szintén 10% körüli, ennek elsődleges oka a feladat nehézségében és a kérdés összetettségében rejlik (ld. később a megoldások elemzését). A 12. feladat a) és c) eleme olyan kevésbé ismert fogalmakra kérdez rá, melyek ismerete elvárható, de két tényező nehezítette a megoldást: egyrészt a fogalmak összetett körülírása, másrészt pedig az, hogy az egyik válaszelem (konstruktív bizalmatlansági indítvány) nem is kerettantervi fogalom, hanem az érettségi vizsgakövetelmények témakörei közt van felsorolva.

7.2. Az összesített pontszámok eloszlása (megoldott dolgozatok, átlagos pontszám)

A részenkénti pontszámok alapstatisztikái megmutatják a minimum és maximum értéket, a kvartilisek elhelyezkedését és a kétféle módon számított átlagteljesítményt. Az első kvartilis azt mutatja meg, hogy mi az a pontérték, ami alatt a diákok negyedének pontszáma található, a medián a sorba rendezett adatok közül a középső érték (az az érték, amelynél az adatok legfeljebb 50%-a kisebb és legfeljebb 50%-a nagyobb), a harmadik kvartilis pedig azt mutatja meg, hogy mi az a pontérték, ami felett a vizsgázók legjobban teljesítő egynegyedének pontszáma található. A második rész pontszámainak kiszámításánál figyelembe vettük a rövid-hosszú feladatokhoz tartozó osztószámokat is.

2. táblázat:
Az emelt szintű feladatsor részenkénti pontszámok alapstatisztikái

	minimum	első kvartilis	medián	átlag	harmadik kvartilis	maximum
I. rész	6,00	18,00	23,50	24,17	30,00	43,00
II. rész	4,00	23,00	29,00	28,89	35,00	46,00

A táblázat értelmezéséhez kivételesen szükséges, hogy összehasonlítsuk a középszintű feladatsor hasonló statisztikájával:

3. táblázat:
A középszintű feladatsor részenkénti pontszámok alapstatisztikái

	minimum	első kvartilis	medián	átlag	harmadik kvartilis	maximum
I. rész	9,00	25,00	29,50	29,58	34,00	44,50
II. rész	0,00	13,00	21,00	21,48	30,12	45,00

A középszintűnél jól látszik, hogy a 2. résznél még 50%-ot sem éri el az átlagos megoldottság, ezt két tényező okozhatta: vagy a feladatok voltak nehezek, vagy a középszinten vizsgázók egy részének felkészültsége, illetve hozzáállása (főleg a szakközépiskolások és esti tagozatosok körében tapasztalható jelenség, hogy egy részük – ha érzi, hogy középszinten megszerezte a pontok legalább 20%-át – hozzá se kezd az esszéfeladatokhoz). Míg középszinten a tesztfeladatokat a vizsgázók átlagosan 60%-osra teljesítették (ez köszönhető részben a

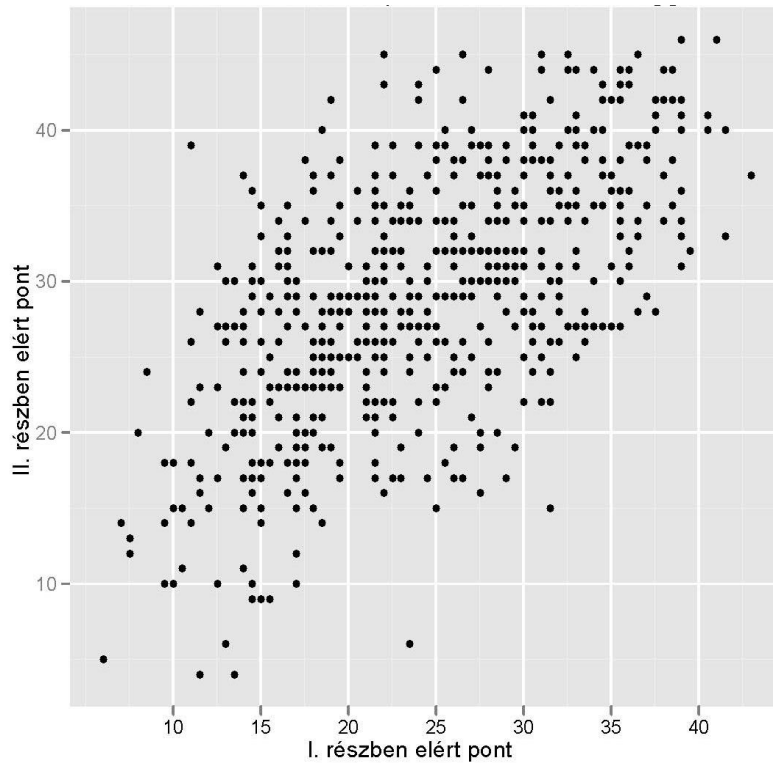
5. ábra:
Az összesített pontszámok eloszlása
az I. és II. részben

megoldáskor használható Történelmi atlasz „atlaszidegen” adatai felhasználási lehetőségeinek is), emelt szinten 54%-os az átlag. Emelt szinten a vizsgált mintából nem volt olyan vizsgázó, aki a teszten maximális pontszámot ért volna el, az esszéfeladatoknál volt két (a minta 0,3%-a) ilyen diák. Emelt szinten feltételezhetően az adott tárgyból legjobb tudású diákok vizsgáznak, így a tesztnél elért átlagos 54%-os megoldottság két tényezőnek köszönhető: a feladatsor nehézségének (kérdések nehézségi foka, itemek száma), és annak, hogy nem lehet segédeszközt (Történelmi atlasz) használni. Látható, hogy az emelt szinten vizsgázók igen jó eredményt értek el az esszéknél, a diákoknak csak harmada ért el 50%-nál gyengébb eredményt. Összességében megállapítható, hogy emelt szinten a tesztsor közepesen nehéz volt, az esszéket azonban a vizsgázók háromnegyed része magas pontszámmal tudta megírni.

Az 5. ábra a két rész összesített pontszámait mutatja grafikonon, ahol minden elért pontszámnál leolvasható a mintából a megfelelő eredményt elérő diákok száma. Közép és emelt szinten is minden vizsgázó részenként is 10% felett teljesített. Az I. feladatrésznél emelt szinten a 20% alatt teljesítők száma és aránya elenyésző, azaz a feladatsor ezen részénél minden vizsgázó legalább 2-es osztályzatnak megfelelő teljesítményt nyújtott.²³ Feltűnő, hogy 40 vagy annál több pontot a diákok nagyon kis száma ért el, azaz 90%-os szintnél jobbat nem tudtak teljesíteni a vizsgázók. (Ennek elsődleges oka valószínűleg a magas itemszámban keresendő. Ugyanis a kérdések egyike sem nevezhető túlzottan nehéznek, hiszen összesen három olyan item volt, ahol nem volt legalább 20%-os a megoldottság.) A II. feladatrész pontszám eloszlása sokkal egyenletesebb: látható, hogy az alsó tartományban levő (10 és 20% közötti) teljesítményt is értek el tanulók, illetve van 90% feletti, sőt maximális pontszámú dolgozat is.

A két részben szerzett pontok közötti összefüggést a 6. ábra mutatja:

²³ 2013-ban már 12-12%-os eredményt kellett elérni a kettős érdemjegyhez az írásbeli és a szóbeli vizsgarésznél is.

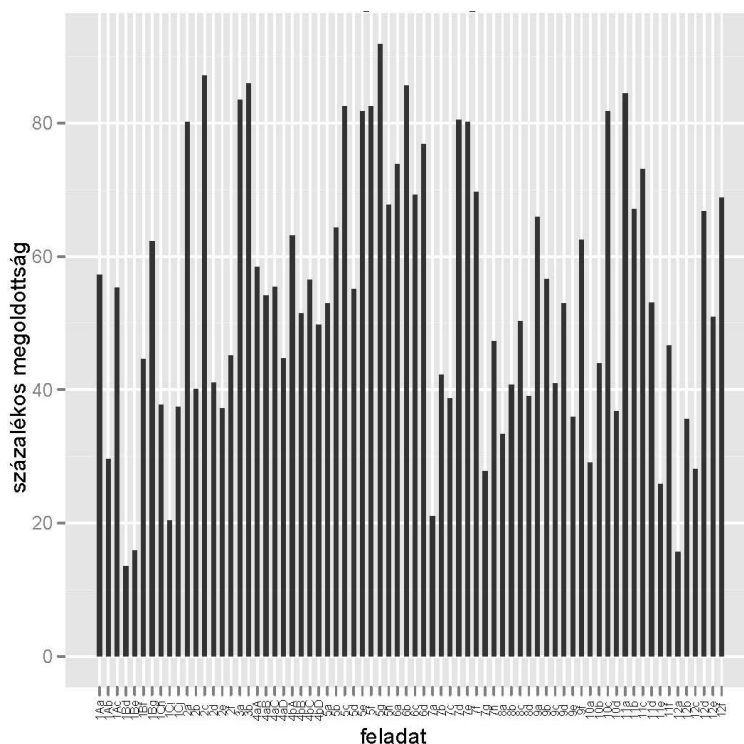

6. ábra:
A két részben szerzett pontok közötti összefüggés

Az ábrán láthatóak, hogy mely párok fordultak elő első-második összpontszám kombinációként. Az ábra nem mutatja a multiplicitásokat (azaz, hogy az adott pontpárt hányan érték el), de a tipikus pontpárok így is láthatók: középen sűrű a grafikon. Érdekes, hogy míg az első részt jól megoldók a második részt is általában jól oldották meg, fordítva ez nem volt ilyen egyértelmű. A második részben 50% felett teljesítő vizsgázók egy része 30% alatti teljesítményt ért el az első vizsgarészben.

7.3. A részkérdések százalékos megoldottsága

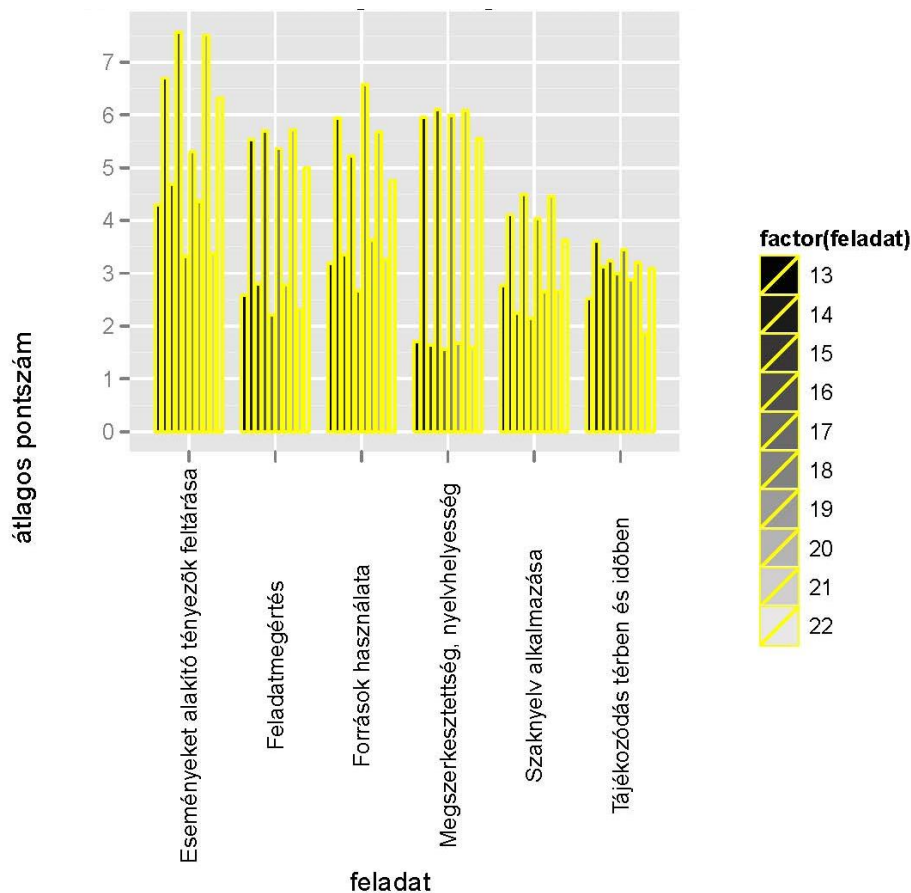
A 7. ábra és a 8. ábra mutatja be ezeket az eredményeket:

7. ábra:
A rész kérdések megoldottsága az I. részben

Az I. rész rész kérdéseinek megoldottságát mutató grafikonnal kapcsolatos első megállapítás, hogy a feladatok erősen szórnak. A 72 item közül 30-nál 50% alatti a megoldottság, s a feladatokon belül is erősen változik a rész kérdések nehézsége. Azaz szinte minden feladatban volt könnyebben és nehezebben megválaszolható rész kérdés. Az eloszlás nem egyenletes, hiszen például az 1. feladat rész kérdéseinek átlagosan is 50% alatti a megoldottsága, míg a 6. feladatnál ugyanez az arány átlagosan 70% körüli. Ez tükrözi is a feladatkészítői szándékot: történelemből a 12 feladtból álló feladatsor minden egyes korszakból különböző nehézségű rész kérdések elé állítja a vizsgázót, illetve nyilvánvaló, hogy egy-egy feladat nemcsak a kérdések tartalma, hanem a feladat jellegéből fakadóan is lehet könnyebben vagy nehezebben megoldható. A kétszintű érettségi első éveiben a történelem feladatsorok első – ókorra vonatkozó – feladata még általában képek alapján megfogalmazott egyszerű, „bemelegítő” jellegű feladattal szembesítette a vizsgázót, így azonban ez az egész korszak háttérbe szorulhatott, hiszen az esszéfeladatok és a szóbeli tételek között is – azok szerkezetéből, jellegéből fakadóan – alig szerepelt ókori tematika. A 2012-es feladatsor ilyen szempontból „átesett a ló túlsó oldalára”, hiszen nyilvánvalóan az sem kívánatos, hogy a vizsgázó rögtön az első

feladatnál olyan kérdésekkel szembesüljön, amelyek jelentős részük számára megoldhatatlanok.²⁴

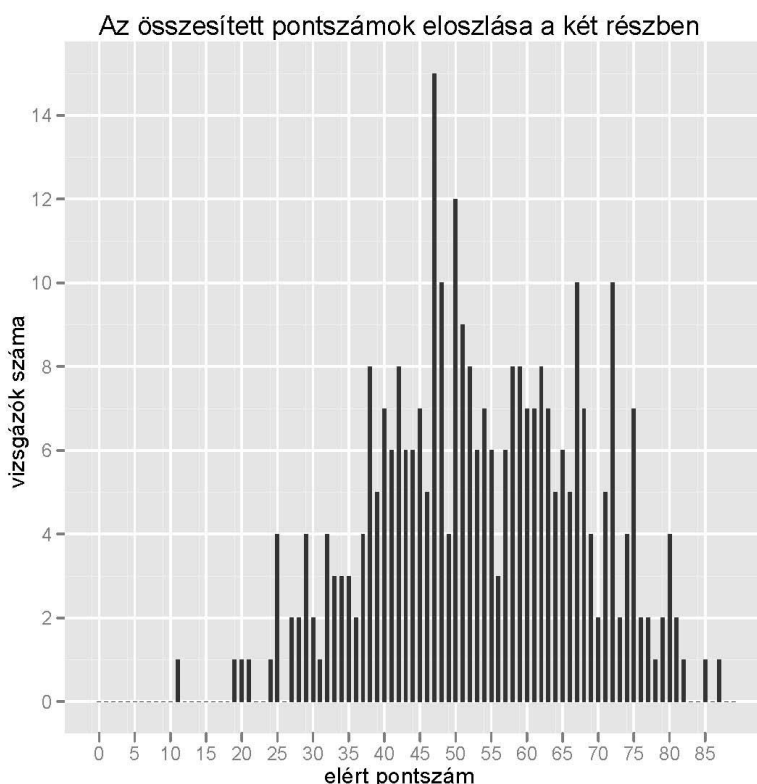
8. ábra:
A részkérdések megoldottsága a II. részben

A 8. ábra értelmezéséhez tudni kell, hogy az emelt szintű feladatsorban a páratlan számú esszéfeladatok rövid, a páros számúak pedig ún. hosszú feladatok. A részpontszámok közül csak a tájékozódás térben és időben kompetencia elérhető pontszáma azonos (max. 4 pont), a többi kompetenciánál a következő elérhető maximális pontszámokat lehet kapni: feladatmegértés (rövid: 4 pont, hosszú: 8 pont), szaknyelv (rövid: 4 pont, hosszú: 6 pont), források használata (rövid: 6 pont, hosszú: 10 pont), eseményeket alakító tényezők (rövid: 8 pont, hosszú: 12 pont), megszerkesztettség, nyelvhelyesség (rövid: 2 pont, hosszú: 8 pont). Érdekes, hogy két olyan kompetencia is van, amelynél az elért átlagpontszámok mind a tíz esszében gyakorlatilag teljesen egységesek: a feladatmegértés-

²⁴ Érdekes utólag szembesíteni az eredményeket a lektori-szakértői észrevételekkel. A négy szakértő közül egy jelezte az első feladat szokatlan nehézségét („bemelegítőnek kritikus”), kettő a 9. feladatot, egy-egy a 4.a)-t, a 10.d)-t, illetve a 11. feladatot találta nehéznek, míg egy-egy szakértő pedig a 6., illetve a 12. feladatot találta középszintűre valónak, azaz túl könnyűnek. Jelen vizsgálat szerint végül az 1., a 10.d) és a 11. feladat két részfeladatával bizonyult tényleg nehéznek, míg a másik oldalon a 6. feladat megoldottsága tekinthető átlagon felülinek, de nem kimagaslóan.

re és a megszerkesztettség, nyelvhelyesség kompetenciára mind a tíz feladatnál 70-75% körül vannak a pontszámok. Ez mindkét esetben egyrészt a kiegyensúlyozott pontozásra utal (nyilvánvaló, hogy a vizsgázó ezen kompetenciái egységesen mutatkoznak meg, bármely esszéről is legyen szó), a feladatmegértés esetében pedig arra is, hogy a különböző esszéfeladatok nehézségi szintje meglehetősen egységes volt. Nagyjából egységes volt a szaknyelv és a tájékozódás térben és időben kompetenciákra szerzett pontok mértéke is, utóbbinál a 13. (Skolasztika) és a 21. (Szociális piacgazdaság) esszéinél érték el alacsonyabb pontszámot a vizsgázók. Mivel mindkettő esetében egyfajta fogalom-meghatározásról, elemzésről, s nem eseménytörténetről van szó, vélhetően sok vizsgázó számára elsősorban a térbeli behatárolás okozott nehézséget. A források használatánál a rövid esszéknél elért eredmény kiegyensúlyozott, a hosszú esszéknél a 18. esszénél érték el a legtöbb pontot (jól ismert források a középkori nemesség kialakulásával kapcsolatban), s a 22.-nél pedig a legkevesebbet (ismeretlen források, köztük két karikatúra is az 56-os forradalom nemzetközi hátterével kapcsolatban). Az eseményeket alakító tényezőknél átlagosan csak 50%-os az eredmény (ez a legalacsonyabb százalék a kompetenciák között), ami ellenben érthető, hisz ez az egyetlen kompetencia, amihez a feladat nem ad semmi segítséget, azaz a saját tudást kell megmozgatni. A rövid esszéknél egyenletes a teljesítmény, a hosszúak közül pedig épp a 18. feladatnál a legalacsonyabb az érték, aminek nyilvánvaló magyarázata, hogy a források sok vizsgázó számára „lefedték” az ismereteiket. Megállapítható tehát, hogy ennél az esszénél jobb lett volna más részelemekhez forrást megadni, így a vizsgázó a saját tudására kaphatott volna pontot az eseményeket alakító tényezőknél.

A 9. ábra az összesített pontszámok eloszlását mutatja. Öröndetes tény, hogy a diákok kevesebb mint 1%-a ért el 25 pont alatti összpontszámot. 90% feletti eredményt azonban a diákoknak csak a 0,5%-a ért el. Bár a szóbeli vizsgák általában „felfelé húzzák” az eredményt, megállapítható, hogy 2012-ben nagyon kevesen tudtak maximális pontszám körül teljesíteni az emelt szintű történelem érettségien.

9. ábra:
Az összesített pontszámok eloszlása a két részben

7.4. A részkérdésenkénti (itemenkénti) pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja

Az egyes részfeladatok pontszámainak pontbiszeriális korrelációja az adott pontszám előfordulása és a képességpontok közötti korreláció. A pontbiszeriális korreláció pozitív értéke azt mutatja, hogy a jobb képességű diákok, negatív értéke pedig azt, hogy a gyengébb képességű diákok kapták inkább az adott pontot. Minél nagyobb a korreláció értéke, annál erősebb az összefüggés az adott pontszám elérésének valószínűsége és a tanulók képességpontszáma között. Egy két értéket felvehető item (0 vagy 0,5 pont) akkor illeszkedik a teljes teszt által mérni kívánt mögöttes képességskálára, ha a jó válasz pontbiszeriális korrelációja pozitív (legalább 0,2), a rossz válasz pontbiszeriális korrelációja pedig negatív.

Ez jelenti azt ugyanis, hogy a jó eredményt elért diákok nagyobb valószínűséggel oldották meg a feladatot gyengébb eredményt elért társaiknál. A pontbiszeriális korreláció számításánál a Rasch modellből adódó becsült képességpontokat használtuk. A kapott értékek általában viszonylag magasak, ami a teszt koherenciájára utal. Megjegyezzük,

hogy amely feladatnál és pontszámnál 5% alatti a megoldottság, ott a pontbiszeriális korreláció értéke fenntartásokkal tekintendő, azaz nem feltétlenül megbízható.

4. táblázat:

A részkérdésenkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja (I. rész)

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya						adott pontszám pontbiszeriális korrelációja					
	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont
1Aa	42,7	57,3					-0,35	0,35				
1Ab	70,5	29,5					-0,47	0,47				
1Ac	44,7	55,3					-0,43	0,43				
1Bd	86,5	13,5					-0,33	0,33				
1Be	84,1	15,9					-0,36	0,36				
1Bf	55,4	44,6					-0,51	0,51				
1Bg	37,7	62,3					-0,42	0,42				
1Ch	62,3	37,7					-0,47	0,47				
1Ci	79,6	20,4					-0,41	0,41				
1Cj	62,6	37,4					-0,39	0,39				
2a	19,9	80,1					-0,41	0,41				
2b	59,9	40,1					-0,39	0,39				
2c	12,9	87,1					-0,37	0,37				
2d	58,9	41,1					-0,34	0,34				
2e	62,8	37,2					-0,47	0,47				
2f	54,9	45,1					-0,45	0,45				
3a	0,2	1,5	3,7	13,9	37,1	43,7	-0,07	-0,20	-0,20	-0,34	-0,17	0,53
3b	2,0	4,7	26,9	66,4			-0,23	-0,20	-0,29	0,43		
4aA	41,6	58,4					-0,59	0,59				
4aB	45,9	54,1					-0,56	0,56				
4aC	44,6	55,4					-0,58	0,58				
4aD	55,3	44,7					-0,55	0,55				
4bA	36,9	63,1					-0,57	0,57				
4bB	48,6	51,4					-0,53	0,53				
4bC	43,6	56,4					-0,53	0,53				
4bD	50,3	49,7					-0,56	0,56				
5a	47,1	52,9					-0,42	0,42				
5b	35,7	64,3					-0,26	0,26				
5c	17,5	82,5					-0,26	0,26				
5d	44,9	55,1					-0,26	0,26				
5e	18,2	81,8					-0,20	0,20				
5f	17,5	82,5					-0,20	0,20				
5g	8,2	91,8					-0,22	0,22				

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya						adott pontszám pontbiszeriális korrelációja					
	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont
5h	32,2	67,8					-0,22	0,22				
6a	26,2	73,8					-0,21	0,21				
6b	14,4	85,6					-0,13	0,13				
6c	30,7	69,3					-0,24	0,24				
6d	23,2	76,8					-0,14	0,14				
7a	79,0	21,0					-0,34	0,34				
7b	57,8	42,2					-0,37	0,37				
7c	61,3	38,7					-0,53	0,53				
7d	19,5	80,5					-0,41	0,41				
7e	19,9	80,1					-0,47	0,47				
7f	30,4	69,6					-0,37	0,37				
7g	72,3	27,7					-0,46	0,46				
7h	52,8	47,2					-0,55	0,55				
8a	66,6		33,4				-0,44		0,44			
8b	42,7	33,1	24,2				-0,42	0,08	0,40			
8c	49,7		50,3				-0,44		0,44			
8d	60,9		39,1				-0,40		0,40			
9a	34,1	65,9					-0,48	0,48				
9b	43,4	56,6					-0,46	0,46				
9c	59,1	40,9					-0,33	0,33				
9d	47,1	52,9					-0,54	0,54				
9e	64,1	35,9					-0,50	0,50				
9f	37,6	62,4					-0,49	0,49				
10a	57,8	26,4	15,9				-0,47	0,18	0,43			
10b	39,7		32,6		27,7		-0,51		0,10		0,46	
10c	18,2		81,8				-0,32		0,32			
10d	63,3		36,7				-0,43		0,43			
11a	15,5	84,5					-0,16	0,16				
11b	32,9	67,1					-0,19	0,19				
11c	26,9	73,1					-0,24	0,24				
11d	46,9	53,1					-0,15	0,15				
11e	74,1	25,9					-0,21	0,21				
11f	53,4	46,6					-0,18	0,18				
12a	84,3	15,7					-0,45	0,45				
12b	64,4	35,6					-0,35	0,35				
12c	72,0	28,0					-0,43	0,43				
12d	33,2	66,8					-0,27	0,27				

feladat	adott pontszámot elérők %-os aránya						adott pontszám pontbiszeriális korrelációja					
	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont
12e	49,1	50,9					-0,55	0,55				
12f	31,2	68,8					-0,41	0,41				

A táblázatból látható, hogy csak az 5., 6., és a 11. feladat értékei alacsonyak, az összes többi feladatnál nagyon erős az összefüggés az adott pontszám elérésének valószínűsége és a tanulók képességpontszáma között. Ezek azok a feladatok, amelyek a vizsgázók számára az átlagosnál könnyebbnek bizonyultak, így nyilvánvaló, hogy a gyengébb képességűek is nagyobb eséllyel oldották meg. Az 5. (Erdély etnikai és vallási megosztottsága) és a 11. (az Európai Unió intézményrendszere) feladat zártvégű, a 6. ötletesnek tűnik (képek alapján a találmányok jelentőségének megfogalmazása), de a javítási útmutató meglehetősen tágan értelmezi az elfogadható válaszlehetőségeket. A 3.a és a 3.b feladat nem hasonlítható össze a többivel, hiszen ott hat, illetve négy itemet kellett helyesen beírni, ugyanez vonatkozik a 8.b alacsony értékére.

Az 5. táblázat az üresen hagyott feladatok figyelembe vétele mellett mutatja meg a pontbiszeriális korrelációkat azon részfeladatok esetében, melyeknél legalább 50 vizsgázó nem írt be semmilyen választ:

5. táblázat:
A részkérdésenkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja az üresen hagyott feladatok figyelembe vételével (I. rész)

	adott pontszámot elérők aránya %-ban			adott pontszám pontbiszeriális korrelációja		
	üres	0 pontos	0,5 pontos	üres	0 pontos	0,5 pontos
1Aa	9,8	32,9	57,3	-0,29	-0,18	0,35
1Ab	17,7	52,8	29,5	-0,34	-0,17	0,47
1Ac	12,9	31,9	55,3	-0,27	-0,27	0,43
1Bd	27,5	58,9	13,5	-0,28	0,02	0,33
1Be	28,0	56,1	15,9	-0,29	-0,00	0,36
1Bf	22,5	32,9	44,6	-0,34	-0,24	0,51
1Bg	9,2	28,5	62,3	-0,28	-0,28	0,42
1Ch	19,7	42,6	37,7	-0,34	-0,18	0,47
1Ci	27,2	52,4	20,4	-0,38	0,01	0,41
1Cj	29,2	33,4	37,4	-0,33	-0,08	0,39
2e	13,2	49,6	37,2	-0,23	-0,30	0,47
2f	8,7	46,2	45,1	-0,22	-0,33	0,45
4aA	9,2	32,4	58,4	-0,31	-0,43	0,59
4aB	11,0	34,9	54,1	-0,32	-0,37	0,56
4aC	9,0	35,6	55,4	-0,29	-0,43	0,58
4aD	11,5	43,7	44,7	-0,34	-0,33	0,55
12a	25,0	59,3	15,7	-0,24	-0,12	0,45
12c	11,2	60,8	28,0	-0,30	-0,20	0,43
12e	8,7	40,4	50,9	-0,27	-0,40	0,55

6. táblázat:
A feladatonkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja (I. rész)

	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	3 pont	3,5 pont	4 pont	4,5 pont	5 pont
1.feladat-százalékos megoszlás	11,02	14,02	13,52	12,19	11,52	11,35	9,52	6,68	5,51	1,34	3,34
1.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,35	-0,31	-0,18	-0,04	-0,01	0,15	0,17	0,27	0,28	0,13	0,29
2.feladat-százalékos megoszlás	6,51	7,85	20,03	19,20	20,03	13,19	13,19				
2.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,33	-0,28	-0,21	-0,05	0,11	0,26	0,38				
3.feladat-százalékos megoszlás		1,50	0,67	2,17	2,50	11,69	11,02	32,39	38,06		
3.feladat-pontbiszeriális korreláció		-0,22	-0,11	-0,17	-0,11	-0,29	-0,20	-0,03	0,51		

	0 pont	0,5 pont	1 pont	1,5 pont	2 pont	2,5 pont	3 pont	3,5 pont	4 pont	4,5 pont	5 pont
4.feladat-százalékos megoszlás	12,69	9,18	12,69	5,84	11,35	7,85	9,02	8,51	22,87		
4.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,44	-0,26	-0,23	-0,09	-0,04	-0,02	0,11	0,14	0,63		
5.feladat-százalékos megoszlás	0,17	0,17	2,50	3,51	15,03	20,87	22,54	18,53	16,69		
5.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,04	-0,05	-0,17	-0,17	-0,26	-0,20	0,02	0,14	0,46		
6.feladat-százalékos megoszlás	2,00	7,35	15,69	33,06	41,90						
6.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,06	-0,20	-0,16	-0,00	0,25						
7.feladat-százalékos megoszlás	5,18	7,35	14,02	14,69	14,36	15,53	13,86	10,68	4,34		
7.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,29	-0,30	-0,31	-0,14	-0,01	0,08	0,28	0,34	0,34		
8.feladat-százalékos megoszlás	23,21	8,51	13,69	10,52	10,52	8,51	10,02	5,51	9,52		
8.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,42	-0,06	-0,15	-0,07	0,04	0,12	0,24	0,19	0,36		
9.feladat-százalékos megoszlás	9,35	13,69	17,03	17,36	13,69	13,19	15,69				
9.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,31	-0,32	-0,23	-0,07	0,05	0,28	0,54				
10.feladat-százalékos megoszlás	8,51	1,50	18,86	5,68	17,03	7,51	13,86	7,35	9,02	4,34	6,34
10.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,33	-0,10	-0,35	-0,08	-0,06	0,04	0,04	0,18	0,24	0,25	0,38
11.feladat-százalékos megoszlás	1,67	4,17	15,03	26,88	31,39	15,36	5,51				
11.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,10	-0,18	-0,19	-0,13	0,14	0,15	0,23				
12.feladat-százalékos megoszlás	9,35	18,20	20,20	21,04	17,03	9,18	5,01				
12.feladat-pontbiszeriális korreláció	-0,32	-0,32	-0,19	0,04	0,28	0,33	0,34				

7.5. A feladatonkénti pontszámok megoszlása és pontbiszeriális korrelációja

A feladatonként számolt pontbiszeriális korrelációkat, valamint az elért pontszámok eloszlását a 6. táblázat mutatja.

A feladatonkénti pontbiseriális korreláció általában jó értéket mutat. Nincs jelentős eltérés a feladatrészenként megfogalmazott megállapításokhoz képest, hiszen a 6. és 11. feladat adatai itt is alacsonyak, egyedül az 5. feladat pontbiseriális korrelációja mutat magasabb értéket a részfeladatonként mérthez képest.

7.6. A feladatok magyarázó ereje (az adott feladat illeszkedése a teljes feladatsorhoz)

Ebben a részben azt vizsgáljuk, hogy ha lineáris regresszióval az adott feladathoz elért pontszám segítségével közelítünk az összpontszámhoz, illetve az összpontszámból kihagyva az adott feladat pontszámát, a regressziós egyenes milyen százalékos arányban magyarázza a teljes ingadozást. Minél nagyobb a magyarázó erő, annál inkább előrejelzi az adott feladatra kapott pontszám az érettségi pontszámát.

Érdekes a 6. feladat viszonylag alacsony értéke.

7. táblázat:
A részfeladatok magyarázó ereje (I. rész)

feladat	magyarázó erő (R^2)		feladat	magyarázó erő (R^2)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma		többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
1Aa	0,098	0,117	7b	0,111	0,131
1Ab	0,188	0,209	7c	0,250	0,274
1Ac	0,159	0,181	7d	0,151	0,168
1Bd	0,088	0,100	7e	0,205	0,224
1Be	0,099	0,113	7f	0,119	0,138
1Bf	0,237	0,261	7g	0,179	0,200
1Bg	0,155	0,176	7h	0,276	0,301
1Ch	0,187	0,209	8a	0,178	0,222
1Ci	0,135	0,152	8b	0,201	0,239
1Cj	0,123	0,143	8c	0,177	0,224
2a	0,149	0,166	8d	0,146	0,190
2b	0,128	0,149	9a	0,214	0,237
2c	0,123	0,136	9b	0,187	0,210
2d	0,096	0,114	9c	0,092	0,110
2e	0,196	0,218	9d	0,265	0,289
2f	0,183	0,206	9e	0,213	0,235
3a	0,295	0,342	9f	0,221	0,244
3b	0,176	0,207	10a	0,230	0,266
4aA	0,328	0,352	10b	0,271	0,354
4aB	0,289	0,314	10c	0,093	0,122
4aC	0,307	0,331	10d	0,164	0,208
4aD	0,266	0,290	11a	0,016	0,023
4bA	0,301	0,326	11b	0,026	0,037
4bB	0,254	0,278	11c	0,043	0,055
4bC	0,257	0,281	11d	0,013	0,022
4bD	0,286	0,311	11e	0,030	0,040
5a	0,153	0,175	11f	0,022	0,032
5b	0,051	0,065	12a	0,172	0,188
5c	0,056	0,068	12b	0,105	0,124
5d	0,046	0,060	12c	0,158	0,178
5e	0,028	0,037	12d	0,062	0,077
5f	0,032	0,041	12e	0,282	0,306
5g	0,044	0,051			
5h	0,033	0,045			
6a	0,035	0,046			
6b	0,013	0,018			
6c	0,045	0,058			
6d	0,014	0,022			
7a	0,093	0,108			

8. táblázat:
A feladatok magyarázó ereje (I. rész)

feladat	magyarázó erő (R ²)	
	többi feladat pontszáma	összes feladat pontszáma
1.	0,336	0,474
2.	0,322	0,409
3.	0,256	0,331
4.	0,460	0,596
5.	0,228	0,307
6.	0,060	0,094
7.	0,433	0,537
8.	0,284	0,423
9.	0,419	0,513
10.	0,398	0,538
11.	0,100	0,152

7.7. A teszt megbízhatósága (Cronbach-alfa)

Egy vizsgálat megbízhatóságát a mérés reliabilitásmutatója alapján határozhatjuk meg. A teszt reliabilitása (megbízhatósága) az itemek belső konzisztenciáját tükrözi, ami a mérőeszköz megbízhatóságát jellemzi az adott populáción. A reliabilitás megmutatja, hogy a teszt mennyire méri jól azt, amit mér. Vagyis ugyanannak a dolognak az ismételt megmérése ugyanazt az eredményt adja-e. Értéke (Cronbach- α) 0 és 1 közötti. A tesztet akkor érdemes használni, ha megfelelő reliabilitási mutatóval rendelkeznek. A mérőeszköz belső konzisztenciája magas, hisz a reliabilitási mutatója 0,858. A későbbiekben feladatként fogalmazódhat meg a teszt és a feladatlap fejlesztése során a feladatlap megbízhatóságának további javítása.

A Cronbach-alfa képlete egy k feladatból álló tesztre

$$\alpha = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum_{i=1}^k D^2(Y_i)}{D^2(X)} \right)$$

ahol D^2 a szórásnégyzet (variancia). Az α értéke 0 és 1 között változhat, minél közelebb van 1-hez, annál erősebb a feladatok koherenciája. Általában a 0,9 fölötti érték kiválóan számít, míg a 0,8 fölötti jónak. Az itemek számának növelése önmagában is növeli az α értékét, ahogy ez itt is látható az I. rész eredményeinél. A feladatok koherenciája tehát meglehetősen magas, hiszen 12 feladatra számolva is 0,858-as értéket kapunk.

**9. táblázat:
Cronbach-alfa**

I. rész	
Cronbach-alfa részkérdésenként	0,924
Cronbach-alfa feladatonként	0,858

A feladatonkénti Cronbach-alfát is megadjuk, de a kicsi itemszám – amely tipikusan alulbecsli a megbízhatóságot – miatt csak óvatosan szabad értelmezni. Az mindenesetre látható, hogy a legalább hat itemszámú feladatok közül az 5., a 6. és a 11. Cronbach-alfa értéke tekinthető csak alacsonynak. Mivel azonban a történelem érettségi tesztfeladatai különböző képességeket mérnek, nem csökken a teljes tesztsor megbízhatósága jelentősen, ha az értékek ilyen hullámzást tanúsítanak.

**10. táblázat:
Cronbach-alfa feladatonkénti bontásban (I. rész)**

feladat	Cronbach.alfa
1. feladat	0,793
2. feladat	0,696
3. feladat	0,817
4. feladat	0,868
5. feladat	0,454
6. feladat	0,440
7. feladat	0,735
8. feladat	0,685
9. feladat	0,727
10. feladat	0,571
11. feladat	0,295
12. feladat	0,638

7.8. A részkérdések nehézségének és a tanulók képességeinek megoszlása

A tanulók által a teszten elért összpontszám vagy százalékos eredmény csak az adott tesztre jellemző mérőszám, hiszen az elért eredmény függ a teszt nehézségétől, azaz ugyanezek a tanulók egy másik, hasonló képességeket mérő teszten egész más eredményt érhetnek el. Másrészt belátható, hogy az összpontszám nem egyenesen arányos a tanulók képességeivel: egy pontnyi különbség az alacsony pontszámot elérő tanulók kö-

zött kisebb tudásbeli különbséget jelent, mint ugyanakkora eltérés az átlagos eredményt elérők között. Ugyanígy a feladat nehézségének mérésére sem alkalmas a kérdésre adott helyes válaszok részaránya, hiszen ez függ a tesztet megíró tanulók felkészültségétől.

Ezért a tanulók képességének mérésére a pszichometriában különböző modelleket alkalmaznak. A dichotóm itemek esetére alkalmas a klasszikus Rasch-modell, általánosításai pedig a mi esetünkre is használhatóak, ahol az egyes itemek maximális pontszámai 1-től és egymástól is eltérőek lehetnek. A modellek közös tulajdonságai, hogy tesztfüggetlen módon becsülhető velük a tanulók képessége, azaz két ugyanolyan típusú, de más kérdéseket tartalmazó teszt alapján számítva a tanulók képességeit, közel azonos eredményeket kapnánk. A kérdések nehézségének becslése mintafüggetlenné válik, azaz egy másik tanulói csoportra alkalmazva a kérdések nehézsége hasonlóan alakul. A modellek linearizálják a képességet és a kérdések nehézségét, azaz egy pontnyi képességkülönbség a skála minden pontján ugyanakkora mértékű tudásbeli különbséget jelez. A matematikai elemzéshez azért is hasznos az alkalmazott modell, mert azonos skálán méri a tanulók képességét és a feladatok nehézségét. A tanulók képességei a pontszám vagy százalékos mérőszám növekedésével nőnek (de a fentieknek megfelelően nem lineárisan, hanem az úgynevezett logisztikus görbének megfelelően), a kérdések nehézsége ezzel szemben csökken az őket megoldók részarányának növekedésével.

Ezek a modellek valószínűségi modellek, azaz a tanuló képességétől és a feladat paramétereitől függő 0 és 1 közötti érték adja a tanuló eredményességének valószínűségét az adott feladaton. Az elemzésben a lehető legegyszerűbb olyan modellt használjuk, amely a fenti tulajdonságokkal rendelkezik. Ez az úgynevezett PCM modell (partial credit model), amely minden tanulóhoz hozzárendel egy képességértéket, és ezzel párhuzamosan minden kérdés minden 0-tól különböző pontértékéhez hozzárendel egy paramétert: a nehézséget. Bár vannak ennél összetettebb modellek is, a viszonylag kicsi mintaelemszám és nagy paraméterszám várhatóan nem tette volna lehetővé még több paraméter megbízható becslését. Ebben a modellben annak a valószínűsége, hogy az m -edik tanuló az i -edik itemnél pontosan k pontszámot ér el:

$$P(X_{mi} = k) = \frac{\exp\{k\theta_m - \beta_{ik}\}}{\sum_{j=0}^{n_i} \exp\{j\theta_m - \beta_{ij}\}}$$

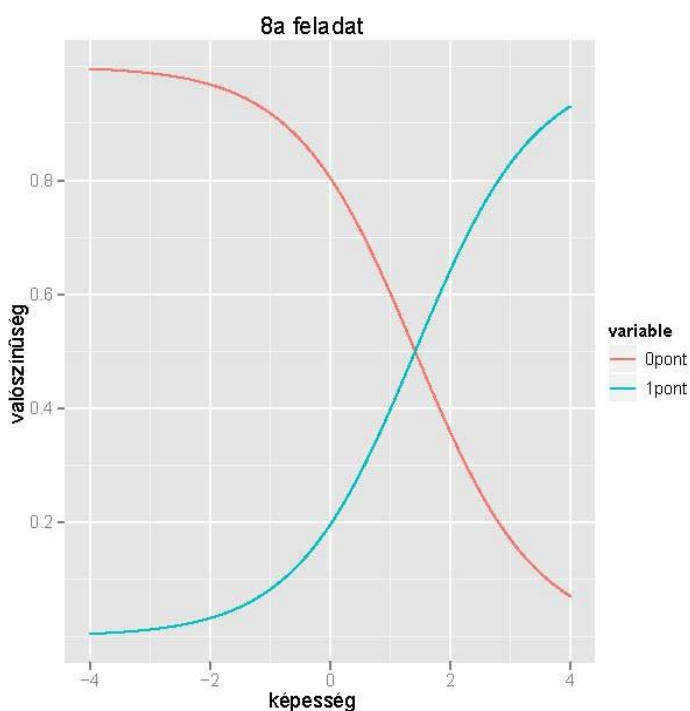
ahol θ_m a tanuló képességpontja, β_{ik} az i -edik item k -edik szintjének lépésnehézsége, és n_i a feladatban elérhető maximális pontszám. A β együtthatókra azt a modellt választottuk, ami szerint az összegük 0 és $\beta_0 = 0$. Ennek a 2.11 itemnehézség/tanulói képesség diagramnál van jelentősége, mert így a tanulók képességpontjai nem lesznek 0-ra centráltak.

A 10. ábra egy egypontos kérdés megoldási valószínűségének változását láthatjuk a képesség függvényében. A kérdés nehézsége itt az a pont, ahol a két görbe metszi egymást, azaz, ahol a tanuló sikerességének esélye 50 százalék. A többpontos kérdéseknél az úgynevezett viszonylagos lépésnehézség-paraméter adja meg minden egyes pontszámnál a továbblépés nehézségét. A lépésnehézségek nem feltétlenül alkotnak monoton növekvő sorozatot, hiszen előfordulhat, hogy a második lépés könnyebb az elsőnél, azaz ha valaki meg tudja oldani a kérdés egy pontos részét, akkor

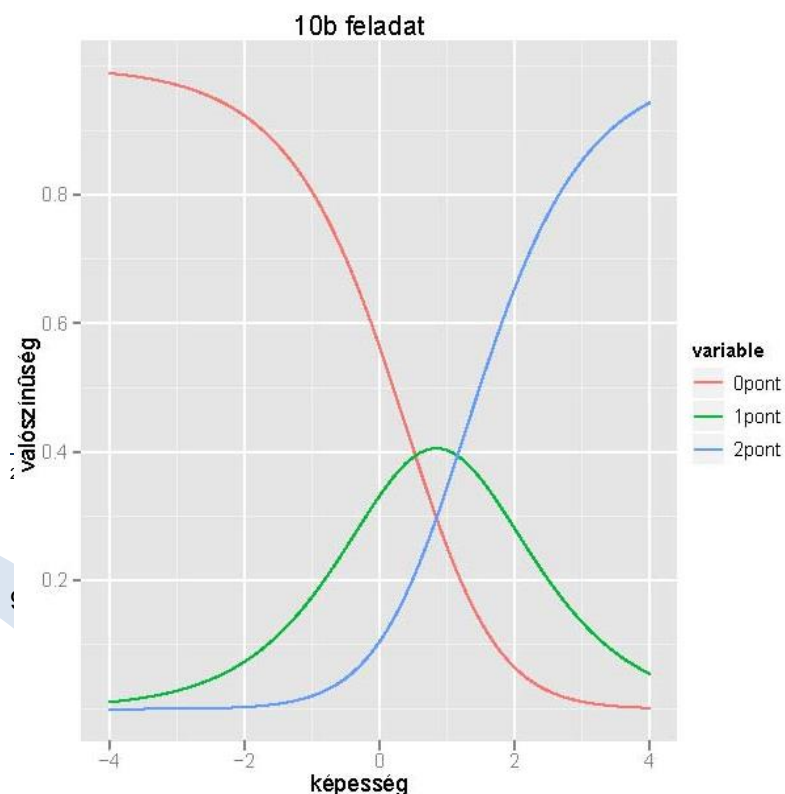
jó eséllyel a második pontot is meg tudja szerezni.

A 11. ábra egy kétpontos kérdésnél láthatjuk az egyes pontszámok elérésének valószínűségeit a képesség függvényében. Többpontos item viszonylagos nehézségei ugyanúgy értelmezhetőek, mint egy pontos itemnél az abszolút nehézség, csak a továbblépés feltételes valószínűségeként.

A 12. ábra a képességpontok függvényében ábrázoltuk a két részben elért összpontszámokat. Mivel a képességpontokat értelmes módon csak az I. rész alapján számolhatuk, ez egy pontfelhőt eredményez monoton növekvő függvény helyett. Az ábrán látható illesztett folytonos függvény egy súlyozott átlagolás eredménye.²⁵

10. ábra:
Egy egy pontos feladat megoldási valószínűsége

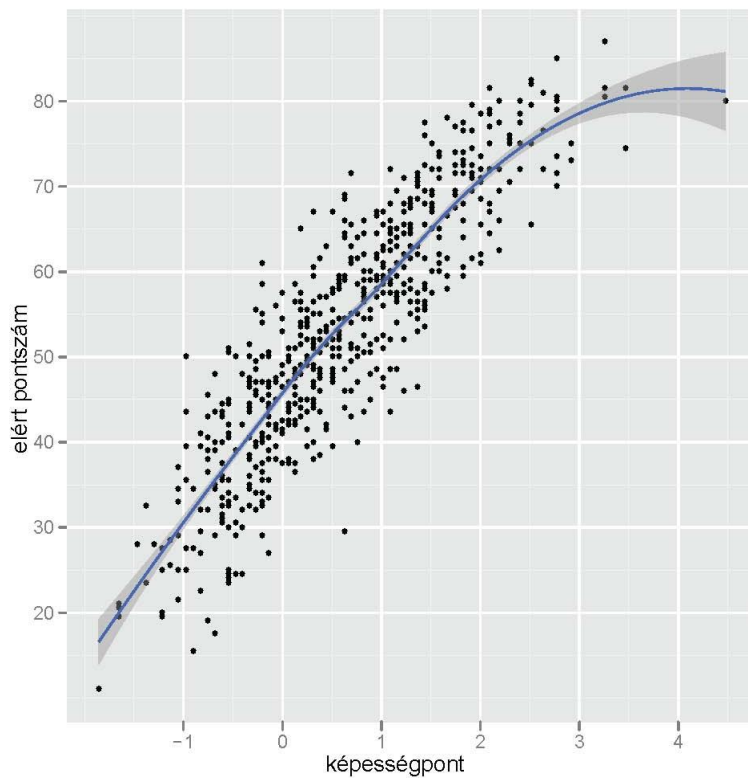

A 13. ábra a maximális pontszám elérésének elméleti valószínűségét mutatja a képesség függvényében egy egy pontos feladatnál. Ez a 0-1 pontos esetben nyilván megegyezik a helyes válasz valószínűségével, de hasonlóan értelmes tetszőleges k pontos feladatnál, mint a k pont el-

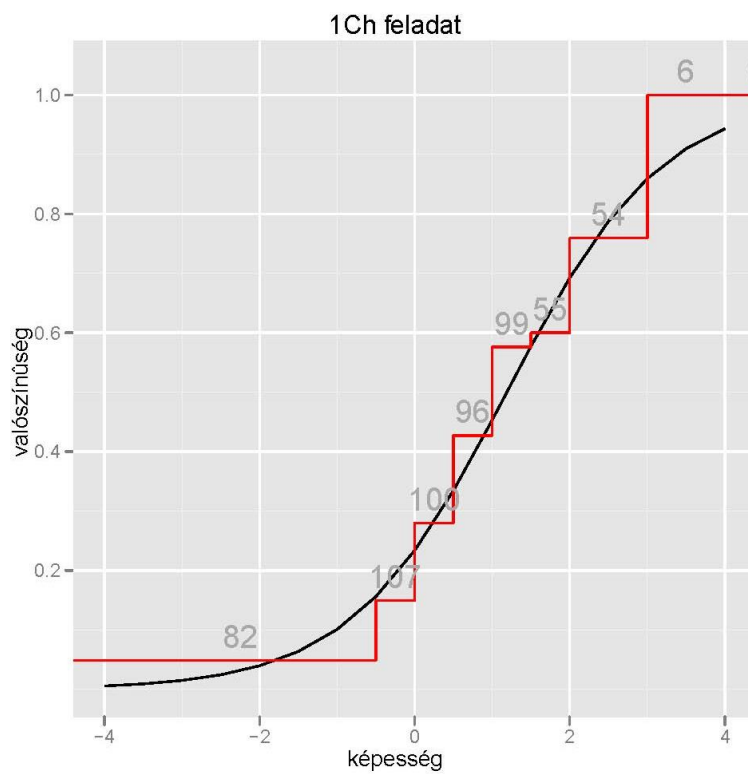
érésének valószínűsége. Lépcsős függvényként láthatjuk a tapasztalati valószínűségeket is. Más szóval, a vízszintes vonalak azt jelentik, hogy az adott tartományba eső képességgel rendelkező vizsgázók milyen arányban oldották meg a feladatot helyesen. Ezen túl szürke számokkal jelöltük a különböző képességtartományokba eső vizsgázók számát.

Nem véletlen, hogy a sokpontos és jó megoldottságú 3a. és 3b. itemnél a továbblépések igen könnyűnek bizonyultak, hiszen például a 3a-nál az 1 pontot elérték 95%-a tovább tudott lépni. Az ábrák azt mutatják, hogy az itemek megoldottsága általában egész jól illeszkedik az alkalmazott partial credit modellhez.

11. ábra:
Egy kétpontos feladat megoldási valószínűsége

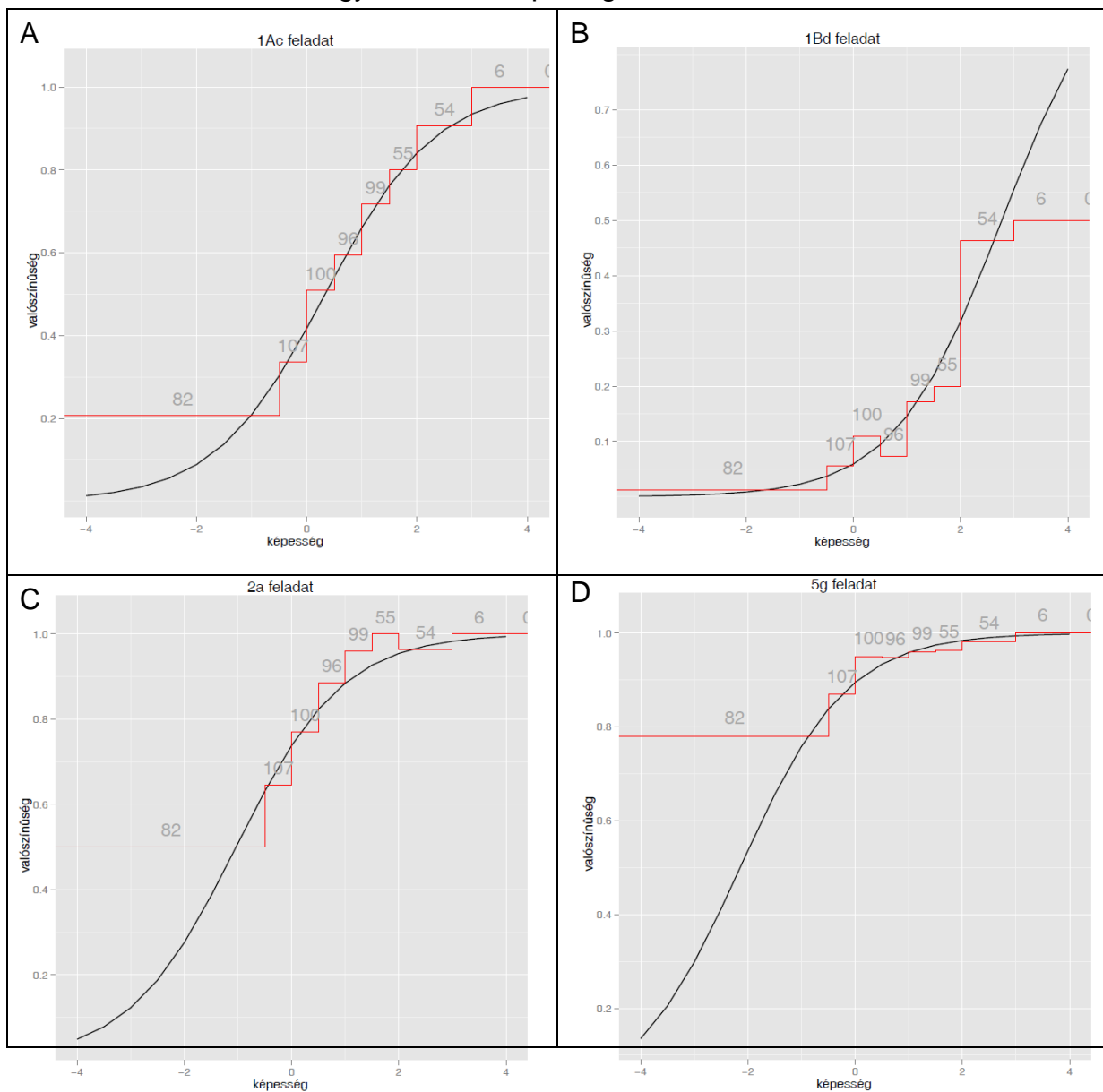
12. ábra:
A képesésgpontok és elért pontszámok kapcsolata

13. ábra:
Egy félpontos feladat elméleti és tapasztalati megoldási valószínűsége

A tapasztalati valószínűséget is mutató ábrák kilenc képességtartományba osztják a vizsgált minta diákjait. A 20. ábra azt mutatja, hogy a legalacsonyabb képességi szintű 82 diák az adott feladatrészre 5%-os valószínűséggel válaszolt helyesen. Ez a részfeladat az átlagosnál nehezebb, mert a függvény a pozitív képességtartomány felől kerüli az 50%-os megoldási valószínűséget, s az is látható, hogy kb. 400 tanuló (alsó négy képességi szint) kevesebb mint 50%-os valószínűséggel oldotta meg a feladatot, s a teljes mintából is csak 6 olyan diák volt, aki 100%-os valószínűséggel adott helyes választ. Rossz eloszlásúnak mégsem tekinthetjük a függvényt, mert a képességi szintek többségében (kivételesen 5-ös és 6-os szint) határozott ugrást mutatnak a megoldási valószínűségben.

Az alábbi táblázatban négy különböző típusú görbét mutatunk be:

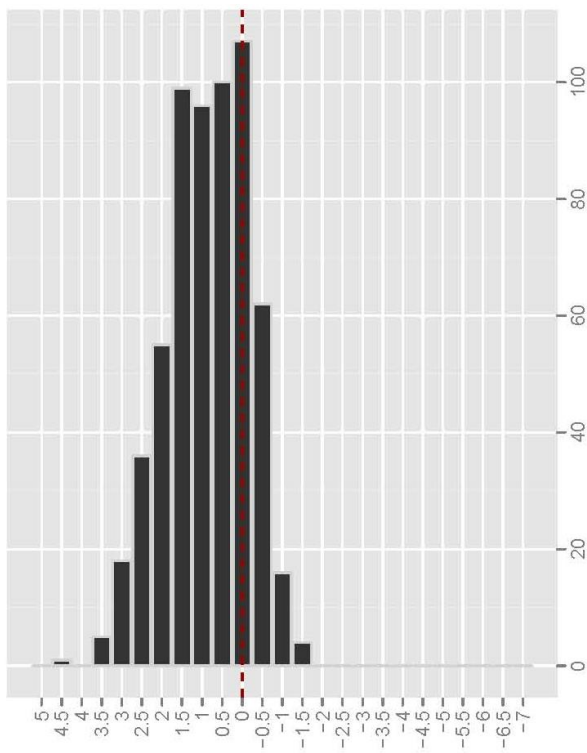

Az A-típusú valószínűségi görbék azokra a részfeladatokra jellemzőek, ahol az 50%-os megoldási valószínűséget az átlagos képességű vizsgázók érik el, s ahol a képességszintek emelkedésével mindig határozottan ugrik az elért megoldási valószínűség.

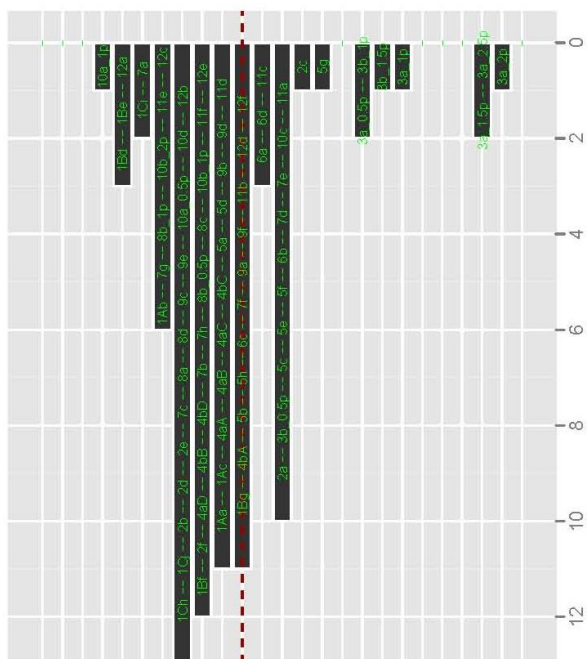
A B-típusú valószínűségi görbék azokra a részfeladatokra jellemzőek, ahol a gyengébb képességű vizsgázók nagyon alacsony valószínűséggel oldják meg jól a feladatot (az is előfordulhat, hogy jobb képességű diák a feladatban rosszabbul teljesít a rosszabb képességűnél), s a legjobb képességűek sem tudják biztosan megoldani a feladatot. A túlzottan nehéz feladatok ebbe a típusba tartoznak.

Az C-típusú valószínűségi görbék azokra a részfeladatokra jellemzőek, amelyek az átlagosnál kicsit könnyebbek, de még elég jól szórnak, hiszen a képességek növekedésével mindig ugrik a megoldás valószínűsége. Ezeket a feladatokat a diákok kb. fele 90%-os valószínűséggel oldja meg.

Az D-típusú valószínűségi görbék azokra a részfeladatokra jellemzőek, ahol egyrészt könnyű a feladat, tehát a leggyengébb képességű diákok is nagy valószínűséggel oldják meg azt helyesen, másrészt pedig kimondható, hogy nem szór kellőképpen a feladat, mert szinte az összes (itt nyolcból hat) különböző képességi szinten levő diák azonos eséllyel oldotta meg a feladatot.

adott képességpontot elért vizsgázók száma

adott nehézségi feladatok (darabszám a nehézségi osztályban)

14. ábra: A kérdések nehézségének és a vizsgázók képességeinek eloszlása (Person-Item Map)

A vizsgált 72 itemből 42 az A típusba tartozik, tehát megállapítható, hogy a feladatrészek többsége megfelelő nehézségi szintű volt, s jól differenciált a különböző képességű tanulók között.

A 14. ábra mindkét része normál eloszlást mutat. Mind a vizsgázók képesség szerinti eloszlása, mind pedig a feladatok nehézség szerinti besorolása azt mutatja, hogy a feladatsor által támasztott elvárások megfeleltek a vizsgázók által teljesíthető szintnek. A kérdések nehézségi szintjét mutató alsó ábrarészen a standard képességpontokhoz a jelzett nehézségi szintű feladatok kapcsolódnak (több azonos szintű item esetében arányosan hosszabbak az oszlopok). Látható, hogy az átlagosnál nehezebb – de a vizsgázói képességeknek teljesen megfelelő – feladatokból több van, s nagyon könnyen megoldható itemek csak a 3a feladatrészben voltak.

8. Fejlesztési javaslatok

8.1. Az esszék javítási útmutatójának átalakítása

Fontos és helyes törekvése volt az új típusú érettséginek, hogy az esszéfeladatok kompetenciákra bontott pontozására tett kísérletet. A javítási útmutató azonban túlzottan összetettre sikerült, egyrészt azért mert a feladatmegértés (és részben a megszerkesztettség) külön pontozásával a szerzett és az elvesztett pontszámok is többszöröződnek. Másrészt pedig azért, mert a műveleti és tartalmi elemek különválasztása nem a vizsgafejlesztők szándéka szerint történt meg. Az ún. műveleti pontszám adása a kezdetektől problémás része volt az esszéjavításnak. A javítási útmutató az egyes kompetenciák alkalmazásához kapcsolódó műveleteket „M”-mel, a hozzájuk rendelhető tartalmi elemeket pedig „T”-vel jelöli. Műveleti pontszámként 1 pont abban az esetben adható, ha a kompetenciához tartozó tartalmi elemeknél a vizsgázó legalább 1 pontot elért; 2 pont pedig akkor adható, ha a hozzá tartozó elért tartalmi pontszám az elérhető maximális tartalmi pontszám több mint 50%-a. Így a műveleti pont valójában nem valamiféle elvégzett „műveletért” jár, hanem függő pontként kötelező módon adandó.

Egy művelethez emelt szinten a rövid esszéknél egy-három, a hosszú esszéknél pedig egy-öt tartalom kapcsolódhat.²⁶ Ebből a rendszerből adódott, hogy a hat kompetenciából négyenél az elérhető pontszámokon belül bizonyos pontok nem adhatók. Ha a javítókulcsban egy művelethez csak egy tartalmi elem kapcsolódik, akkor a javításban a műveletek és a tartalmak pontszámának is meg kell egyeznie (pl. rövid feladatok esetében a tájékozódás térben és időben és a szaknyelv alkalmazása szempontokra, illetve hosszú feladatok esetében a tájékozódás térben és időben szempontokra csak 0 vagy 2 vagy 4 pont adható). Ha a javítókulcsban egy művelethez több tartalmi elem kapcsolódik, akkor a köztük lévő szoros összefüggés miatt bizonyos pontszámok nem adhatók (pl. rövid esszéknél a források használata szempontokra nem adható 1 és 4 pont stb.).²⁷

A művelet külön pontozása a tájékozódás térben és időben, illetve a szaknyelv alkalmazása kompetenciáknál felesleges, hiszen a javítási útmutatóban megfogalmazott leírás

²⁶ A javítási útmutató nem pontos, hiszen az 5. oldalon a rövid feladatok esetében egy-két tartalmat, a hosszúaknál két-három tartalmat említ.

²⁷ A műveleti és tartalmi pontok közötti szoros kapcsolat miatt nem adható pontok rendszere állandóan problémát okozott a javításnál. Kezdetben a multiplikátori értekezleten elkészített külön táblázat segítette a pontozást, de még így is gyakran fordult elő, hogy kollégák olyan részpontszámot is adtak, mely nem lett volna adható. Ez megnövelte a vizsgázók által benyújtott észrevételek számát is. A 2011. őszi vizsgaidőszakban került kiegészítésre a javítási útmutató egy olyan pontozási segédlettel, ami minden részpontszámnál jelzi a nem adható pontokat.

(„A vizsgázó a történelmi eseményeket térben és időben elhelyezi.”, illetve „A vizsgázó helyesen használja az általános fogalmakat és a témára vonatkozó szakkifejezéseket.”) gyakorlatilag egy általánosságokban történő megfogalmazása a konkrét elvárt elemeknek. A vizsgaleírás és a megoldókulcs útmutató részében történő ilyen külön meghatározás el is tér a gyakorlattól. A gyakorlat szerint ugyanis a javítók két ponttal értékelik a helyes időbeli és két ponttal a helyes térbeli elhelyezést. Szaknyelv esetében pedig egyfajta arányosítás működik, a megadott szakszavak arányos és helyes használata függvényében adják a javítók a rövid esszénél járó 0, 2 vagy 4 pontot, illetve a hosszú esszére adható 0, 2, 3, 5 vagy 6 pontot.

A javítási útmutató is jelzi, hogy „szoros összefüggés van természetesen a két értékelési szempont között, hiszen a műveletek csak a konkrét tartalmakon keresztül értelmezhetők és értékelhetők”.

Az esszék különböző (megadott forráshoz, vagy eseményeket alakító tényezőként egyéb tudáshoz kötődő) tartalmi elemeinél a javítási útmutató kételemű válaszokat / elemzéseket követelt meg a vizsgázótól. A javítási-értékelési útmutató vonatkozó része a következőképpen fogalmaz: „A tartalmi elemeknél szereplő példák (pl.) azt jelzik, hogy mely tartalmak fogadhatók el jó válaszként. A tartalmi válaszlemek általában két részből állnak: idő- és térmeghatározás, általános és konkrét fogalomhasználat; felsorolás (rögzítés, bemutatás) és következtetés (megállapítás). Ez a pontozásnál azt jelenti, hogy ha csak az egyik elemet tartalmazza a válasz, akkor 1 pontot, ha mindkettőt, akkor 2 pontot lehet adni...”, majd táblázatos formában is megjelenik a „Tartalmi elemek” (T) pontozása:

2 pont akkor adható, ha a válasz megfelelő mennyiségű helyes adatot tartalmaz, az elemzés jó színvonalon hivatkozik a forrásokra (szerzőre, szándékokra, körülményekre stb.), valamint többféle jellemző, tipikus okot, következményt fogalmaz meg, és/vagy említ az eseményekhez kapcsolódó történelmi személyiségeket.

1 pont akkor adható, ha kevés és nem lényeges, nem a legjellemzőbb adatot, következtetést, megállapítást tartalmaz az elemzés.

0 pont akkor adható, ha nincsenek adatok, összefüggések, vagy ha teljesen hibás megállapítások vannak a megoldásban.

Ez a kétféle megfogalmazás nem fedi egymást teljesen. A javítói gyakorlat és a feladatkészítői szándék (az első, szöveges leírásnak megfelelő módon) a javítási útmutatóban az egyes esszénél a felsorolt tartalmi elemek kételeműségéhez köti a két pont megadását. Ennek a „klasszikus” szerkezete a „Rögzíti, hogy ..., és megállapítja ...”, ahol az első kipontozott részre forráselemzésnél a forrás közvetlenül kiolvasható (adatsor esetében valamely lényegi adat kiemelése, képi ábrázolás estében a kép egyszerű

leírása), de diák általi összegzése kerül, a második kipontozott helyre pedig ennek a ténymegállapításnak valamely összefüggése (előzmény, következmény, egyéb összefüggés). Ugyanígy az esszé forrás által nem segített témáinál (ún. eseményeket alakító tényezők) is kételeműen kell bemutatni az adott témát.²⁸

Az is problémát jelent, hogy ez a kifejezetten csak az érettségien szereplő esszé-felépítési elvárás nem jellemző az iskolai gyakorlatban (ott az esszé hagyományosan egy tananyagrészt összefüggő szövegszerű bemutatását jelenti), s amennyiben az iskolai gyakorlatban vagy a tanítási segédletekben meg is jelenik az érettségi esszéfeladatok szerkezetének és tartalmi elvárásainak több eleme is (pl. források megadása, a feladat problémaorientált megfogalmazása stb.), az érettségi feladatsorokhoz a tételkészítő bizottság által elkészített javítási útmutató két szempontból mindenképp „egyedülálló”:

- egyrészt, mert a hat kompetencia-területből kettő gyakorlatilag nem választható le a többitől, azaz nem független azoktól. Ez a kettő a feladatmegértés és a megszerkesztettség (a nyelvhelyességet lehetne külön pontozni, mert az tényleg önálló kompetencia, de irreális, hogy míg a rövid esszéknél 2 pont, addig a kétszer, illetve 2,5-ször nagyobb terjedelmű hosszúesszéknél 4x annyi pont jár ezért az összetevőért). Annál is inkább problémás ez utóbbi kompetencia területnek a pontozása, hogy míg a hosszú esszénél akár 3-4 pontot is lehet veszíteni egy-két kisebb helyesírási hiba esetén, rövid esszénél akkor lehet (eggyel) kevesebb pontot adni a maximum kettőnél, ha „több durva helyesírási hibát is tartalmaz” a fogalmazás.

Két számítást végeztünk el, s megvizsgáltuk, hogyan alakult volna az esszék összpontszáma, ha elhagyjuk a feladatmegértés kompetenciát (arra nincs lehetőség, hogy különválasszuk a megszerkesztettség és a nyelvhelyesség kompetenciát, hiszen nincsen arra vonatkozó információk, hogy a vizsgázók hány és milyen súlyú helyesírási hibát követtek el), illetve ha arányosítjuk a megszerkesztettség, nyelvhelyesség kompetenciára adott pontokat:

1. Az esszékre szerzett pontszámokból elhagytuk a feladatmegértés pontszámát, a megszerkesztettség, nyelvhelyesség arányát egységesítettük (rövid esszé esetében 10%-ról 15%-ra növeltük, hosszú esszénél pedig 20%-ról 15%-ra csökkentettük), s így a többi négy kompetenciaterületre adható pontok arányát is 85%-ban határoztuk meg (ez

²⁸ Az első években a javítási útmutató nem határozott meg kötelező módon egyértelmű tartalmi elvárást, hisz minden „T” tartalmi elem „PI.”-vel kezdődött, azaz nem kötelező, hanem alternatív elemeket sorolt fel. Ezt a javítók (és a vizsgázók az észrevételek benyújtásakor) kétféleképp értelmezték: volt aki, a megadott elemre adott csak pontot, s volt, aki élt a megadott szabadsággal, s bármilyen értékelhető elemet elfogadott. Az elmúlt években a javítási útmutató ezen része megváltozott, s egyik kompetenciánál sem az elvárt elem megfogalmazása elé került a „PI.”, hanem – ott, ahol indokolt – a kötelezően megadott elemhez tartozó felsorolás részeként zárójelben kerülnek megfogalmazásra lehetséges tartalmak (pl. ...).

a rövid esszéknél 70%-ról, hosszú esszéknél pedig 60%-ról való arányosítást jelent). A következőképp alakultak a módosított pontszámítási táblázattal az eredmények:

	minimum	első kvartilis	medián	átlag	harmadik kvartilis	maximum
Eredeti II. rész	4,00	23,00	29,00	28,89	35,00	46,00
Módosított II. rész	4,00	24,49	30,36	30,22	36,61	46,00

Látható, hogy ez a módosítás a vizsgázók számára kedvezően befolyásolná az összpontszámokat, de jelentősen nem módosítaná az eredményt.

2. Megvizsgáltuk azt is, hogyan befolyásolná az esszékre kapott összpontszámot, ha a rövid és a hosszú esszében egységesen 10%-ot érne a megszerkesztettség, nyelvhelyesség szempontja (ehhez a hosszú esszéknél szerzett 20%-nyi pontszámot kellett felezní). Ebben az esetben meghagytuk a feladatmegértés pontszámát, csak a hosszú esszéknél növeltük a többi négy kompetencia arányát 60-ról 70%-ra.

	minimum	első kvartilis	medián	átlag	harmadik kvartilis	maximum
Eredeti II. rész	4,00	23,00	29,00	28,89	35,00	46,00
Módosított II. rész	4,00	23,76	29,31	29,12	35,26	46,00

Látható, hogy ez a módosítás is kedvezően befolyásolná az összpontszámokat a vizsgázók számára, de ebben az esetben sem módosulna jelentősen az eredmény.

- másrészt az esszé két lényegi részénél, a forráselemzésnél és az ún. eseményeket alakító tényezőknél bonyolult rendszerben adja a műveleti és tartalmi pontokat, s a bár az elmúlt vizsgaidőszakok folyamán kialakult egy nagyjából követhető gyakorlat, az esszék ezen lényegi része továbbra is nagyon nehéz szövegfelépítési struktúrát vár el a diáktól és pontozási módszertant pedig a tanártól.

Javasoljuk tehát

A) a műveleti elemek elhagyását mind a négy érintett kompetenciánál. Ez nyilván megváltoztatja a pontozási táblát. A tartalmi elemek pontozásánál vagy a jelenlegi 0-1-2 pontos rendszer használatának fenntartását, vagy a tartalmi elemeknél egy négyszintű (0-1-2-3 pontos) rendszer bevezetését a következő szintezéssel:

Források használata	1 pont	adatok egyszerű felhasználása, ismétlése
	2 pont	a forrás adatainak összetettebb alkalmazása

	3 pont	következtetések, megállapítások
Eseményeket alakító tényezők	1 pont	háttér adatok közlése
	2 pont	okok, következmények megfogalmazása
	3 pont	releváns megállapítások

B) a megszerkesztettség, nyelvhelyesség kompetencia jelentős átalakítását. Hosszú esszénél a maximális pontszám 8-ról 4-re történő csökkentését, s mindkét típusú esszénél az egyes kategóriák újrafogalmazását;

C) a feladatmegértés kompetencia elhagyását, s a többi szempont arányosítását, úgy, hogy a megszerkesztettség, nyelvhelyesség szempont a rövid és a hosszú esszénél is egységes pontszámarányt érjen (10 vagy 15%);

D) a javítás során egyértelmű jelek használatának kötelezővé tételét a különböző kompetenciák konkrét tartalmi elemeinek azonosítására.

8.2. Az esszék számának és a kiválasztás rendszerének megváltoztatása

A kétszintű érettségi bevezetése óta a történelem érettségiben a vizsgaleírásnak megfelelően középszinten 8 közül 3-at, emelt szinten 10 közül 4-et kell a megadott szempontok szerint választania a diáknak. Ez a rendszer a választás lehetőségét kínálja fel a vizsga ezen részében (a tesztornál és a szóbelin nincs választási lehetőség). Az esszéfeladatok elemzésekor megállapítottuk, hogy a pontozás egységességét jelzi, hogy bizonyos kompetenciákra kiegyensúlyozottan kaptak pontokat a vizsgázók. Mégis óhatatlanul is előfordul, hogy az azonos hosszúságú esszéknél elért eredmények bizonyos részpontszámoknál (elsősorban a források használatánál és az eseményeket alakító tényezőknél) akár 20%-ban is különbözzenek egymástól. Ez a tény mindenképp relativizálja az egységes szintű feladatsorról kialakított képet, s felmerül a kérdés, hogy tulajdonképpen ugyanazt a feladatsort írják-e meg a vizsgázók. Ugyanis elvileg bármelyik négy esszéfeladat választása esetén ugyanolyan eredménnyel kellene kalkulálnunk, ha azt állítjuk, hogy a feladatok azonos nehézségi szintűek. Valójában nyilvánvalóan az egyik esszé könnyebb, a másik nehezebb, s ez ki is mutatható az elért pontszámok alapján. Már korábban is felmerült a javaslat – elsősorban az írásbeli II. részének túl nagy terjedelmére hivatkozva – hogy valamilyen formában csökkenjen az esszék száma, s nyilvánvaló, hogy a tételkészítő bizottság számára is évről-évre nagy nehézséget okoz a nagyjából hasonló nehézségi szintű esszék összeállítása, az elvégzett vizsgálat azonban most először mutatta ki, hogy a választható esszék nagy száma csökkenti a feladatsor belső koherenciáját és egységes szintmérő erejét. Az esszék száma kétféleképp csökkenthető, egyrészt a választható,

másrészt pedig a megírandó feladatok számát lehet változtatni. Három lehetséges rendszert dolgoztunk ki, mindegyik tartalmazza a választható és a megírandó esszék számát, illetve a tematikus bontást. Az esszéknél adandó részpontoszámokra, az elérhető összpontoszámra és az I. és II. rész összpontoszámának egymáshoz viszonyított arányára akkor érdemes konkrét javaslatot kidolgozni, ha eldőlt, hogy melyik változat valósuljon meg. A középszint esetében csak a választható és megírandó esszék számát, illetve a rövid és hosszú esszék arányát jelezzük.

1. rendszer

Középszint: 5 választható, 2 megírandó esszé (1 hosszú +1 rövid)

Emelt szint: 5 választható, 3 megírandó esszé

A változat

(1 hosszú + 2 rövid) (1 egyetemes + 2 magyar)

Egyetemes	korábbi korok	rövid
	XX. század	hosszú
Magyar	középkor, kora újkor	rövid
	XVIII-XIX. század	rövid
	XX. század	hosszú

B változat

(2 hosszú + 1 rövid) (1 egyetemes + 2 magyar)

Egyetemes	korábbi korok	rövid
	XX. század	hosszú
Magyar	középkor, kora újkor	rövid
	XVIII-XIX. század	hosszú
	XX. század	hosszú

2. rendszer

Középszint: 4 választható, 2 megírandó esszé (1 hosszú +1 rövid)

Emelt szint: 6 választható, 3 megírandó esszé

A változat

(1 hosszú +2 rövid) (1 egyetemes + 2 magyar) egy korszakból csak egy esszé választható

Egyetemes	korábbi korok	rövid
	XX. század	rövid
Magyar	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	rövid
	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	hosszú
	XIX-XX. század	rövid
	XIX-XX. század	hosszú

B változat

(2 hosszú +1 rövid) (1 egyetemes + 2 magyar) egy korszakból csak egy esszé választható

Egyetemes	korábbi korok	rövid

	XX. század	hosszú
Magyar	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	rövid
	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	hosszú
	XIX-XX. század	rövid
	XIX-XX. század	hosszú

C változat

(2 hosszú, 1 rövid) (1 egyetemes + 2 magyar) egy korszakból csak egy esszé választható

Egyetemes	korábbi korok	hosszú
	XIX-XX. század	hosszú
Magyar	középkor	hosszú / rövid
	kora újkor	rövid / hosszú
	XIX. század	hosszú / rövid
	XX. század	rövid / hosszú

3. rendszer

Középszint: 6 választható, 3 megírandó esszé (1 hosszú + 2 rövid)

Emelt szint: 8 választható, 4 megírandó esszé

(2 hosszú +2 rövid) min. 2 magyar, korszakonként csak egy esszé választható

Egyetemes (1 rövid és 1 hosszú)	korábbi korok	rövid vagy hosszú
	XIX-XX. század	hosszú vagy rövid
Magyar	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	rövid
	középkor, kora újkor, XVIII. sz.	hosszú
	XVIII-XIX. század	rövid
	XVIII-XIX. század	hosszú
	XX. század	rövid
	XX. század	hosszú

Az 1. és a 2. rendszer a választható és a választandó esszék számát is csökkenti, a 3. rendszer csak a választhatókat. Amennyiben fontosnak tartjuk, hogy a két szint között ne legyen jelentős eltérés a választható kombinációk számát tekintve, akkor a harmadik rendszer ebben a formában nem jöhet szóba.

8.3. Egyéb, a vizsgaleírást és a feladatsort érintő javaslatok

8.3.1. A rövid esszék tartalmi jellemzőinek problematikája

Az érettségi vizsgaleírás az esszék kétféle típusának a jellemzőit adja meg.

„A feladatsor kétféle típusú kifejtendő feladatot tartalmaz:

1. Problémamegoldó (rövid) feladatot, melyet kb. 70-90 szóban, (kb. 10-12 soros) /emelt szinten 90-110 szóban (kb. 12-14 soros/ szerkesztett szövegben kell megoldani.

2. Elemző (hosszú) feladatot, melyet kb. 150-160 szóban, (kb. 25-30 soros) / emelt szinten kb. 160-180 szóban (kb. 30-40 soros) / szerkesztett szövegben kell megoldani.”

Korábban bemutattuk, milyen pontosítások szükségesek az esszék terjedelmének megállapításakor. Most csak azt szeretnénk megvizsgálni, hogyan alakult a történelem írásbelin a rövid, ún. problémamegoldó esszék sorsa. Az eredeti vizsgafejlesztői szándék ugyanis az volt, hogy a kétféle esszé ne csak hosszában, hanem típusában, jellegében is különbözzön egymástól mindkét szinten. Az elemző (hosszú) esszé jellege egyértelmű: valamely történelmi korszak valamely (esemény-, társadalom-, gazdaságtörténet stb.) szempontú bemutatását várja el úgy, hogy segítségül, illetve elemzésképpen a tematika valamely részéhez forrásokat mellékel. A másik típusú esszé leírása nem annyira egyértelmű: a problémaközpontúság nem jelent automatikusan rövideiséget, s fordítva: attól még, hogy egy esszé rövid, az nem válik egyből problémaközpontúvá. A rövid esszé ugyanis jelenthetné az elemző esszének megfelelő tartalmat is egy rövidebb tematikára vonatkoztatva. Mint látni fogjuk, az esszék jelentős része a valóságban ilyennek is nevezhető. A problémamegoldó jelleg azt jelenti, hogy a vizsgázónak a megszerzett tudását egy konkrét történelmi, társadalmi, gazdasági stb. problematika elemzésén keresztül kell bemutatnia. Azaz nem egy megtanult anyagrészt kell „röviden” megírnia a vizsgázónak a megadott források segítségével, hanem a történelem és a jelenkor viszonyainak tanulmányozásakor felmerülő valamely kérdés kritikus („problémaorientált”) elemzését kell elvégezni. A kérdés egyrészt az, hogy mennyiben feleltek meg az elmúlt évek feladatsorai ennek a kívánalomnak, s hogyan birkóztak meg a vizsgázók ezzel a feladattal, másrészt pedig az, hogy nem kell-e ennél a feladattípusnál különbséget tenni a közép- és az emelt szint elvárásai között. Az alábbiakban egy szubjektív megítélésű csoportosítást láthatjuk az elmúlt május-júniusi vizsgaidőszakok magyar nyelven megírt írásbeli rövid esszefeladatainak (mivel az elemzésből érdekes és fontos különbségre derül fény a vizsgát közép-, illetve emelt szinten teljesítők között, ezért mindkét szint vizsgálatára szükség van):

vizsgaidő- szakok	KÖZÉPSZINTŰ	EMELT SZINTŰ

	probléma- megoldó	részben probléma- megoldó	jellemzően nem probléma- megoldó	probléma- megoldó	részben probléma- megoldó	jellemzően nem probléma- megoldó
2005.05.11.	14, 17	19.	13, 15	17.	13.	15., 19., 21.
2005.05.21.	13., 14.,	15., 17.	19.	19.	13.	15., 17., 21.
2005.10.26.	19.	15., 17.	13., 14.,	13., 21.	19.	15., 17.,
2006.05.10.		15., 17., 19.	13., 14.	15.		13., 17., 19., 21.
2006.05.10 id. nyelvű	14.	15., 17.	13., 19.	17.	13.	15., 19., 21.
2011.10.19.	17.		13., 14., 15., 19.	13., 15.		17., 19., 21.
2012.05.09.	17.		13. 14., 15., 19.		13., 19., 21.	15., 17.
2012.05.09. id. nyelvű		13., 19.	14., 15., 17.		17., 19.	13., 15., 21.
2012.10.17.	14., 19.	13., 17.	15.,	21.		13., 15., 17., 19.
2013.05.08.	19.	14., 15., 17.	13.	17.	15., 21.	13., 19.

A hármas csoportosításra a feladat megfogalmazása ad lehetőséget. A könnyű áttekinthetőség kedvéért a következő táblázatban a 2012-es májusi érettségi rövid feladatainak leírását csoportosítottuk a fenti elosztásnak megfelelően:

Probléma- megoldó	közép	17. Mutassa be a források és ismeretei segítségével, hogyan jelentkezett a nemzeti eszme a magyar kulturális életben a reformkorban! Válaszában röviden térjen ki a kérdés politikai jelentőségére és a nemzeti kultúra intézményi hátterére!
Részben probléma- megoldó	emelt	13. Mutassa be a forrás és ismeretei segítségével a középkori skolasztika főbb jellemzőit, érvelési módszereit, valamint hatását a tudományos fejlődésre!
	emelt	19. Mutassa be a források és ismeretei segítségével a korszak iparpolitikáját! Válaszában a gazdasági kiegyezés iparra vonatkozó következményeit és a magyar kormányok ezirányú törekvéseit ismertesse!
	emelt	21. Értelmezze a szociális piacgazdaság fogalmát, és mutassa be az állam szerepét ebben a rendszerben!
Jellemzően nem probléma- megoldó	közép	13. Mutassa be a forrás és ismeretei segítségével a levantei kereskedelem legfontosabb jellemzőit! Válaszában röviden térjen ki a levantei kereskedelem jelentőségére!
	közép	14. Mutassa be a forrás és ismeretei segítségével az ENSZ Biztonsági Tanácsának és Közgyűlésének működését! Ismertesse az ENSZ megalapításának elsődleges célját!
	közép	15. Mutassa be a forrás és ismeretei segítségével IV. Bélának a tatárjárást követő intézkedéseit!
	közép	19. Ismertesse a korabeli plakát és ismeretei alapján a bethleni konszolidáció alapvető gazdasági lépéseit!
	emelt	15. Mutassa be a források és ismeretei segítségével Afrika XIX. századi brit gyarmatosítását, és az ebből következő konfliktusokat!
	emelt	17. Mutassa be az I. (Szent) István törvényeiben tükröződő, illetve az általuk elindított társadalmi átalakulást! Válaszában kizárólag a bekövetkező társadalmi változásokra koncentráljon!

A felső táblázat mutatja, hogy sohasem érvényesült teljesen ez az elvárás, s idővel enyhén talán csökkent is az ún. problémaorientált esszék száma. Mi lehetett ennek az oka? Egyrészt szerencsétlen volt az esszék ilyen típusú elkülönítése. Hosszú esszé is lehet, sőt kellene, hogy legalább részben legyen problémaorientált, illetve mi van a rövidebb tematikákkal pl gótika, barokk, cigányság stb.? Ezek nem szerepelhetnének esszé-témaként, ha csak hosszú esszébe kerülhetnének, így a rövidebb tematikájú anyagrészek automatikusan váltak a rövid esszék témájává. A mindenkori tételkészítő bizottság is valószínűleg szabadabban értelmezte a vizsgaleírásnak ezt a részét, amiben két tapasztalat is közrejátszhatott. Egyrészt, hogy a diákok nem szívesen választják ezeket a veszélyes, új szempontú, s ezért ismeretlen tematikájú esszéket,²⁹ melyeknek épp az a lényege, hogy a diák nem a meglévő tudását adja vissza egy bizonyos szempontrendszer szerint, hanem egy esetleg ismeretlen vagy kevésbé ismert problematikát dolgoz fel meglévő forráselemző kompetenciái és a szükséges háttértudásanyaga segítségével. Másrészt pedig tételkészítőként is nehéz megtalálni a

²⁹ 2013 májusában a Pest megyében felüljavított 61 dolgozat közül a 17-es (problémamegoldó) esszét összesen 4 diák választotta.

megfelelő tematikákat ehhez az esszétípushoz. Az alábbiakban megpróbáljuk a sokéves vizsgáztatói tapasztalatot összevetni a tavalyi májusi vizsgaidőszak kutatásban szereplő reprezentatív mintájának adataival (közép és emelt szintet is nézve). Az alábbi táblázat a II. részben választott feladat szerinti bontásban mutatja a két részben elért pontszámok korrelációját, ill. az egyes részekben elért átlagpontszámokat. Középszinten csak a rövid feladatokat mutatjuk.

választott feladat	két rész pontszámának korrelációja	átlag I.	átlag II.	létszám	százalékos megoldottság
13. feladat	0,656	30,0	22,1	611	49,1
15. feladat	0,563	29,4	20,7	478	47,7
17. feladat	0,560	30,1	21,7	326	43,2
19. feladat	0,636	29,5	23,6	173	52,6

Jól látható, hogy a problémaorientált esszénél elért pontszám a legalacsonyabb, de relatíve alacsony a 17. esszét választók aránya és a másik feladatrésszel való korreláció is. Emelt szinten – mivel másutt nem ismertettük, ezért – az összes esszére vonatkozó adatokat mutatjuk:

választott feladat	két rész pontszámának korrelációja	átlag I.	átlag II.	létszám	százalékos megoldottság
13. feladat	0,571	25,0	48,9	268	60,9
14. feladat	0,558	23,6	48,0	112	66,3
15. feladat	0,587	24,4	47,9	129	63,7
16. feladat	0,480	24,7	48,2	393	67,3
17. feladat	0,374	23,6	46,2	412	53,2
18. feladat	0,569	24,0	49,0	94	64,0
19. feladat	0,338	23,9	47,6	300	64,1
20. feladat	0,597	24,5	46,8	254	68,0
21. feladat	0,453	24,7	48,0	82	53,7
22. feladat	0,523	23,6	46,7	345	59,1

Jól láthatóan három feladat adatai kiugróak, de mindegyiké más szempontból. A 17. feladatot választották a legtöbben, de nehézsége miatt ennek lett a legrosszabb az eredménye (a lenti táblázatból látható, hogy mind a forráselemzés, mind az eseményeket alakító tényezők kompetenciára szerzett pontok itt a legalacsonyabbak. A 18. (hosszú) feladatot kevesen választották, de jó eredménnyel írták meg az esszét (a társadalomtörténeti esszéket sokan tartják nehéznek). A 21. feladatnál mindkét érték alacsony: kevesen is választották, s a feladat megírói alacsony pontszámot is kaptak. A téma kevésbé ismertsége

és a forráshasználatnál elvárt összehasonlító elemzés okozhatta az alacsonyabb pontszámot, de hozzájárulhatott ehhez részben az esszé problémamegoldó jellege is.

11. táblázat:
A II. rész százalékos megoldottságai:

13. f.	14. f.	15. f.	16. f.	17. f.	
Feladatmegértés	64,5	69,2	70,0	71,2	55,3
Tájékozódás térben és időben	62,9	90,2	77,9	80,9	74,9
Szaknyelv alkalmazása	68,9	68,5	56,0	74,9	53,8
Források használata	53,2	59,4	55,8	52,2	44,4
Eseményeket alakító tényezők feltárása	53,7	55,8	58,6	63,0	41,5
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	85,3	74,4	82,2	76,2	78,2
18. f.	19. f.	20. f.	21. f.	22. f.	
Feladatmegértés	67,0	69,5	71,5	57,9	62,5
Tájékozódás térben és időben	86,2	71,8	79,9	46,3	77,2
Szaknyelv alkalmazása	67,2	66,2	74,3	66,5	60,5
Források használata	65,7	60,4	56,7	54,3	47,6
Eseményeket alakító tényezők feltárása	44,1	54,5	62,6	42,1	52,7
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség	74,9	83,3	76,0	79,3	69,4

A vizsgálatból kitűnik, hogy középszinten a problémamegoldónak nevezett esszét a vizsgázók szignifikánsan alacsonyabb pontszámmal oldották meg. emelt szinten valószínűleg kevésbé okoz nehézséget a vizsgázóknak az ilyen típusú esszék megoldása, de a mintavétel alapjául szolgáló vizsgaidőszak egyetlen emelt szintű esszéjét sem minősítettük problémamegoldónak, ezért így az összehasonlítás nehezebb. Látható, hogy a részben vagy egészében problémamegoldónak tartott esszéket a vizsgázók alacsonyabb pontszámú eredménnyel oldották meg.

A sokéves tételkészítői és javítói tapasztalat mégis azt mondatja, hogy érdemes felülvizsgálni az ún. problémamegoldó (rövid) esszék kérdéskörét, s módosítani a vizsgaleíráson, illetve a vizsgaszerkezeten. Négy lehetséges fejlesztési javaslatot fogalmazunk meg:

- 1.) középszinten ne legyen ilyen esszé, de emelt szinten minden rövid esszé a kiírásnak megfelelően legyen ténylegesen problémamegoldó. Ezáltal bizonyára nehezedne a feladatsor, de ez az egyéb változtatásokkal (pl. I. részben az itemek számának csökkentése) kompenzálható. Problémát jelenthet még, hogy nem könnyű ilyen tematikákat találni, a javítási útmutató elkészítése is bonyolultabb, hiszen egyrészt a forráselemzésnek egy probléma feltáráskor kiemelt szerepe van, másrészt a megoldókulcsnak esetleg többféle értelmezésre is lehetőséget kell kínálnia stb.;
- 2.) ne legyenek ilyenek a rövid esszék. Ez a változtatás segítene egységes nehézségi szintűvé, s egyben a vizsgázók számára kiszámíthatóbbá is tenni a feladatsort, de

- a kollégák nyilván hiányolnák azért a valóban problémamegoldó esszéket, hiszen ezek által válik kicsit izgalmasabbá, érdekesebbé a feladatsor;
- 3.) kerüljenek át a problémamegoldó típusú esszék a hosszúak közé (is). Így kevésbé lehet kikerülni azokat (vagy épp a hosszú esszék választásánál is determináció következik be a kikerülési szándék miatt);
 - 4.) A 4.2. alatt javasolt új esszéstruktúrák megvalósulása esetén lehetne egy (vagy kétből kötelezően választandó egy) olyan esszé, ami valóban problémamegoldó jellegű. Ez akár lehet olyan hosszú esszé is, amely vegyíti a problémamegoldást és az elvárt tudáselemekből épülő ún. elemző, vagy kifejtős esszét.

8.3.2. Egyéb fejlesztési javaslatok

- előnyös lehetne a feladatok előzetes bemérése, hiszen így a negatív vagy nullához közeli korrelációjú itemek átalakításával a megbízhatóság növelhető lenne. Az item-kihagyásos reliabilitás módszerét alkalmazva lehetővé válik a nem jól működő itemek kiszűrése, átalakítása;
- az I. részben csak 10 feladat legyen, így a vizsgaleírás százalékos arányainak (60-40, illetve 50-50) egyszerűbb lenne megfelelni, s ha emelt szinten megmarad a 0,5 pontos részkérdések rendszere, akkor is kb. 10-12-vel csökkenne az itemek száma. A vizsgázók kényelmesebben beleférnének a megadott időbe. Egyben kikerülnénk a 11-es és 12-es témakör korábban említett problematikáját. Ebben az esetben ellenben az egyik problémamegoldó esszének kifejezetten jelenkor-társadalomismeret tematikájúnak kellene lennie;
- kerüljön be a vizsgaleírásba „Az írásbeli feladatlap formai jellemzői - Egyszerű, rövid választ igénylő feladatok” tartalmához – kiegészítve azt a részt, hogy „a feladatok a részletes követelményekben meghatározott kompetenciákra (pl. források használata, szaknyelv alkalmazása) és tartalmakra (pl. név, évszám, topográfia) irányulnak” –, hogy a feladatok a vizsgakövetelményekben levő témakörök tartalmára is vonatkoznak.
- törölni kellene a vizsgaleírásból azt a részt, amely arra utal, hogy az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok többségükben zárt végű feladatok, hiszen egyrészt nem ez a gyakorlat, másrészt a zárt végű feladatok alacsony reliabilitásúnak bizonyultak.
- módosítani kellene a vizsgaleírás esszé feladatokra vonatkozó részéből a következő mondatot: „A feladatokhoz nem feltétlenül kapcsolódik forrás (szöveg, kép, adat, térkép stb.)”, hiszen minden esszé-megoldókulcs lényegi eleme a forráshasználat, s az eddigi gyakorlat is azt mutatja, hogy minden esszéhez tartozik legalább egy elemzendő forrás.
- a vizsgaleírásban a rövid esszék terjedelmi korlátait kb. 110-130 szóban és 13-16 sorban, a hosszú esszékét pedig kb. 240-320 szóban és 30-40 sorban kellene megadni.

- a javítási útmutatót ki kellene egészíteni a jó válaszok jelölése kapcsán, hogy a helyes forráshasználatot (rövid esszénél középszinten F1, emelt szinten F1 és F2, hosszú esszénél középszinten F1, F2, és F3, emelt szinten F1, F2, F3, F4 jelekkel), az eseményeket alakító tényezőket (rövid esszénél középszinten E1, E2, emelt szinten E1, E2 és E3, hosszú esszénél középszinten E1, E2, E3 és E4; emelt szinten E1, E2, E3, E4, és E5 jelekkel) kelljen jelölnie a javító tanárnak. Ugyanígy jelölni lehetne T illetve I betűvel, mire kapja a vizsgázó a Tájékozódás térben és időben kompetenciához tartozó pontokat. Ez jelentősen növelné a javítási pontosságot, s a vizsgázó is egyértelműen meg tudná állapítani betekintéskor, mely elemekre kapott, s melyekre nem kapott pontokat. Ez egyben várhatóan csökkenthetné a vizsgázói észrevételek számát, illetve megkönnyíthetné a felüljavító feladatát is.

Felhasznált irodalom

F. DÁRDAI ÁGNES – KAPOSÍ JÓZSEF: *Merre tovább történelem érettségi?*

KAPOSÍ JÓZSEF: *Változás az állandóságban – az új történelem érettségi*

A 2004. évi történelem próbaérettségi tapasztalatai (Kaposi József)

A 2005. évi történelem érettségi részletes elemzése (Kaposi József)

A 2006. évi történelem érettségi részletes elemzése (Kaposi József)

Az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet

A projekt az Európai Unió támogatásával valósul meg.